

TIETOTYÖ JA PREKAARI

MIELENTILA

FRANCO ”BIFO” BERARDI

TIETOTYÖ JA PREKAARI

MIELENTILA

Suomentaneet Mikko Jakonen, Inkeri Koskinen,
Jukka Peltokoski, Miika Saukkonen, Markus
Termonen, Eetu Viren, Akseli Virtanen ja Jussi
Vähämäki

Tutkijaliitto, Helsinki 2006

Polemos-sarja
ISBN-13:978- 952-5169-47-2
ISBN-10:952-5169-47-2

Franco "Bifo" Berardi: *Tietotyö ja prekaari mielentila*
Copyright: katso s. 11-12
Käännökset © Suomentajat ja Tutkijaliitto

Toimittaneet Mikko Jakonen,
Jukka Peltokoski ja Akseli Virtanen
Kannen taitto: Toni Huuhka
Kannen kuva: Petri Eskelinen
Abu Ghraib -kollaasi: Teemu Mäkinen

Paino: Juvenes Print, Tampere
Tutkijaliitto, Helsinki 2006
www.tutkijaliitto.fi

SISÄLLYS

TOIMITTAJIEN ESIPUHE: SEURAAVA ASKEL. KOHTI
KOGNITIIVISEN TYÖN ITSEORGANISAATIOTA.....7

TIETOTYÖ JA PREKAARI MIELENTILA

ESIPUHE.....15

I PANIIKKI ELÄMÄNMUOTONA

1. HAURAS PSYKOSFÄÄRI.....27

2. SKITSOTALOUS.....49

3. PANIIKKI, SOTA JA SEMIOPÄÄOMA..... 63

II MITÄ AUTONOMIA TARKOITTAÄ TÄNÄÄN?

4. TIETOTYÖ JA PREKARISAATIO.....71

5. MITÄ AUTONOMIA TARKOITTAÄ TÄNÄÄN?.....77

6. SOTURI, KAUPPIAS, VIISAS.....95

7. ONNETTOMUUDEN TEHDAS JA
KOGNITARIAATTI.....103

III INFOSFÄÄRIN PEHMEÄ VATSA

8. KUVADISPOSITIIVI.....114

9. MEDIA-AKTIIVISIA HÄIRIÖTÄ.....131

FRANCO "BIFO" BERARDIN ESITTELY.....156

TOIMITTAJIEN ESIPUHE: SEURAAVA ASKEL. KOHTI KOGNITIIVISEN TYÖN ITSE- ORGANISAATIOTA

Olemme ylpeitä voidessamme esitellä uusimman *Polemos*-julkaisun, Franco ”Bifo” Berardin tekstikokoelman *Tietotyö ja prekaari mielentila*, joka luotaa tietokapitalismin ja psyykkisten rakenteiden muodonmuutoksen yhteyttä. *Polemos*-sarjassa aikaisemmin suomennettujen Christian Marazzin, Maurizio Lazzaraton ja Paolo Virnon tavoin myös Bifon lähtökohdat ovat italialaisessa *operaismossa* sekä ranskalaisessa jälkistrukturalistisessa liikkeessä. Bifo on kuitenkin myös eräänlainen sarjamme seuraava siirto. Enemmän kuin antagonismeja hän painottaa luovuutta, kokeilua, halua ja yhteenkytkeytymistä. Erityisesti hänen kädenjäljessään näkyy läheinen yhteistyö Félix Guattarin kanssa. Guattarin esittelemät ajatukset mentaalista ekologiasta, subjektiivisen itseorganisaation tuotannosta, medianjälkeisestä (post-median) aikakaudesta, kapitalismista semioottisena toimijana sekä tartunnasta post-poliittisen organisaation mallina toimivat lähtökohtina Bifon ajattelulle.

Bifon ajattelu on media-analyysia tietokapitalismin aikana. Se rakentaa kognitiivisen työn itseorganisaation mahdollisuutta. Mediat eivät vain heijasta eteemme kuvia, vaan tuottavat kokonaisen globaalin *mediascapen*, korporaatoiden, valtiokoneistojen ja muiden valtaryhmittymien masinoiman mediamaiseman, joka on tosiasiallinen toimintaympäristömme ”tietoyhteiskunnassa”. Medioita ei yksinkertaisesti vain katsota tai kuunnella. Mediat muodostavat monimutkaisen koneiston, joka muokkaa mieltämme ja asettaa sen, mitä voidaan nähdä, kuulla, tehdä ja tietää. *Mediascape* alkaa olla koko *mindscapemme*, mielenmaisemamme, jossa se, mitä tunnemme

tai emme tunne, on kaikkea muuta kuin vain pään sisäinen asia. Ja kuten Bifo mainitsee, se, mitä yhä enemmän tunnemme, on kyynisyys. Tunnemme asioiden menevän yhä huonommin, mutta tunnemme myös, että kaikki yrityksemme vaikuttaa ovat ikään kuin jo etukäteen tuomittu epäonnistumaan. Voimme vain sanoutua irti ja antaa virran viedä tai kyynisesti pyrkiä käyttämään kaikkea ja kaikkia pelkkinä pelinappuloina.

Bifo puhuu yhteiskunnallisen mielen katastrofista. 9/11 avasi uuden vaiheen, jossa televisio mediamaiseman keskeisenä osana ei ole enää turvallisen etäännyttävä ”töhlötin”. Katsoja on astunut sisälle spektaakkeliin – mutta uhrina. Kuvat eivät etäännytä ruumiista, ne asettavat sen suoraan kyseenalaiseksi. Abu Ghraibin vankilakuvat sineitöivät kidutuksen vallan nykyaikaiseksi suhteeksi ruumiiseemme. Ja toisaalta, eivätkö kaikki keinot, joilla meitä tänään pidetään työmarkkinoiden käytössä muistuta jollain oudolla tavalla kidutusta: epätietoisuus tulevasta, tietojen irrottaminen ruumiista, pakko pelätä ja valmistautua mihin tahansa, pakko odottaa pääsyä jonnekin, pakko paljastaa itsensä ja suhteensa kokonaan.

Ruumiiseen kohdistuva väkivalta ilmentää tietokapitalismin tilannetta. *Infosfäärissä* eli informaatioympäristössä tai mediajärjestelmän ja mielen välisessä rajapinnassa, jossa median tuottamat ja välittämät semioottiset virtaukset sekoittuvat ja kerrostuvat, kiertävien symbolien nopeus ylittää moninkertaisesti aivojemme kyvyn vastaanottaa ja tuottaa merkityksellistä tietoa. Huomiosta elävän semiopääoman, bränditalouden, arvonalisäysprosessit johtavat kiihtyvään merkkitulvaan, minkä seurauksena psykologinen organismi musertuu informaatiotulvan alle. *Psykosfääristä*, mielenympäristöstä, jolla Bifo tarkoittaa infosfäärin psyykkistä osaa, sen inhimillistä ”käyttöliittymää”, tulee reaktiivinen automaatti, jolla ei ole aikaa tuottaa itsenäisesti merkityksiä informaatiovirrasta, vaan vain uusintaa niitä infosfäärin ennalta asettamien maksimien mukaisesti. Seurauksena on eräänlai-

nen hermoromahdus, joka ilmenee yhtäältä neurostimulanttien, toisaalta rauhoittavien lääkkeiden käytön lisääntymisenä. Ruumiista tulee yhteiskunnallisen tuotannon kurja perusta, jonka materiaalisuus alkaa hidastaa arvontuotannon dynamiikkaa.

Tuotantoprosessit muuttuvat *rekombinatorisiksi*. Pääoma hajottaa työprosessit sirpaloiduiksi kokonaisuuksiksi, aikafragmenteiksi, joita se yhdistelee joustavasti verkkotalouden puitteissa. Voitto edellyttää jatkuvaa uudelleenyhdistelyä, sommittelua, kytkemistä ja irti kytkemistä, luovaa hajottamista. Syntyy verkossa toimivien tietötyöläisten proletaari luokka, *kognitariaatti*, joka tuottaa lisäarvoa verkon kohtauspinnossa. Tästä huolimatta juuri älytyöläiset ja ylipäätään työvoima, jonka yhdistymisen tapoja pääoma hallitsee säätelemällä yhteistoiminnan kommunikatiivisia ehtoja prekarisaation dispositiiveilla, muodostaa uuden vallankumouksellisen potentiaalin.

Tilanteen vallankumouksellisuus on siinä, että kognitariaatti voi löytää itseorganisaation ja taistelun ehdot saman dynamiikasta, samasta verkkotalouden toimintatavasta, joka alistaa sitä. Kognitariaatilta on riistetty ruumis ja ruumiillisuus. Semiopääoman rekombinatoriset prosessit irrottavat kognitariaatin yhteiskunnallisen ruumiin itsesäätelystä. Kännykkä symboloi semiokapitalismin liukuhihnaa, jonka välityksellä kukin on yksilöidyssä työsuhteessa pääomaan. Kännykän pirinä on signaali, johon työvoiman on reagoitava. Samalla kapinan koordinaatit tapailevat uusia tekno-ruumiillisen yhteenkytkeytymisen muotoja.

Epätoivosta ja kynnisydestä on tullut vallitseva tapa ajatella tulevaisuutta tilanteessa, jossa pääoma yhtäältä edellyttää verkottunutta älyä kasvunsa perustaksi mutta toisaalta prekarisoi kaiken persoonallisen merkityksen tavoittelun. Tätä vastaan Bifo asettaa kognitariaatin mahdollisuudet hallita itsenäisesti tuottavuuttaan: korporaatioiden monopoleista kognitiivisen työn itseorganisaatioon. ”Kulttuurisella tasolla olosuhteet kognitariaatin

yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostumiselle ovat siten syntyneissä, ja tämä voi olla kaikkein tärkein ilmiö tulevina vuosina, ainoa mahdollisuus tarjota ratkaisuja katastrofiin.” Eräänä laboratoriona itseorganisaatiolle Bifo näkee *media-aktivismiä*, jossa semiokapitalismi kääntyy semiokapinaksi. Mediat pommittavat kollektiivista mieltä ja kolonisoivat huomion tiloja, mutta ne eivät pysty yksisuuntaisesti kontrolloimaan toimintansa vaikutuksia. Jokin karkaa aina niiltä. Media-aktivismi toimii yhteiskunnallisen tiedostamattoman arvaamattomuudessa, joka on infosfäärin pehmeä vatsa, sen heikko kohta.

Tietotyö ja prekaari mielenala tuo hyvin esiin Bifon ajattelun moniulotteisuuden ja isoja kysymyksenasetteluja kaihtamattoman tyylin: globaalista mielestä yksilölliseen ahdistukseen ja Prozaciiin, business-korporaatioista autonomisiin medialaboratorioihin, globaalista sodasta itsemurhiin, digitalisaatiosta erotiikkaan, mainonnantäyteisestä elämäntilasta mainosten vallankumoukselliseen käyttöön. Siksi myös kirja on harkitun sirpaleinen. Kirjan lukuja ei ole alun perin suunniteltu yhtenäiseksi kirjaksi, vaan ne on julkaistu omina artikkeleinaan eri julkaisuissa, lähinnä verkossa. Tämän kirjan hieno kokonaisuus on kuitenkin Bifon suunnittelema. Esipuheen Bifo kirjoitti varta vasten tätä kirjaa varten.

Kirjan työstäminen erillisistä artikkeleista ja osin julkaistuja artikkeleita yhdistellen tekee kunniaa Bifon omalle työskentelytavalle. Hänen artikkeleitaan on julkaistu hieman eri versioina eri paikoissa, ja kun esitimme Bifolle idean siitä, että muokkaisimme joistakin hänen artikkeleistaan pari uutta ja yhtenäistä versiota, hän vastasi yksinkertaisesti rakastavansa ajatusta.

Bifo sanoo, ettei hän näe yhteiskuntaa kiinteiden elementtien subjekti- ja objektikeskeiseksi järjestykseksi, vaan kemialliseksi ympäristöksi, joka on jatkuvasti avoinna uusille rekombinaatioille, yhdistelmille, liudentumisille ja kasaantumisille. Bifon analyysityyli on kuin

kemistin intohimoa nesteiden, kaasujen, virtausten, yhdistelmien ja purkausten äärellä. Sama ajatus välittyköön myös nyt käsillä olevasta kokoelmasta.

Bifon yhteiskunnan eri tasoihin kytkeytyvät tekstit eivät tutki yhteiskuntaa totaliteettina, vaan monimutkaisena dispositiivina, joka kääntää luovan ja yhteisöllisesti rikastuttavan kognitiivisen toiminnan itsetuhoiseksi välipitämättömyydeksi ja ruumiillisen olemassaolon halveksunnaksi. Liikkuessaan tasolta toiselle Bifo kartoittaa kumouksellisten halujen positioita ja onnistuu juuri siksi koskettamaan aikalaiskokemuksen radikaaleja ulottuvuuksia. Bifon skitsoanalyttinen liike kartoittaa kognitioriaatin elämää tavalla, jota voitaisiin kuvailla halun valankumouksellisuutena. Bifolle olennaista ei ole ehkä niinkään se, että joku asia nostetaan irti kontekstistaan, määritellään kategorisesti ja eritellään objektiivisesti kuten kirurgi paloittaa kuolleen ruumiin anatomisessa teatterissa. Olennaisinta on se, mitä Bifo lukiessa tapahtuu, mitä tapahtuu kun lukija kytkeytyy teknosemioottisesti hänen tuottamaansa tekstivirtaan.

Kitämme kirjan suomennostyöryhmää Inkeri Koskinen, Miika Saukkonen, Markus Termonen, Eetu Viren ja Jussi Vähämäki. Kirjan luvut ovat julkaistu alun perin alla olevissa lähteissä, suomentajat on merkitty jokaisen luvun loppuun.

Mikko Jakonen, Jukka Peltokoski ja Akseli Virtanen

”Hauras psykosfääri” on kompositio artikkeleista ”Psicosfera fragile”, *Cyborg: La carne e il metallo* -näyttelykatalogi (kur. & toim. Daniele Brolli, www.metallourlante.org) ja ”Biopolitics and Connective Mutation”, *Culture Machine* 7/2005 (<http://culturemachine.tees.ac.uk>).

”Skitsotalous” on luku ”Skizo-economia” Bifon kirjasta *Il sapiente, il mercante, il guerriero. Dal rifiuto del lavoro all'emergere del cogni-*

tariato (Rooma, DeriveApprodi 2004), s. 105-115. © Franco Berardi ja DeriveApprodi.

”Paniikki, sota ja semiopääoma” on suomennos artikkelista ”Panic, War & Semio-Kapital”, *Sarai Reader* 02 (<http://www.sarai.net>).

”Tietotyö ja prekarisaatio” on suomennettu *Rekombinant*-verkkojulkaisusta (<http://rekombinant.org>). Suomennos on julkaistu alun perin verkkolehti *Megafonissa* (<http://megafoni.kulma.net>).

”Mitä autonomia tarkoittaa tänään?” on rekombinaatio Bifon teksteistä ”What is the Meaning of Autonomy Today?” ja ”Dot-com Crash”. Näistä ensimmäinen on julkaistu *MakeWorlds*-verkkojulkaisussa (<http://www.makeworlds.org>) ja jälkimmäinen Bifon kirjassa *Il sapiente, il mercante, il guerriero*, s. 102-105. ”What is the Meaning of Autonomy?” on julkaistu alun perin suomeksi verkkolehti *Megafonissa*. © Franco Berardi ja DeriveApprodi.

”Soturi, kauppias, viisas on suomennos” artikkelista ”The Warrior, the Merchant and the Sage”, *MakeWorlds*#4, February 2004 (<http://makeworlds.org>). Suomennos on julkaistu alun perin verkkolehti *Megafonissa*.

Haastattelu ”Onnettomuuden tehdas ja kognitariaatti” on suomennettu *Nettime*-postituslistalta (<http://www.nettime.org>). Artikkelin suomennos on julkaistu alun perin *Tottelemattomat*-sivustolla (<http://www.ecn.org/finlandia/tottelemattomat>).

”Kuvadispositiivi” on suomennos artikkelista ”Immaginedispositivo”, *Rekombinant*-verkkojulkaisu, ilmestynyt myös englanniksi nimellä ”The Image Dispositif”, *Cultural Studies Review*, vol. 11 no. 2 (Sep 2005). Artikkelin suomennos on julkaistu alun perin verkkolehti *Megafonissa*.

”Media-aktiivisia häiriöitä” on suomennos artikkelista ”Interferenze media-attive”, lehdessä *Posse. Politica filosofia multitudini*, gennaio 2005, s. 43-62. Creative Commons 2.5: Franco Berardi ja *Posse*.

TIETOTYÖ JA PREKAARI

MIELENTILA

ESIPUHE

Maaliskuun 2006 liike, jonka muodostivat Ranskan opiskelijat ja suuri osa maan työntekijöistä, avasi Euroopan yhteiskuntahistoriassa uuden syklin, josta on saatu esimakua myös Suomessa.

Sen käsitteellinen ja poliittinen ydin on kysymys *prekaarisuudesta*, johon sisältyvät itse asiassa kaikki lukemattomat ristiriidat, joita 25 vuoden uusliberalistinen hegemonia on tuottanut. Prekaariliike tekee tiliä sen deterritorialisaation kanssa, jonka globalisoitunut kapitalismi on päästänyt valloilleen yhteiskunnallisessa elämässä ja kollektiivisen havaitsemisen tavoissa.

Viime vuosikymmeninä yhteiskunnallinen rikkaus ja taloudellinen arvo ovat ajautuneet ristiriitaan keskenään, ja kapitalistinen arvon kasaamisen ja kasvun pakkomielle on aiheuttanut sekä planeettamme fyysisten energioiden että yhteiskuntamme henkisten energioiden laajamittaisen hävityksen.

On selvää, ettei maaliskuussa syntynyt liike pyri järjestämään kaikille vakituista virkaa koko loppuelämäksi eikä hankkimaan takaisin vanhoja varmuuksia, jotka liittyivät teolliseen riistoon. Se haluaa panna käyntiin palkkatyöstä vapautumisen prosessin, joka on myös talouden yhteiskunnallisen ylivallan kumoamisen prosessi.

Eräässä Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales'in vallanneiden Comité Pour la Désindustrialisation du Monden jäsenten tuottamassa dokumentissa sanotaan:

On mahdotonta esittää kysymystä prekaarisuudesta ja tuloista esittämättä myös kysymystä, joka koskee prekaarisuutta ja globaalin ihmiskunnan henkiinjäämistä.

Toive vakituisesta työpaikasta, joka on monien CPE:n vastaisten liikkeiden vaatimusten taustalla, ei ole realistinen eikä tavoittelemisen arvoinen.

Kapitalismi ei voi taata työtä kaikille. Ja työpaikat, joita se vielä kenties luo, ovat aina vain turhempia ja etäämmällä perustavista tarpeistamme.

Materiaalinen tuotanto on siirretty kehitysmaihin, joihin ekologinen katastrofi kasautuu. Ja lännessä, niin sanotussa immateriaalisten palveluiden taloudessamme, kukoistavat orjuutta vastaavat työt; elämänrytmimme on yhtä orjamainen kuin robotin tai palvelijan.

Tällä liikkeellä ei ole tulevaisuutta, ellei se kykene harjoittamaan modernin työn kritiikkiä ja tiedostamaan selkeästi, ettei modernin työn kriisistä ole ulospääsyä. Emme suinkaan anna itsemme masentua, vaan haluamme rakentaa tästä tiedostamisesta uuden tilaisuuden.

Uskomme, että seuraavan yhteiskunnallisen liikkeen täytyy edesauttaa taloutta painumaan pohjaan. On tarpeen rakentaa kärsivällisesti sellaisia elämisen piirejä, joissa voimme tuottaa omat toimeentulon välineemme ilman teollista hyväksikäyttöä. Samaan aikaan on alettava purkaa sellaisia nykyisen tuotantokoneiston kokonaisia osalujuuksia, jotka ovat hyödyttömiä ja haitallisia.

Jättäkäämme vakituisen työpaikan vaatiminen!

Kärjistyköön kriisi!

Pääsköön elämä voitolle taloudesta!

Prekaariliikkeen teemojen rikkauden ymmärtämiseksi täytyy kehittää uusi käsitteellinen horisontti. Tämän eteen olen viime vuosina työskennellyt teoreettisella tasolla yrittämällä kartoittaa viime vuosikymmeninä esiin nousutta yhteiskunnallista todellisuutta antropologian, mediologian, poliittisen taloustieteen kritiikin ja skitsoanalyysin käsitteellisillä työkaluilla. Tähän kirjaan kootut esseet on kirjoitettu samaan aikaan kun prekaariliikkeen esiinnousu on määritellyt uudelleen yhteiskunnallisen analyysin ja poliittisen strategian olennaiset aspektit.

Psykosfääri

Kutsun *psykosfääriksi* tilaa, jossa *infosfääri* ja yhteiskunnallinen psykismi leikkaavat, jossa mediaaliset ja taloudelliset infovirrat sekoittuvat. Tässä tilassa pääoman kognitiiviseen työhön kohdistuva komento määritellään jatkuvasti uudelleen manipuloimalla halun yhteiskunnalli-

sia investointeja. Mutta siinä tulevat mukaan myös yhteiskunnallisen halun mahdollisuudet olla autonominen suhteessa automatismeihin, joista kapitalistinen komento koostuu.

Marxilaiselle teorialle modernin aikakauden teollinen kapitalismi näyttäytyi taloudellisena järjestelmänä, jota hallitsevat lait ja vakiot tekivät siitä suhteellisen ennustettavan. Tähän visioon sisältyi tietynlaista dialektista reduktionismia, joka yksinkertaisti poliittisen toiminnan näköaloja. Itse asiassa teollinen kapitalismi todella oli suhteellisen ennustettava järjestelmä, koska sen dynamiikka perustui mekaaniselle suhteelle eri tuotannon tekijöiden välillä: kiinteä pääoma, mekaaniset teknologiat, lihastyövoima, jonka tuottavuuden vaihtelut olivat rajoitettuja. Näiden ehtojen sisällä tavaran arvo perustui vakaasti sen tuottamiseen vaadittuun yhteiskunnallisesti välttämättömään työaikaan, ja viittaus arvolaikiin sai aikaan taloudellisten syklien ja yhteiskunnallisten muodostelmien suhteellisen ennustettavuuden.

1960–70-lukujen työläistäistelujen synnyttämän yrityksen ylivallan kriisin seurauksena käynnistyi jättiläismäinen teknologinen harppaus: globaalin työprosessin informatisaatio, digitaalisen verkon luominen, paikan, ajan ja työn erottaminen arvon tuottamisen prosessissa.

Jo ainakin kahden vuosikymmenen ajan tämän yhteiskunnalliseen kompositioon kohdistuvan teknologisen vallankumouksen seuraukset ovat olleet huomion keskipisteessä. Harppaus digitaalisessa taloudessa on tehnyt mahdolliseksi kaikkien tuotannon tekijöiden deterritorialisaation.

Tässä johdannossa hahmottelen peruspiirteissään tämän deterritorialisaation vaikutuksia pääoman komentoon ja työn muotoihin.

Epämääräisyyden valtakunnassa

1900-luvulla teollisen kapitalismin tasapaino perustui työajan ja arvon väliseen deterministiseen suhteeseen. Keskimääräisen työajan objektiiviselta perustalta oli mahdollista selittää hintojen, palkkojen ja voiton heilahdelliset vaihtelut. Mikroelektronisten teknologioiden käyttöönoton ja sen seurauksena tapahtuneen tuottavan työn henkistymisen myötä eri suureiden ja eri tuotantovoimien väliset suhteet ovat joutuneet epämääräisyyden valtaan.

Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin 1980-luvun alussa käynnistämä *deregulaatio* ei ole tämän epämääräisyyden syy, vaan sen poliittinen kirjaaminen. Kuten Toni Negri aavisti jo 1970-luvun lopulla, uusliberalismi vain kirjaa ylös arvoinen kumoutumisen ja tekee siitä talouspolitiikkaa.

Vuonna 1971 Richard Nixonin päätös irrottaa dollari kultakannasta ja tällä tavoin päästää valloilleen valuuttojen vapaan vaihdettavuuden laki antoi amerikkalaiselle kapitalismille lähes absolutistisen roolin globaalissa taloudessa ja vapautti sen niistä konstitutionaalisista puitteista, jotka oli vakiinnutettu Bretton Woodsissa vuonna 1944.

Tuosta hetkestä lähtien Amerikan talouden ei enää ole tarvinnut ottaa huomioon ”talouden lakeja” (jos oletetaan, että sellaisia on joskus ollut olemassa), koska se hallitsee pelkän voiman avulla. Amerikan velka voi kasvaa määrättömästi, koska lainanottaja on sotilaallisesti luotonantajaa vahvempi. Tuosta hetkestä lähtien Yhdysvallat on laittanut muun maailman maksamaan sotilaallisen koneistonsa vahvistamisen sekä käyttänyt sotilaallista koneistoaan uhkaamaan muuta maailmaa pakottaakseen sen maksamaan. Taloustiede, joka ei suinkaan ole objektiivinen tiede, on tuosta hetkestä lähtien paljastunut yhteiskunnallisten suhteiden muovailemisen tekniikaksi, väkivaltaisen pakottamisen hankkeeksi, jonka tavoitteena on tyrkyttää yhteiskunnalliselle toiminnalle mielivaltaisia

sääntöjä: kilpailukyky, maksimaalinen voitto, rajoittamaton kasvu.

Jean Baudrillard aavistaa ihmeellisellä tavalla vuosittu-
hannen lopun kehityksen yleiset linjat kirjassaan *L'échan-
ge symbolique et la mort* (Gallimard, Paris 1976), joka
mielestäni on hänen tärkeimpänsä:

Todellisuusperiaate on liittynyt arvolain tiettyyn kehitysvaiheeseen.
Koko järjestelmä syöksyy epämääräisyyteen, koko todellisuus sulautuu
simulaation koodin hypertodellisuuteen. Nykyisin simulaation periaa-
te hallitsee vanhan todellisuusperiaatteen sijaan. Päämäärät ovat ka-
donneet: niiden sijaan syntyy malleja. Enää ei ole ideologiaa, on vain
simulakrumeja.

Näillä sanoilla Baudrillard ennakoi mestarillisesti seuraavi-
en kolmenkymmenen vuoden kehityslinjat. Koko jär-
jestelmä syöksyy epämääräisyyteen siitä hetkestä lähtien
kun merkin ja viittauskohteen, simulaation ja tapahtu-
man, arvon ja työajan välinen vastaavuus ei enää ole taat-
tu. Viittauskohteen kriisi mullistaa samaan aikaan sekä
semiologisen teorian että talousteorian perusteet. Merkki
ei enää perustu viittauskohteen objektiiviselle vakuudelle,
vaan kontekstin suhteelliselle arkkitehtuurille. Referenti-
aalinen paradigma murenee, koska merkit paljastuvat
simulaatioiksi, joilla ei ole mitään suhdetta mihinkään
prototyyppiin, merkkipeleiksi ilman mitään ontologista
perustaa. ”Pääoma ei enää kuulu poliittisen taloustieteen
alueeseen: se käyttää poliittista taloustiedettä simulaation
mallina” (emt.).

Päätös, joka vahvistaa dollarin vaihdettavuuden lak-
kaamisen, avaa epävakaiden arvojen sattumanvaraisen
valtakunnan. Valuuttojen vapaan vaihdettavuuden laki
syrjäytetään poliittisen tahdon aktilla. Mutta sen tehok-
kuus riippuu siitä, että samaan aikaan 1970-luvulla koko
mekaanisen paradigman hallitsema tekninen ja organisa-
torinen järjestelmä alkaa murentua. ”Järjestelmän koko
strategia on tässä epävakaiden arvojen hypertodellisuus-
dessa” (emt.).

Miten arvo määräytyy epävakaiden arvojen sattumanvaraisessa valtakunnassa? Arvo määritetään väkivallan, petkutuksen, valheen avulla. Raaka voima hyväksytään lain ainoaksi todelliseksi lähteeksi. Epävakaiden arvojen sattumanvarainen valtakunta osuu yhteen julkisessa keskustelussa, kollektiivisessa mielessä, yhteiskunnan psyykkisessä ilmastossa vallitsevan *kyynisyyden* kanssa. ”Sattumanvaraisuutta ei voi kukistaa päämäärien avulla, eikä ohjelmoitua ja molekulaarista hajaannusta kukisteta tiedostamisten ja dialektisten ylitysten avulla” (emt.).

Baudrillardia on silloin tällöin ymmärretty väärin. Monet ovat syyttäneet häntä kyynisyydestä johtuen siitä provosoivasta tyylistä, jolla hän kuvaa kaiken historiaa koskevan toivon ehtymistä. Kyse on täydellisestä väärinymmärryksestä. Baudrillard on ensimmäisenä aavistanut terävästi, miten kyynisyys on saanut ylivallan postmodernissa elämässä. Hän on naamioitunut kylmyyteen välttääkseen nostalgiaan naamioitumisen riskin. Mutta suunnattomista filosofisista eroista huolimatta hän on Deleuzen ja Guattarin ohella ensimmäisenä esittänyt 1970-luvulla syntyneen kyynisyyden postmodernin aikakauden hallitsevana *moodina*, jonka etujoukkona olivat liberalisteiksi kääntyneet ex-maolaiset pseudofilosofit.

Kyynisyyden automatismit

Sanalla ”kyynisyys” tarkoitan ihmiskunnan tuskallista tietoisuutta siitä, että ihmiskunta toimii tavalla, joka johtaa lopulliseen tuhoutumiseen, mutta on kyvytön vapautumaan tästä kohtalosta.

On olemassa vallan kyynisyyttä, joka voidaan määrittellä toiminnan itsensä häpeällisyydeksi, jota lievittää (tai pikemminkin torjuu) toisin toimimisen (väitetty) mahdollisuus, mutta on myös olemassa yhteiskunnan kyynisyyttä, joka on tietoisuutta siitä, että oman kärsimyks-

sen lievittäminen, tai pikemminkin torjuminen toisin toimimisen mahdottomuuden perusteella, on häpeällistä.

Lauseessa ”taloudellinen väkivalta voittaa varmasti, joten minun täytyy mukautua” ilmenevä kyyninen realismi on profetia, joka toteuttaa itsensä ja saa lisää voimaa yhteiskunnallista käyttäytymistä hallitsevista *automatismeista*. Tekniset, kielelliset, psyykkiset automatismit ovat sellaisen yhteiskunnan liimaa, jota ei enää pidä kassassa minkäänlainen konsensus, mikään jaettu ideologia tai päämäärä.

On selvää, ettei valta enää perustu konsensukselle. Joka yhteiskunnassa jäsenet ovat eri mieltä, valittavat, mutisevat, joissakin tapauksissa tarttuvat aseisiin tai uhraavat itsensä epätoivoisissa itsemurhaiskuissa. Kuitenkaan järjestelmä ei luhistu, ei siirry millimetriäkään huolimatta elämänmuotojen rappeutumisesta, kasvavan epätoivon leviämisestä. Järjestelmä ei luhistu, koska se ei enää perustu konsensukselle vaan vaihtoehtojen poissalolle, mahdottomuudelle järjestää elämä muiden kuin vallitsevassa tekno-operatiivisessa järjestelmässä ruumiillistuvien reittien mukaan.

Viime vuosien amerikkalainen elokuva kertoo kyynisyydestä ja itsehalveksunnasta, mutta ennen kaikkea sellaisen järjestelmän tasapainoilusta, jota ei enää kannattele mikään ideologinen motivaatio ja joka ei kykene pitämään yllä minkäänlaista eettis-poliittista koherenssia, vaan ainoastaan uusintaa itsensä väistämättömien automatismien linnoituksena. Ajatelkaa Gore Verbinskin elokuvan *The Weatherman* loppukohtausta: Nicholas Gage raukka, jolle hänet loppujen lopuksi palkannut tv-kanava maksaa valtavia korvauksia siitä, että esittää hänet täydellisenä idioottina, tervehtii hymyillen ja jatkaa matkaansa, vaikka hänen elämänsä on täydellisesti pilattu. En puhu nyt indie-elokuvasta, vaan Hollywood-koneistosta, joka rekisteröi Amerikassa laajalti levinneen tuntemuksen. Tuntemus, jonka Hollywood suodattaa,

on tunne eksistentiaalisesta epäonnistumisesta ilman minkäänlaista lunastuksen mahdollisuutta.

Sam Mendesin *American Beauty* kuvaa universaalien onnettomuuden kahlitsemaa ihmiskuntaa, joka on vailla mitään pelastusta. Ja Woody Allenin *Match Point* sen arkipäiväisen väkivallan hyytävää geometriaa, jota jokaisen näennäisesti eheän ihmisen on pakko harjoittaa ennen kaikkea itseään kohtaan.

Cronenbergin *History of Violence* paljastaa, että myöhäismoderni elämä kätkee sisäänsä sarjan kerrostumia, saostumia, torjuntia.

Stephen Gaughanin *Syriana* pääsee olennaisen poliittisen kysymyksen ytimeen: kiristystapausten keskinäiset yhteydet, automaattiset siteet, jotka hallitsevat amerikkalaisista poliittis-sotilallista järjestelmää ja sen juonia Lähi-idän, saudien, terrorin kanssa. Elokuva näyttää valtaapitävien yksilöiden sisäisen romahtamisen ja niiden automatismien häkin, joka pakottaa käyttäytymisen raiteille, joilta ei ole mahdollista paeta. Automatismien logiikka on palautettavissa kahteen vaihtoehtoon: ”Noudatat sääntöjä tai kuolet!”

Mutta miten näin syvästi epätoivoinen kulttuuri onnistuu välttämään hajoamisen? Miten yhteiskuntajärjestelmä voi toimia, jos yksilöitä, joista se koostuu, raastaa psyykkisen kärsimyksen, itsehalveksunnan ja kauhu?

Mitä löyhempi elävä kollektiivinen organismi on, sitä tiukempia tulee automatismeista, jotka estävät funktionaalisuuden, kilpailukykyyn ja tehokkuuden katoamisen. Kun arvot hajoaa ja haihtuu ja jättää kentän vapaaksi sattumanvaraisuudelle, kun kaikki syöksyy epämääräisyyden valtakuntaan, järjestelmän tasapaino voidaan uusintaa vain riippuvuuksien ketjun avulla, asettamalla ohjelmoituja vastauksia ohjelmoituihin ärsykkeisiin. Laki, joka ei enää perustu kaikkien tunnustamalle objektiivisuudelle, ilmestyy uudelleen esiin teknisenä automatismiina, yhteensopivien funktioiden integroituna verkosto-

na. Ja pakottaa itsensä voimaan psyykkisenä automatismina, väkivaltana, uhkana.

Prekarisaatio

Epävakaisten arvojen sattumanvaraisessa valtakunnassa prekaarisuudesta tulee yhteiskunnan olemassaolon yleinen muoto. Prekarisaatio toimii yhteiskuntamuodostelman syvyyksissä ja vaikuttaa työmarkkinat kohtaavan uuden sukupolven psyykkisiin, relationaalisiin, kielellisiin ja ilmaisullisiin muotoihin.

Prekaarisuus ei ole tuotantosuhteen erityinen ainesosa vaan tuotantoprosessin musta sydän. Globaalissa verkossa kiertää jatkuva sirpaloituneen ja rekombinoivan tietotyön virta.

Prekaarisuus on elementti, joka muuttaa tuotantoyksilön ja koko työmarkkinat. Kukaan ei säästy. Prekarisaation vaikutuksesta määräaikaisten työntekijöiden palkkaa leikataan, lyhennetään, verotetaan.

Prekarisaatio on kaikkien tuotantotekijöiden deterritorialisaation erityinen seuraus. Työntekijän aika ei ole enää yhtenäistä. Pääoma voi ostaa inhimillisen ajan fraktaaleja ja yhdistellä niitä verkon avulla.

Digitalisoitunutta tietotyötä voidaan yhdistellä eri paikassa kuin missä työtä jaetaan. Pääoman arvonlisäyksen näkökulmasta virta on jatkuva ja löytää ykseytensä tuotetussa objektissa, mutta kognitiivisen työn tekijöiden näkökulmasta työsuorituksella on fragmentoitunut luonne: soluajan fraktaaleja, jotka ovat alttiina tuottavalle yhdistelylle; sykkiviä työn soluja, jotka syttyvät ja sammuvat globaalien tuotannon suurella valotaululla.

Ajan jakelu voidaan näin irrottaa työntekijän fyysisestä ja juridisesta persoonasta. Yhteiskunnallinen työaika on kuin valtameri täynnä arvoa lisääviä soluja, joita voidaan kutsua koolle soluittain ja joita pääoman subjektiivisuus voi yhdistellä.

Prekaari ei ole muodollisesti riippuvainen, mutta hänen itsenäisyytensä on sattumanvaraisuutta. Hänen olemassaolonsa ei ole todella vapaata.

Työn kokemuksessa ei ole mitään jatkuvuutta: enää ei mennä samaan tehtaaseen joka päivä, ei kuljeta samoja reittejä, tavata samoja ihmisiä, kuten teollisena aikana tapahtui. Sen vuoksi ei ole mahdollista muodostaa kestävästä yhteiskunnallisen organisaation muotoja. Yhteiskunnallinen kontrolli toimii velvoitteiden sisäistämisen ja vapaaehtoisen, mutta väistämättömien automatismien ketjulle alistumisen kautta.

Yhdysvalloissa yliopistotutkintoa havittelevan täytyy ottaa laina, jolla voi maksaa lukukausimaksut. Opintojen kustannukset ovat niin korkeita, että lainasta tulee kahle, josta opiskelija ei vapaudu vuosikymmeniin. Allekirjoittaessaan lainahakemuksen nuori kognitiotyöläinen myy elämänsä pankille ja sitoo tulevan aikansa työvelvoitteen. Työntekijä valvoo itseään maksaakseen elinikäisen velkansa. Viimeisimmän sukupolven elämässä kasautuvat uuden orjuuden muodon piirteet, mutta viime aikoina olemme todistaneet myös järjestäytyneiden taisteluiden esiinnousua sattumanvaraista orjuutta vastaan.

Ranskan maaliskuu ja europrekaarien liike

Ranskan kognitioprekaarien maaliskuun 2006 kamppailu voi olla alku uudelle poliittiselle ja kulttuuriselle syklille Euroopassa. Ranskan prekaarit valtasivat kouluja tietoisina siitä, että ovat yhtäaikaan opiskelijoita ja rekombinoivan pääoman heilahtelevan kiertokulun prekaareja kognitiivisen työn tekijöitä. Tämä tuo todella selkeästi esiin uuden tekijän, joka ei koskaan aiemmin ollut tullut ilmi opiskelijakamppailuissa. Vaikka ranskalaiset opiskelijat onnistuivat kukistamaan hallituksen, kun kyse on ensimmäisen työpaikan työehdoista, se ei varmastikaan tarkoita, että he olisivat kukistaneet prekaarisuuden. Se

tarkoittaa vain, että he ovat torjuneet prekarisaation oikeudellisen formalisoinnin. Ja siten he ovat avanneet uuden vaiheen Euroopan yhteiskuntahistoriassa. Kamppailun ja yhteiskunnallisen keksimisen vaiheen, joka toisin kuin liberalistinen orjamaisuus tekee mahdolliseksi muotoilla uusia sääntöjä, uusia työ-pääoma-suhteen sääntelyn kriteerejä.

On tullut mahdottomaksi sopia työn hinnasta nojautumalla oikeushenkilöön, koska abstraktin tuottavan ajan suoritus on irrotettu yksilöllisestä työntekijästä. Sen vuoksi palkan perinteinen muoto on vanhentunut, eikä se takaa enää mitään. Henkilökohtaisen palvelutyön palkat ovat jatkuvassa laskusuunnassa ja kaikki orjuutta muistuttavan työn piirteet alkavat herätä jälleen henkiin.

Ranskan ja muiden maiden prekaarien kamppailu tuo palkkaa koskevan ongelman päivänvaloon globaalina poliittisena ongelmana ja vaatii suuren ääneen uutta tulon muotoa: *perustuloa*, joka on irrotettu työstä. Perustulo on ainoa mahdollisuus paeta syntymässä olevaa yleistetyin orjuuden valtakuntaa työsuhteessa.

Niin kauan kuin yhteiskunnan hallitsemisen kriteerit pysyvät sidottuina kasvun talouden käsitteelliseen kehykseen, eli niin kauan kuin kasautuminen asetetaan yhteiskunnallisten intressien edelle, ei tule olemaan mahdollista puhua perustulosta. Kasvun ja kilpailukyvyn pakotteet, joita dogmaattinen liberalistinen ajattelu kaupaa luonnonlakeina (ja jotka itsenäiseen epädogmaattiseen ajatteluun kykenemätön vasemmisto hyväksyy sellaisinaan) ovat todellisuudessa lakeja, jotka ovat vakiintuneet sen voimasuhteen vuoksi, jonka digitaaliset teknologiat ovat kääntäneet pääoman eduksi työn deterritorialisaation myötä.

Mutta lait eivät ole muuttumattomia, eikä ole mitään lakia, joka pakottaisi noudattamaan lakeja. Tätä legalistinen vasemmisto ei koskaan ole tajunnut. Koska se jämähtää ajatukseen, että sääntöjä on noudatettava, se ei ole kyennyt johtamaan kamppailua uudelle maaperälle,

jonka digitaaliset teknologiat ja tietotyön kiertokulun globalisaatio ovat avanneet.

Oikeisto on ymmärtänyt tämän erittäin hyvin ja kuomonnut säännöt, jotka vuosisadan kestäneet ammattiyhdistyskamppailut olivat vakiinnuttaneet.

Teollisessa tuotantotavassa säännöt perustuivat tiukalle työn ja pääoman väliselle suhteelle ja mahdollisuudelle määrittää tavaran arvo yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan perusteella. Mutta pääoman *konnektiivisessa muodossa*, joka perustuu virtaavan tietotyön hyväksikäytölle, ei enää ole löydettävissä mitään determinististä suhdetta työajan ja arvon välillä. Meidän ei tule palauttaa voimaan sääntöjä, joita pääoma on rikkonut. Meidän tulee keksiä uusia sääntöjä, jotka ovat työ-pääomasuhteen vaihtelevan muodon mukaisia. Tässä muodossa ei ole enää mitään kvantitatiivista ajan ja arvon välistä determinismia eikä siis mitään välttämätöntä vakiota taloudellisten suureiden välisissä suhteissa.

Tarvitaan yleistetyn kulttuurisen kapinan prosessia olemassaolon prekarisoitua muotoa vastaan. Ranskalaisen opiskelijoiden kamppailulla voi olla elvyttävä vaikutus eurooppalaiseen prosessiin. Ranskan *EI* Euroopan perustuslakiehdotusta koskevassa kansanäänestyksessä liittyi olennaisesti prekarisaation ja palkan heikkenemisen torjumiseen.

Prekaarin kognitariatien kamppailussa tulee esiin tämän *EI*:n rakentava puoli. Eurooppalaista prosessia eivät voi hallita pääoman edut, ovat ne sitten protektionistisia tai globalistisia. Vain työ ja sen yhteiskunnallisen uudelleenjärjestelyn prosessi voi olla oikeuden ja eurooppalaisen kulttuurin lähde.

Suomentanut Eetu Viren

I PANIIKKI ELÄMÄNMUOTONA

1. HAURAS PSYKOSFÄÄRI

Saamme kiittää Michel Foucault' ta siitä, että subjektiivisuuden teema on varsinaisesti vapautettu sen hegeliläisestä ja historisistisesta perinnöstä ja ajateltu uudelleen uudessa, biopoliittisen opin kontekstissa. Subjekti ei edellä historiaa, se ei edellä yhteiskunnallista prosessia. Se ei myöskään edellä vallan muodostumia tai poliittista subjektivaatiota, joka on autonomian perusta. Ei ole subjektia, vaan subjektivaatio ja subjektivoivien prosessien historia on rekonstruoitu episteemisten, imaginaaristen, libidinaalisten ja yhteiskunnallisten dispositiivien analyysin kautta, jotka muotoilevat eletyn ensisijaisen aineksen. Biopolitiikka on biologisen ja yhteiskunnallisen ruumiin muotoilua, jonka Foucault kuvailee kurinpidollisiksi dispositiiveiksi. Historiallisesti kuriyhteiskunnat, joita Foucault kuvailee, ovat niitä, jotka saavat hahmonsäkläsisellä ajalla, 1600- ja 1700-lukujen välissä. Tällaiset yhteiskunnat saavuttavat huippunsa 1900-luvun alussa.

Foucault'lainen analyysi asetti genealogian ongelman sellaisilla termeillä, jotka eivät olleet enää hegeliläisiä, mutta se oli silti kiinnittynyt teollisen opin mekaanisiin muotoihin eikä ottanut huomioon uusia kontrollin tekniikoita. Joka tapauksessa biopolitiikan käsite sisältää evoluution, joka ylittää teollisen ajan mekaniikan opin klassisen muodon. Biovallan käsite hahmottelee sitä, mikä tuo elämän ja sen mekanismit laskennallisuuden alueen sisälle, toisin sanoen sitä, mikä tekee tiedosta ihmiselämää teknisesti muuttavan tekijän. Deleuze ehdottaa

kontrolliyhteiskunnan käsitettä keinona kehittää kunnolla tällaista ideaa. Deleuze oli suuri William Burroughsin lukija ja Burroughs ennakoi imaginaarisesti siirtymää täysin biopoliittiseen aikaan, aikakauteen, jonka dispoitiivit eivät enää omaksu molaarista luonnetta (kuten koulua, vankilaa, tehdasta, mielisairaala) vaan olemuksellisesti molekulaarisia piirteitä, jotka ovat luontaisia itsetietoisien organismien kehitykselle. Siirrymme tässä teollisen kurin vaiheesta organismien mutaation vaiheeseen, joka ottaa paikkansa istuttamalla mutageenisia periaatteita ja kaapeloimalla psyykkiset, kognitiiviset, geneettiset ja niihin liittyvät piirit. Voisimme korvata sanan ”kontrolli” sanalla ”kaapelointi”. Biogeeninen kaapelointi. Ihmisaivojen leimaaman piirin tekno-lingvistinen kaapelointi, ihmisaivot yhdistävä kaapelointi. *Dispositiivin* käsitteellä Foucault tarkoittaa niitä koneellisia ketjuuntumisia, jotka kykenevät ulkoisesti ennalta asettamaan tietoisten organismien lingvistiset, psyykkiset ja suhteelliset muodostelmat modernina aikana. *Kaapeloinnilla* tarkoitamme dispositiivien upottamista biologisen, geneettisen ja kognitiivisen kehityksen reittien sisälle aikakaudella, joka tulee modernin lopun jälkeen. Mutaation prosessi, joka tapahtuu ensimmäisen videoelektronisen sukupolven kehittymisen aikana, voidaan näin ollen kuvailla kaapeloinniksi, joka koskee ilmaantuvia subjektiivisuuksia, joita tekno-biologiset ja tekno-kognitiiviset automatismit performoivat.

Tämä kaapeloinnin prosessi tapahtuu monilla tasoilla: bioteknologia, jota Human Genome -projektin kehityksen kautta on systemoitu, toimii identifioidakseen koodeja, joiden pohjalta voidaan mallintaa ihmisorganismien elämää.¹ Se toimii siis luomalla tekniset olosuhteet organis-

¹ Human Genome -projekti on USA:n energiaministeriön ja terveysministeriön suurimittainen projekti, joka aloitettiin vuonna 1990 ja saatettiin loppuun vuonna 2003. Sen tarkoituksena oli

min mallintamiselle, aloittaen koodauksesta. Joka tapauksessa, toinen operationaalinen taso joka on nyt laajalle levinnyt ja jota on kokeiltu paljon, on kognitiivinen mallinnus, joka tapahtuu monenlaisilla tasoilla: tuotannon tekno-lingvististen välineiden tuotanto, psykofarmakologia, mediatuotanto ja imaginaarisen tuotanto.

Human Genome -projektin taustalla oleva filosofia perustuu substantiaalisesti määräytyville oletuksille, vaikka edes lineaarisen geneettisen määräytymisen utopia ei ota huomioon vuorovaikutusta infogeneettisen tason ja ympäristöllisen tason välillä, ja siitä johtuvaa kehityksen ennustamattomuutta tietyssä fyysisessä ympäristössä. Mutta kun katsomme biogenetiikan rajoitusten tuolle puolen, ja kun aloitamme psyykkisen biomallinnuksen analyysin, ymmärrämme, että tämä prosessi ei voi olla deterministinen. Yleisesti ottaen mutaation prosessit ovat hyvin epävakaita. Mutaation aikana organismin ja sen ympäristön suhde on sekavassa tilassa, joka määrittyy uudelleen stokastiseksi, hauraaksi, epätodennäköiseksi. Tämä määräytymättömyys on erityisen näkyvää kun katsomme biopoliittisen mallinnuksen kognitiivista ja psyykkistä tasoa.

”Havaintonäkökulmani” on varsinaisesti tämä: organismin patologiat mutageenisellä ajalla, morfogeneettisen prosessin, jossa organismi etsii uutta tasapainoa, määräy-

mm. identifioida kaikki ihmisen 25 000 geeniä sekä määrittää kolmen miljardin kemiallisen perusparin järjestys, joista DNA muodostuu. Lisäksi tarkoituksena oli kehittää aihetta koskevaa ohjelmistoa, tiedon tallennus- ja levitysmenetelmiä, sekä pohtia tutkimuksesta mahdollisesti nousevia yhteiskunnallisia ja eettisiä kysymyksiä. Human Genome -projektin aikana siirrettiin ja rakennettiin tekniikkaa myös erityisesti yksityiselle sektorille, mikä mahdollisti erilaisten bioteknisten ja lääketieteellisten tutkimussovellusten käyttämisen välittömästi kaupallisiin tarkoituksiin.

– *Suom. huom.*

tyvätön ja stokastinen luonne. Erityisesti mielenkiintoni on kohdistunut kognitiivisten kaapelointien prosesseihin, joita kommunikaatioteknologiat sekä tekno-lingvistiset ja tekno-havainnolliset dispositiivit ovat aiheuttaneet. Viimeisin näistä tuottaa psykopatologian, jolla on laajalle levinneitä piirteitä. Työskentelemällä tämän määrätymättömyyden ja siitä seuraavien psykopatologioiden kanssa, ja seuraamalla guattarilaista skitsoanalyttistä menetelmää, on mahdollista ajatella radikaalisti uudelleen politiikan käsitteemme. Poliitikka tulisi käsittää uudelleen taidoksi tuottaa interferenssiä siihen suhteeseen, joka vallitsee mielen ekologian ja teknovälitteisen universumin (jota hallitsevat erityisesti imaginaarisen ja tiedon tuotannon toiminnot, jotka voidaan tunnistaa globaaleissa kapitalistisissa yrityksissä) välillä.

Elephant

1977 on Japanissa nuorten itsemurhien vuosi: virallisten laskujen mukaan niitä on 784. Mutta kohua herättää nopea sarja lasten itsemurhia kesälomien loppuessa tuon vuoden syys- ja lokakuun vaihteessa: täsmällisesti itsemurhia on 13, kaikki peruskoulun ala-asteikäisten lasten keskuudessa. Enemmän kuin luku itsessään, hämmennystä provosoi itsemurhien aiheettomuus, tekojen käsittämättömyys: kaikissa tapauksissa puuttuvat teon syyt, niiden perusteet. Se, mikä iskee vastaan, on lasten kanssa yhdessä eläneiden vanhempien puheen tyhjyys, kyvyttömyys ennakoita, ymmärtää, antaa selityksiä tapahtuneelle.

Gomasca Valtorta: *Sol Mutante*. Costa e Nola 1996, s. 64.

Kuten *mangassa*, joka räjähti massailmiöksi juuri 1970-luvun lopulla ja muodostui monien japanilaisten nuorisokupolvien merkittävimmäksi kirjallisuudeksi, viholinen ei ole paha vaan likainen. Alessandro Gomasca kirjoittaa japanilaisten sarjakuvien sankareista: puhdistaa maailmaa epämääräisen, sekavan, nukkaisten ja pölyisen kuonasta *the clean* tekee tietä digitaaliselle silottamalla rosoisuuden pois pinnoilta. Eroottinen viettely

erotetaan seksuaalisesta kontaktista enenevässä määrin, aina siihen asti, että siitä tulee pelkkää esteettistä kutinaa.

Vuonna 1983 ryhmä opiskelijoita erään japanilaisen peruskoulun yläasteelta teurasti joukon vanhuksia ja pummeja eräässä Yokohaman puistossa. Kuulusteluissa lapset eivät tarjonneet mitään selitystä lukuun ottamatta sitä, että heidän tappamansa hylkiöt olivat *obutsu*, likaisia, epäpuhtaita.¹

Japanissa, kuten Euroopassa ja Yhdysvalloissa, vuosi 1977 on moderniteetin piirin tuolle puolen siirtymisen vuosi, vuoden 1968 jatkoa ja sen radikalisointia. Mutta se on myös harhakuvitelmista pääsemistä ja vuoden 1968 sisällään kantaman dialektiikan illuusion hylkäämistä. Euroopassa tämän siirtymän osoittavat Lyotardin, Baudrillardin, Virilion, Guattarin ja Deleuzen kaltaiset kirjoittajat filosofisen ajattelun piirissä, ja italialaisen luovan autonomian tai lontoolaisen punkin kaltaiset massaliikkeet poliittisen tietoisuuden piirissä. Amerikassa se omaksuu urbaanin ja musiikillisen muutoksen muodon, joka saa ilmauksensa musiikin ja taiteen *no wave* -liikkeessä. Japanissa siirtymä hahmottuu heti alusta alkaen vailla välityksiä, kuin selittämättömänä hirviömyytenä, joka muuttuu nopeasti jokapäiväiseksi normaaliudeksi, vallitsevaksi kollektiivisen olemassaolon muodoksi.

Vuodesta 1977 lähtien länsimaisen mielen romahduksella oli repaleinen, maanalainen, episodimainen kehityskulku, mutta vuosituhannen vaihteen vuosina se saa sellaisen syöksyn, sellaisen katastrofin rytmin, jota ei enää voi pidätellä. Se, minkä vuoden 1977 tietoisuus oli aistinnut vaarana ja implisiittisenä mahdollisuutena elämän rytmin ja tuotannon rytmin kiihtymisessä, muuttuu jokapäiväiseksi. Muutamat tapahtumat ovat merkanneet tätä siirtymää muuntumalla viruksiksi, itseään uusinta-

¹ Gomasca Valtorta: *Sol Mutante*, 79.

viksi informaation kantajiksi, jotka leviävät ja tartuttavat koko yhteiskuntaorganismiin. Tomupilveen luhistuvien kaksoistornien poikkeuksellinen tapahtuma 19 islamilaisnuoren tuhoisan itsemurhan seurauksena on varmasti se kaikkein vaikuttavin, ”tapahtumakuva”, joka avasi spektakulaarisella tavalla uuden ajan. Muutamaa vuotta aiemmin tapahtuneella Columbinen lukion verilöylyllä on ehkä vielä enemmän levottomuutta herättävä sanoma, koska se puhuu jokapäiväisestä elämästä, amerikkalaisesta normaaliudesta, sen ihmiskunnan normaaliudesta, joka on menettänyt kaiken yhteyden siihen, mikä oli inhimillistä; se hapuilee etsimässä jotain mahdotonta lohtua ja hakee korviketta tunteille, joita ei enää lainkaan tunneta.

Michael Moore on omistanut tälle tapahtumalle intohimoisen yhteiskunnallisesti syventävän elokuvan *Bowling for Columbine*, jossa hän kertoo sen, mikä näkyy paljain silmin: aseiden myynti ja aggressiivisuus, jota ruokitaan pelolla. Mutta elokuvassaan *Elephant* Gus Van Sant tutkii tuota episodista toisesta, syvällisemmästä, hienosyisemmästä ja siksi hämmentävämmästä näkökulmasta. Mitä on tapahtunut ja mitä on tapahtumassa vuosituhanen vaihteessa aikuistumassa olevan sukupolven miehissä? Mitä merkitsee ja mihin voi johtaa sukupolven hirtittävään teknologiseen ja tuhoisaan voimaan yhdistyvä psyykinen hauraus? Tuhoava teknologinen ultravoima ja psyykinen hauraus ovat sekoitus, joka määrittää ensimmäistä videoelektronista sukupolvea ennen kaikkea sen amerikkalaisessa versiossa.

Elokuvan ensimmäisessä kohtauksessa humalainen isä vie poikansa kouluun hoippuvaa autoa ajaen. Poika kohtelee häntä kuin vammaista, hylkiötä, epäonnistujaa, josta on pidettävä huolta, jottei hän saisi aikaan katastrofeja. Isän roolia näyttelee Timothy Bottoms. Hän on tunnettu roolistaan George W. Bushina, jota hän muistuttaa mielettömästi: sama *forever*-alkoholistin vetinen katse. Haluaako Van Sant vihjata meille, että Amerikka on noussut ajoneuvoon, jota kuljettaa humalainen? Ja

mitä tarkoittaa *Elephant*? Jättiläismäistä Rorschachin tahraa?

Tieteen piirissä aliarvioidaan ensimmäisen videoelektronisen sukupolven läpäisevän psyko-kognitiivisen mutaation vaikutuksia. Poliitiikka puolestaan jättää ne huomiotta tai torjuu ne täydellisesti, mutta jos haluamme ymmärtää jotakin siitä, mitä tapahtuu uuden vuosituhannen yhteiskunnassa, pitää meidän suunnata tarkastelumme tähän psykosfäärin suuntaan. Psykosfäärissä näkyvät nykyään 20 vuoden ”infovaasion”, hermostollisen *overloadin*, massa-psykofarmakologian, rauhoittavien, stimulanttien ja euforianttien, työajan sekä eksistentiaalisen ajan sirpaloitumisen ja yhteiskunnallisen epävarmuuden vaikutukset, jotka kääntyvät peloksi, yksinäisyydeksi ja kauhuksi. Psykoaikapommit ovat räjähtämässä yhteen kytketyssä globaalissa mielessä. Vaikutus on ennalta-arvaamaton.

Viime vuosikymmenten aikana organismi on altistettu kasvavalle mieltä kiihottavien ärsykkeiden massalle. Tietoiseen organismiin kohdistuvien hermoärsykkeiden kiihdyttäminen ja kiihottaminen näyttää ohentaneen sitä kognitiivista kalvoa, jota voimme kutsua herkkyydeksi. Tietoisien organismien on ollut pakko kiihdyttää kognitiivista, eleellistä ja kineettistä reaktiivisuuttaan. Hermoärsykkeiden käsittelyyn käytettävissä oleva aika on vähentynyt dramaattisesti. Ehkä tämän vuoksi empaattinen kyky näyttää vähentyvän. Symbolinen vaihto ihmisolentojen välillä tehdään ilman empatiaa, koska ei ole enää mahdollista aistia toisen ruumista. Voidakseen käsittää toisen tuntevana ruumiina tarvitaan aikaa, tarvitaan hyväilyjen ja nuuhkimisen aikaa. Empatialle annettu aika on vähentynyt, koska infostimulaatiosta on tullut liian kiihkeää.

Miten tämä on voinut tapahtua? Mikä on syy näihin empatiahäiriöihin, joiden merkit ovat niin ilmeisiä nykyajan elämässä ja medioiden vahvistamissa tapahtumissa? Voimmeko olettaa suoran suhteen infosfäärin laajenemi-

sen, ärsykkeiden kiihtymisen, hermoston kuormituksen ja kognitiivisen vastauksen aikojen ja toisaalta sen herkkyyden kalvon murentumisen välille, joka mahdollistaa ihmisolentojen kyvyn ymmärtää sitä, mitä ei voi verbalisoida, redusoida kodifioituihin merkkeihin?

Kompleksisuuden pelkistäjät kuten raha, informaatio, stereotypia tai digitaalisen verkon käyttöliittymät ovat yksinkertaistaneet suhdetta toiseen, mutta kun toinen ilmestyy lihoineen ja luineen, emme siedä sen läsnäoloa, koska se töytäisee (puuttuvaa) herkkyyttämme. Videoelektroninen sukupolvi ei siedä kainalokarvoja eikä häpykarvoja. Jotta ruumiin pinnat voisivat kytkeytyä toisiinsa, tarvitaan täydellinen yhteensopivuus. Vapaudutaan tarpeettomista karvoista. Sileä sukupolvi. Yhteen liittäminen löytää tiensä karvojen ja vaihdon epätäydellisyyksien kautta. Sillä on kyky analogiseen lukemiseen ja heterogeeniset ruumiit voivat ymmärtää toisiaan vaikka niillä ei ole käyttöliittymän kieltä.

Ihmisten keskinäisen aistimellisen kalvon tuhoutumisella on jotain tekemistä tekno-informatiivisen maailman kanssa, mutta myös ruumiillisuuden kapitalistisen kurittamisen kanssa. Kapitalistisen modernisaation viimeisen vaiheen aikana naisen emansipaatio ja sisällyttäminen tuotantoon ovat tuottaneet vaikutuksenaan lasten kanssa tapahtuvan ruumiillisen ja älyllisen kontaktin muuttumisen harvinaisemmaksi. Äiti on kadonnut tai vähentänyt läsnäoloaan ensimmäisen videoelektronisen sukupolven kokemuksellisessa piirissä. Niin sanotun naisten emansipaation (joka todellisuudessa on ollut naisten alistamista tuotannollisen palkkatyön piiriin) ja tv-sosiaalijalan leviämisen yhteisvaikutuksella on jotain tekemistä nykyisen psykopoliittisen katastrofin kanssa.

Seuraavassa sukupolvessa valmistuu toinen mullistus. Suuressa osassa maailmaa on käynnissä prosessi, jolla voisi olla merkittäviä vaikutuksia maailman tulevaan historiaan. Miljoonat naiset köyhistä maista joutuvat hyl-

käämään omat lapsensa mennäkseen länsimaihin hoitamaan toisten äitien lapsia, koska nämä ovat liian kiinni työssä kyetäkseen huolehtimaan lapsistaan.

Millaisia turhautumisen ja väkivallan haamuja kasvaa hylättyjen lasten mielissä? Entä millaisia hauraan kaikkivoipuuden haamuja kasvaa länsimaisten lasten mielissä? Hyperaseistettujen lasten kansa on vallannut maailman näyttämön. Sen on määrä saada aikaan paljon pahaa, kuten tapahtui Vietnamin, ja ehkä vieläkin pahempaa. Mutta se satuttaa myös meitä. Olemme nähneet sen Abu Ghraibissa ja muissa amerikkalaisen häpeän vankiloissa otetuissa kuvissa. Gus Van Sant kertoo meille jäätävän hellästi neuroottiset änkyttämiset, anorektiset hysteriat ja ihmissuhdetaitojen puuttumisen Columbinen sukupolven teineiltä (ajatelkaa hämmästyttävän eläimellistä dialogia kolmen tytön välillä koulun ruokalassa, kun he päättävät lähteä shoppailemaan keskusteltuaan pöyristyttävällä tavalla ystävydestä ja velvollisuuksista sekä prosentuaalisesta ajasta, joka on varattava parhaille ystäville kvantifioiden pikkutarkasti affektiivisuuden prosenttiosuudet). Hän kertoo ja näyttää meille kiiltävät odotustilat, valoisat käytävät, joita psykolabiilit kulkevat. Ruumiit, jotka ovat menettäneet kontaktin sieluunsa eivätkä siksi tiedä enää mitään todellista ruumiillisuudestaan.

Sitten kaikki tapahtuu taivaan liikkeessä nopeasti, kuten kaikissa Gus Van Santin elokuvissa. Minkä tahaan auringonpaisteisen päivän seisautetussa valossa saapuvat kuoleman itsetuhoiset lähetit. Kaikki tapahtuu koulun sisäisten valvontakameroiden tallentamassa venytettyjen minuuttien tilassa, jonka voimme nähdä uudelleen: teini-ikäiset nuoret, jotka piiloutuvat pöytien alle ja ryömivät maassa yrittäen vältellä luoteja.

Ei mitään tragediaa, ei huutoa; vielä eivät kiirehdi ambulanssit. Ääretön taivas muuttaa väriään. Harvoja, tylyjä laukauksia.

Ei niitä kauhistuneita ihmisjoukkoja, jotka näimme Wall Streetilla tornien luhistuessa. Rauhallinen perifeerinen, kopioitavissa ja jäljiteltävissä oleva, tarttuva verilyöly.

Konnektiivinen mutaatio

Elephant puhuu sukupolvesta, jonka tunteet ovat häiriintyneet ja joka ei kykene liittämään yhteen ajattelua ja toimintaa. Se kertoo kognitiivisesta mutaatiosta, joka tapahtuu kommunikaatioteknologian siirtymän kontekstissa: siirtymä konjunktioista konnektioon. Konjunktio muodot ovat äärettömiä, ja konnektio on yksi näistä.

Mutta käsitteeseen ”connettere” sisältyy erityinen spesifikaatio: *connexio* implikoi yhdistyvien materiaalien funktionaalisuutta, funktionaalista mallintamista, joka altistaa ne kohtaamaan toisensa. *Konjunktio* on toiseksi muuttumista, kun taas *konnektiossa* jokainen elementti pysyy erillisenä, vaikkakin ne ovat funktionaalisesti interaktiivisia.

Konjunktio on pyöristyneiden epäsäännöllisten muotojen kohtaamista ja fuusiota, muotojen, jotka soluttautuvat epätarkalla, toistamattomalla, epätäydellisellä, jatkuvalla tavalla. Konnektio puolestaan on säännöllinen ja toistettava algoritmisten funktioiden interaktio, suorien linjojen ja pisteiden, jotka asettuvat täsmällisesti toistensa päälle, kytkeytyvät ja poiskytketyvät, interaktion irrallisia modaliteetteja seuraten. Modaliteettien, jotka tekevät niiden erilliset osat yhteensopiviksi ennalta määrättyjen standardien mukaisesti. Kommunikatiivisten prosessien digitalisaatio tuottaa eräänlaisen epäaistittavuuden kaarteille, hitaan muutoksen jatkuville prosesseille, ja eräänlaisen aistittavuuden kooduille, salamannopeille tilan muutoksille, irrallisille merkkien sarjoille.

Ensimmäinen videoelektroninen sukupolvi on kokemassa mutaatiota ja yhteiskunnallinen, poliittinen ja tekninen tulevaisuus riippuu tämän mutaation vaikutuk-

sista. Mutta kognitiivisten tieteiden perinteessä mutaation idea ei ole hyväksyttävä, koska näiden tieteiden epistemologinen perusta on ankkuroitu luonteeltaan strukturalistiseen premissiin. Kognitivismi itse asiassa pitää ihmisen mieltä eräänlaisena laitteena, joka toimii sisäsyn-tyisten ja muuttumattomien sääntöjen mukaisesti. Kognitivismin piirissä ympäristö on reflektoinnin ja mentaalisen työstämisen kohde, mutta se ei voi vaikuttaa mielen toiminnan sääntöihin. Siten ei hyväksytä ideaa dynaamisesta vuorovaikutuksesta henkisen aktiviteetin ja sen ympäristön välillä, jossa mielet astuvat kommunikaation piiriin. Kommunikaation teknisellä kompleksisuudella ei ole mahdollista muokata kognition modaaliteetteja, vaikka tästä säännöstä onkin poikkeuksia. Kirjassaan *Cognition and Reality* Ulric Neisser puhuu kognitiivisesta ekologiasta ja tunnistaa dynaamisen vuorovaikutuksen mahdollisuuden mielen kehitysympäristön ja mielen toiminnan modaaliteettien välillä.¹

Kiihdyttäminen, kieli, identiteetti

Dispositiivin käsitteellä Foucault on määritellyt niitä konemaisia ketjuuntumisia, jotka kykenevät ulkoisesti ennalta määrittämään tietoisten organismien kielellisen, psyykkisen ja suhteellisen muodostumisen kehityskulut modernina aikana. Sanalla kaapelointi tarkoitamme dispositiivien liittämistä tietoisten organismien biologisten, geneettisten ja kognitiivisten välineiden sisälle modernin lopun aikakaudella. Käynnissä olevaa mutaation prosessia, josta polveutuvat ensimmäiset videoelektroniset sukupolvet, voidaan näin ollen kuvailla nousevan subjekti-

¹ Neisser, Ulric: *Cognition and Reality*. Freeman, San Francisco 1976.

viteetin kaapeloinniksi, jonka tekno-biologiset ja tekno-kognitiivisten automatismit toteuttanut.

Mutta tietoisien organismien kaapeloinnilla ei ole determinististä luonnetta, meneillään olevan mutaation kognitiivista, psyykkistä ja yhteiskunnallista vaikutusta ei voi ennustaa ja täsmällisesti määrittää. Tiedon kierrättämisen kiihdytys, informaation määrä, jonka otamme vastaan, dekoddaamme, työstämme ja johon joudumme reagoimaan ylläpitääksemme taloudellisten, affektiivisten ja eksistentiaalisten vaihtojen rytmiä, tuo mukanaan verbalisaation kyvyn kriisin, joka ilmenee erilaisissa muodoissa: autismi, lukihäiriö, joka on huimaavassa kasvussa nuorempien sukupolvien keskuudessa, ennen kaikkea yhteiskunnallisissa ja ammatillisissa kerroksissa, jotka ovat eniten tekemisissä uusien kommunikaatioteknologioiden kanssa. Digitalisaatio näyttää avaavan eräänlaisen uudelleenformatoinnin kaksoisliikkeen.

Verbaalinen kieli korvautuu kommunikaation muodoilla, jotka ovat nopeampia, synteettisempiä ja näppärämpiä toimittamaan erilaisia tehtäviä yhtä aikaa, *multitask*-metodin mukaisesti. Mutta impulssien kiihtyminen aiheuttaa fyysisessä organismissa stressiä ja vaatii havaintokyvyn ja kognitiivisen vuorovaikutuksen psykotrooppista uudelleenformatointia psykelääkkeiden avulla, tai kognitiivista rytmiä hidastavan empatian puhtaan ja yksinkertaisen deaktivoinnin avulla, ja joidenkin aistitasojen kautta, kuten hajuaistin ja tuntoaistin, jotka kirjoituksen kiihdyttäminen on jo muotoillut uudelleen.

Yleisesti voimme sanoa, että tietyn kognitiivisen funktion laajentuminen määrittelee uudelleen kognition kokonaisuuden. Tietoisien organismien altistuminen videoelektronikan leviämislle vahvistaa konfiguroinnin kykyä, kuten kykyä dekoddata monimutkaisia visuaalisia kokonaisuuksia, kehittää monia vuorovaikutuksen prosesseja samanaikaisesti. Mutta samaan aikaan se organisoii uudelleen muita kykyä, kuten kykyä reagoida emotio-

naalisesti ajallisesti venytettyihin ärsykkeisiin tai kykyä käsittää ajallinen syvyys.

Muistelun modaliteetit riippuvat mielen mahdollisuudesta ”varastoida” informaatiota, joka on tehnyt siihen syvän vaikutuksen, informaatiota, joka on esiintynyt pitkällä aikavälillä ja toistuvassa muodossa. Muistelu muokkaa tietoista organismeja, määrittää sen identiteettiä – olettaen että identiteetti voidaan määritellä niiden paikkojen muistin ja kokemuksen jatkuvuutta määrittävien suhteiden dynaamisena kasautumana.

Mutta mitä tapahtuu muistille, kun informaatiotulva räjähtää, laajenee suunnattomasti, piirittää havaintokykyä, valtaa kaiken käytettävissä olevan mentaalisen ajan, kiihdyttää nopeutta ja vähentää sitä aikaa, jona mieli altistuu yhdelle informaationaaliselle vaikutelmalle kerrallaan? Käy niin, että menneisyyden muisti ohenee, ja nykyhetken informaatioiden massalla on taipumus vallata kaikki huomion tila. Mitä suurempi on infosfäärin tiheys, sitä rajallisempi on muistiin painamiseen omistettu aika. Mitä nopeampi on aika, jona mieli altistuu yhdelle informaatiolle, sitä heikompi tulee olemaan tämän informaation jättämä jälki. Tällä tavoin henkinen toiminta on taipuvainen olemaan puristettu nykyhetkeen, muistin syvyys vähenee, ja siten historiallisen menneisyyden ja myös eksistentiaalisen diakronian käsittämällä on taipumus kadota.

Ja jos on totta, että identiteetti on suurelta osin sidoksissa siihen, mikä on dynaamisesti asettunut henkilökoh-taiseen muistiin (paikat, kasvot, odotukset, illuusiot), voidaan olettaa, että olemme kulkemassa kohti identifikaation etenevää purkautumista, koska organismit yhä enenevässä määrin tallentavat virtaa, joka purkautuu nykyhetkessä, eikä jätä syvää jälkeä johtuen nopeudesta, jolla se ilmenee silmälle ja asettuu muistiin.

Infosfäärin kuoren tiivistyminen ja sisään tulevan informatiomateriaalin lisääntyvä määrä ja intensiteetti tuottaa näin ollen ainutkertaisen muistin ympäristön

kaventumisen vaikutuksen. Asiat, jotka yksilö muistaa (mielikuvat jne.), ovat muodostamassa persoonatonta, yhdenmukaisesti assimiloitua, puutteellisesti työstettyä muistia, koska altistumisen aika on niin nopea, että se ei salli syvää personalisoitumista.

Koettu aika

Mutaatio implikoi patologisia Aspekteja, joita voisimme määrittellä mutaation psykopatologioiksi, jotka koskevat ennen kaikkea koetun ajan prosessointia. Eugene Minkovski oli ensimmäinen psykiatri, joka paneutui koettuun aikaan ja jolla oli intuitio asettaa mentaalinen kärsimys suhteeseen ”koetun ajan” kanssa eli sen tavan kanssa, jossa vaivumme elämämme aikaan tai käymme sitä läpi raivoisasti.

Eugene Minkovski ei puhu ”ajasta”, vaan ”koetusta ajasta”. Tässä painotuksessa on selvä vaikutus Bergsonin ajattelusta, joka kehottaa meitä ajattelemaan aikaa ”kestona”, eksistentiaalisen koetun projektiona.

Olennaista osaa meidän aikamme psykopatologiasta voidaan pitää kronopatiana. Voimakkaasti leviävä häiriö koskee ennen kaikkea lapsia ja nuorimpia, kyse on syndroomasta, joka on nimetty *Attention deficit disorderiksi* (ADD). Tämä ilmentyy ylivilkkauteena, fyysisenä hyperaktivaationa, kyvyttömyytenä keskittää huomiota muutamia sekunteja pidemmäksi ajaksi. Joka päivä Yhdysvalloissa melkein viisi miljoonaa lasta ottaa voimakasta psykostimulanttilääkettä nimeltä Ritalin hoitaakseen tämän tyyppistä häiriötä. Psykostimulanttien käyttö lasten keskittymishäiriöiden hoitamiseen on kyseenalaistettavissa. Terapeuttiset vaikutukset ovat kaikkea muuta kuin testattuja ja Ritalinin kaltaiset aineet voivat aiheuttaa riippuvuutta sekä vaurioita aivoille. Mutta minua tässä kiinnostaa ymmärtää jotain tämän tyyppisen psykofyysisen hyperaktivaation syistä.

Infoärsykkeiden nopeus aiheuttaa organismin ja tietoisuuden ylistimuloitumista, ja tämän vuoksi on perusteltua yhdistää keskittymishäiriöt tähän infosfäärin nopeuden kasvuun eli nopeuden kasvuun siinä ympäristössä, jossa mieli kehittyy. Loppujen lopuksi, kuinka voisimme ajatella, että kommunikaation medioituminen aina ensimmäisistä lapsuusvuosista lähtien voisi olla tuottamatta vaikutuksia, jotka koskevat affektiivisuutta, emotionaalisuutta, kieltä, mielikuvitusta, jopa muistamisen modaliteetteja ja lopulta itse koetun ajan aistimisen tapaa?

Ne, jotka astuvat työprosessiin yleistetyn konnektion aikakaudella, ovat puhtaita informaation työstäjiä. Heidän ruumiinsa on unohdettu objekti. Ajan supistuminen ja aivoja koskevien rytmien kiihtyminen tekee hauraaksi toisen yhteiskunnallisen ja eroottisen aistimisen. Ja erotiikka näyttää olevan alisteinen kilpailukyvyyn, tehokkuuden, kokonaisuuslaadun mystiselle ekstaasille. Millaisia psyykkisiä seurauksia tällä mutaatiolla tulee olemaan pitkällä aikavälillä ja millaisia patologioita on jo paljastumassa?

Kirjassaan *The Attention Economy* Davenport ja Beck puhuvat työprosesseihin käytettävissä olevan ajan satu-raatiosta ja siitä johtuvasta huomion niukkuudesta.¹ Nämä pohdinnat eivät rajoitu työn maailmaan, vaan koskevat koko digitalisoitua yhteiskuntaa: loppujen lopuksi erottelu työajan ja vapaa-ajan välillä on yhä hienon hieno ja näin myös erottelu työhön ja työtä edeltävän iän välillä. Työn maailma on yhteismitallinen ja erottamaton yleisen kommunikaation maailmasta, jonka vuoksi voimme sanoa, että nuorta väestöä, joka löytää itsensä työtä edeltävästä tilanteesta, koskettavat samankaltaiset prosessit kuin ne, jotka koskevat aikuisväestöä.

¹ Davenport, Thomas ja Beck, John: *The Attention Economy: Understanding the New Currency of Business*. Harvard Business School Press 2001.

Siinä missä *kybertila* – eli sähköisen verkon välityksellä yhteenliittyneiden kommunikatiivisten toimijoiden välisen infotuotannollisen vuorovaikutuksen virtuaalinen ulottuvuus – on äärettömästi laajennettavissa, on *kyberaika* – eli aika, jona ihmisaivot tietoisesti käsittelevät merkkejä – laajennettavissa ainoastaan siinä määrin kuin ihmismielen, yksilön orgaanisten aivojen, toimintaa on mahdollista kiihdyttää. Kybertila laajenee äärettömällä nopeudella, joka on ominainen verkolle, joka yhdistää äärettömästi ilmauksellisia toimijoita äärettömän kompleksisten ja redusoimattomien linjojen mukaisesti. Kyberaika sen sijaan ei voi laajentua rajattomasti, koska se toimii orgaanisen materian mallien ja aikojen mukaan.

Kutsumme kyberajaksi kokemuksen intensiteettiä, jonka läpi tietoinen organismi voi käsitellä kybertilassa kiertäviä tietoja. Kyberaika on itse asiassa koetun kokemuksen mentaalinen aika. Se on informaatioiden hidasta assimilaatiota, se on niiden signaalien käsittelyyn tarvittavaa aikaa, jotka juontuvat ympäröivästä ympäristöstä. Tämä toimii analogisten, epätarkkojen, epämääräisten, aistillisten, osittaisten modaliteettien mukaisesti. Yhteensovitettavuus kybertilan ja kyberajan välillä muodostaa ratkaisevan paradoksin aktuaalisessa yhteiskunnassa. Aikaa informaatioiden tarkasteluun ja koherentin reaktion käsittelyyn on vähennetty sen katoamiseen asti. Käytettävissä oleva huomion aika vähentyy sitä enemmän mitä enemmän laajenee informaatioiden massa, joka vaatii tulla tutkituksi, käsiteltyksi, valikoiduksi.

Mikroelektronisten teknologioiden ja digitaalisten viestinnän muotojen leviäminen on muuttanut maailman teknologisen komposition, mutta yhteiskunnan ja yksilöiden käyttämät kognitiivisen haltuunoton modaliteetit ja psyykkisen reaktiivisuuden modaliteetit eivät mukaudu lineaarisesti. Miehet ja naiset ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa reaalisen maailman kanssa historian kuluessa tuotettujen tulkintamallien ja käytännöllisten modaliteettien mukaan. Siinä missä tekstien maailma

laajentuu suunnattomasti verkon informaation piiriin, ihmismieli jatkaa lukemista ketjumaisten mallien mukaisesti, siten rekisteröiden, muistiin varastoiden, luetteloiden ja valikoiden rytmillä, joka on muodostunut aakkosten hallitseman painetun tekstin aikakaudella. Teknologisen ja infosfäärisen ympäristön muutos on paljon nopeampi kuin kulttuurinen muutos ja ennen kaikkea nopeampi kuin kognitiivinen muutos. Nuorelle väestölle tämä siirtymä määräytyy helpoiten mutaation muodossa. Mutta millaiset ovat koetun ajallisen rytmin kiihtymisen vaikutukset?

Kokemuksen kiihdyttäminen tietyn rajan yli aiheuttaa ärsykkeiden tiedostamisen vähenemistä sekä herkkyyden ja eettisen intensiteetin menettämistä. Kybertilaa tukehduttamiseen asti herkkyyden piiriin. Herkkyyks on ajassa, ja (kyber)tila on muuttunut liian tiheäksi, että orgaaninen aika voisi käsitellä sitä tyydyttävällä tavalla.

Minusta näyttää siltä, että käynnissä olevan, yksilöllisten ruumiiden, populaatioiden ja koko planeetan läpi virtaavan mutaation perustava kysymys voidaan löytää elektronisen ja orgaanisen kybertilan leikkauspisteestä. Nuoret ovat luonnollisesti altistuneet eniten tämän mutaation vaikutuksille, koska kybertilan valloittava voima on vaikuttanut heihin kokonaisvaltaisesti ja tämän seurauksena heidän kykynsä kyberajalliseen mukautumiseen (eli heidän kognitiivinen, psyykinen ja psykofyysinen apparaattinsa) on alistettu äärimmäiselle kuormitukselle.

Olellainen ongelma on se, että teknologisen mutaation rytmit ovat paljon nopeampia kuin mentaalisen mutaation rytmit. Näin ollen kybertilan laajentuminen on mitaamattomasti nopeampaa kuin ihmisaivojen laajentumis- ja mukautumiskapasiteetti eli se, mitä voimme määritellä kyberajaksi. Voimme lisätä aikaa, jossa organismi altistuu informaatioille, mutta kokemusta ei voi tehostaa yli tietyn rajan. Kiihdyttäminen tuottaa kokemuksen köyhtymisen, kun otamme huomioon, että olemme altistettuja kasvaval-

le ärsykkeiden massalle, jota emme voi käsitellä nautinnon ja tietoisuuden intensiivisten modaliteettien mukaisesti. Suhteiden ja käyttäytymisen ympäristöt, jotka vaativat pidempää huomioaikaa – kuten affektiivisuuden ympäristö, eroottisuuden ympäristö, perusteellisen ymmärtämisen ympäristö – häiriintyvät, supistuvat. Näissä kiihdytyksen ja informaationaalisen ylikuormituksen olosuhteissa automatismilla on taipumus muuttua vallitsevaksi tavaksi reagoida, siinä missä automaattisen kaltaiset reaktiot ovat niitä, jotka eivät vaadi reflektiota, tietoista ja emotionaalista käsittelyä. Ne ovat standardireaktioita, implisiittisiä niiden aktioiden ja reaktioiden ketjussa, joita yhdenmukaistettu infosfääri valmistelee.

Kyberaika, eroottisuus, epäherkistyminen

Kommunikatiivisen ympäristön ja koko havaintoympäristön digitalisaatio vaikuttaa inhimillisten organismien herkkyyteen, siitä ei ole epäilystä. Mutta kuinka tutkia tätä väitettä? Millaiset analyysin välineet, millaiset arvioinnin kriteerit sallivat meidän puhua herkkyydestä, mausta, nautinnosta ja kärsimyksestä, eroottisuudesta ja aistillisuudesta? Meillä ei ole muita välineitä kuin itsemme, meidän antennimme, meidän ruumiimme, meidän psyykkinen ja eroottinen reaktiokykymme. Toisaalta havainnoijan suodatin voi vaikuttaa väärin tavalla. Ja silti tunne kontaktien harventumisesta, viileydestä ja supistumisesta on nykyaikaisten patologioiden ydin, mikä näkyy erityisen selvästi nuoren väestön keskuudessa. Eroottisuuden sfääri on niille erityisen altis.

Avantgarderyhmien ja niiden yhteiskunnallisen kommunikaation piiriin soluttautumisen jälkeen esteettinen stimulaatio – muutoinaan muun muassa mainonta, televisio, design, packaging, web design – on yhä diffuusimpi, tunkeutuvampi, yhtämittäisempi, erottamattomampi informatiivisesta stimulaatiosta, jota se on tullut

täydentämään. Tietoinen ja tunteva organismi on keskeillä merkkien virtaa, merkkien, jotka eivät ole ainoastaan informaation kantajia, vaan myös aistillisen stimulaation ja kiihotuksen tekijöitä. Mario Perniolan mukaan estetiikan historia on perustunut – tähän päivään saakka, eiliseen saakka – *katarsiksen* käsitteelliseen ja herkkään keksisyyteen. Aikaisemmin taideteos loi osallistumisen aallon, kiihotuksen aallon, joka eteni kliimaksiin saakka, katarttiseen iskuun, joka voidaan rinnastaa orgastiseen purkaukseen. Kauneus niin klassisessa, romanttisessa kuin modernissakin käsityksessä voidaan samastaa täydellistymisen hetkeen, jona ylitetään tuntevien organismien ja maailman välisessä suhteessa implisiittinen jännite: katarsis, harmonia, ylevä irrottautuminen.

Harmonian saavuttaminen on tapahtuma, joka voidaan samastaa siihen orgastiseen purkaukseen, joka seuraa ruumiiden välisen kontaktin kiihtymystä. Lihasjännitys raukeaa nautinnon täysinäisyydessä. Ruumiin ja ympäröivän ympäristön onnistuneessa havaitsemisessa on pelissä olennainen kysymys, kysymys rytmistä, ajasta, koetuista temporaalisuuksista. Ja jos kiihtymyksen kehässä tuomme mukaan epäorgaanisen elementin, kuten elektroniikan, ja toteutamme ärsykkeiden kiihdyttämisen, psykofyysisten reaktioaikojen supistamisen, muuttuu jokin organismissa ja sen eroottisen reaktion muodoissa. Orgasmi korvautuu toinen toistaan seuraavilla kiihottumisilla ilman purkautumista. Kiihotus ei enää toimi alkusoittona millekään täyttymykselle. Loppuunsaattamaton kiihottuminen ottaa orgastisen purkauksen paikan. Tämä on jotain, jota meille välittää digitaalinen taide, videotaiteen viileys, Tinguelyn oopperan tai Philip Glas-sin musiikin loppuunsaattamaton syklisyys. Tämä ruumiiden välisen suhteen epäorgaaninen kiihotus näyttää sotkevan mukaan ei ainoastaan estetiikkaa vaan myös erotiikan.

Eija-Liisa Ahtilan videoinstallaatio *The Wind*, joka on toteutettu kolmelle valkokankaalle, joilla tapahtuvat tu-

hon kohtaukset, pyrkimykset kontaktiin toisen ruumiin kanssa ja tuhoisat yksinäisyyden kriisit, on suurin tuntemani katsaus siihen psykopatian muotoon, jonka taipumuksena on tulla epideemiseksi.

Yhteiskunnallisen kommunikaation piireissä eroottinen objekti monistuu siihen saakka, että siitä tulee kaikkialla läsnä oleva. Mutta kiihotus ei ole alkusoitto millekään päätelmälle ja se monistaa halua siihen saakka, että se musertaa sen. Kybertilan rajattomuus antaa kokemukselle loppuunsaattamattomuuden luonteen. Aggressiivisuus ja turhautuminen seuraavat tätä kiihotuksen piirien rajatonta avautumista. Eikö tässä ole kenties yksi selitys eroottiselle levottomuudelle, joka johtaa epäerotisoitumiseen, siihen hyperseksuaalisuuden ja aseksuaalisuuden sekoitukseen, joka luonnehtii posturbaania elämää? Kaupunki oli paikka, jossa ihmisruumis kohtasi ihmisruumiin, katseen, kontaktin, hitaan emootion ja nautinnon. Kybertilallisen *sprawlin* posturbaanissa ulottuvuudessa kontakti näyttää tulevan mahdottomaksi, korvautuvan kokemuksen jyrkillä muodoilla, jotka limittyvät kaupallistumisen ja väkivallan kanssa. Hidas tunne on harvinainen, epätodennäköinen; ja sama emootion hitaus muuntautuu vähän kerrallaan merkiksi, keinotekoiseksi olotilaksi, jota vaihdetaan rahaan. Aika on niukkaa, aikaa vaihdetaan rahaan. Aika, nautinnon välttämätön ulottuvuus, on pilkottu osiin, jotka eivät enää mahdollista nautintoa. Nautinnon korvaa kiihotus ilman purkausta.

Myöhäismodernin kulttuurifenomenologiassa tämä muutos voidaan kytkeä siirtymäkauteen, joka toteutuu 1960- ja 1970-lukujen ja 1980- ja 1990-lukujen välillä. Hippikulttuurin vuodet olivat keskittyneet yhteiskunnallisuuden erotisoinnin projektin ympärille, ruumiiden välisen universaalien kontaktin projektin ympärille. Siirtymässä, joka sattuu yhteen sähköisten viestintäteknologioiden yhteiskunnalliseen piiriin mukaan tuomisen kanssa, räjähtää punk-ilmio.

Punk huutaa epätoivoisesti kontaktin harventumista vastaan, posturbaania autiomaata vastaan, ja reagoi eräänlaisella hysteerisellä itsetuhoisuudella. Siirtymä postmoderniin ja hyperteknologiseen ulottuvuuteen havaitaan 1980-luvun alun *new wavessa*, joka radikaaleimmissa muodoissaan kuvaili itseään *no waveksi*. Tämä (*no wave*, ei aalto) ei merkinnyt liikkumattomuutta tai jatkuvaa ja aallotonta virtaamista; päinvastoin, se tarkoitti aallon äärimmäistä fragmentaatiota, *nano-wavea*, lihaksiston äärettömän pientä kiihtymystä, kontrolloimatonta subliminaalista mikrokihotusta eli *nervous breakdownia*. 1970- ja 1980-lukujen välillä herooinin tunkeutuminen posturbaanin siirtymän eksistentiaaliseen kokemukseen oli osa tätä mukautumisen prosessia, mukautumista kiihotuksen olotilaan vailla purkautumista. Heroiini mahdollistaa *de-branchementin*, irrottautumisen tauottoman ylikiihotuksen piiristä, eräänlaisen jännitteen lievityksen. Länsimaisen yhteiskunnan kollektiivinen organismi haki hidastusta massiivisesta herooinin käytöstä, ja täydennyksenä, se haki kokaiinista rytmistä pysymistä. Oli toteutumassa infosfäärin nopeuden muutos, mikä teki mahdolliseksi inhimillisen ajan alistamisen neurotelemaattisen verkon absoluuttisen ja tauottoman riiston regiimiin – tapahtui työn joustavoittaminen.

Sitten tuli aids. On hyödytöntä korostaa, miten immuunikadon syndrooma on johtanut ja tulee johtamaan emotionaaliseen katastrofiin, kasautuen kollektiivisessa psyykessä, tuottaen negatiivista aistittavuutta, kontaktin pelkoa. On vaikeaa arvioida täysin, miten tartunnan pelko on vaikuttanut arkielämän muotoihin, mutta tämän epidemian tuottama kulttuurinen shokki on kerrostunut tajuntaan, niiden sukupolvien haluun, jotka kasvavat tietoisina fyysisessä kontaktissa ja eroottisuudessa piilevästä vaarasta.

Aidsin syvälle ulottuvat seuraukset eivät ole vielä mitattavissa: se levisi 1980-luvun puolivälissä, vahingoitti psyykkisesti uutta sukupolvea, ja muokkasi eksistentiaalisia

horisontteja ja kulttuurisia käyttäytymismalleja, kykyä toimia odotusten syvyydessä, halullisessa imaginaarisessa. Sen jälkeen muodostuneissa sukupolvissa aids näyttäytyy annettuna elementtinä, eräänlaisena kuolettavana läsnäolona, joka konnotoi ruumiillisuutta, seksuaalisuutta ja kontaktia vaarana, ja kehottaa korvaamaan lihallisen kontaktin infostimulaatiolla.

Suomentaneet Mikko Jakonen ja Miika Saukkonen

2. SKITSOTALOUS

Tulisiko meidän nyt kapitalistisen voitonriemun ja uusliberalistisen ideologian aikakauden lopussa palata marxismiin vanhoihin analyttisiin kategorioihin ja 1900-luvun työväenliikkeen poliittisiin strategioihin, siis demokraattisen sosialismin tai vallankumouksellisen kommunismin horisonttiin? Mikään ei olisi tuloksettomampaa. 1990-luvulla todeksi tullut massaverkostojen kapitalismi on tuottanut yhteiskunnallisia muotoja, jotka ovat täysin sopimattomia marxilaiseen luokka-analyysiin. Poliittisen taloustieteen kritiikin kategoriat ovat nyt riittämättömiä, sillä subjektivaation prosessit läpäisevät alueita, jotka ovat paljon monimutkaisempia. Uusi tieteenala alkaa hahmottua talouden toiminta-alueiden, semiologian ja psykologian kohtaamisessa.

Semiopääoma on pääomavirtausta, joka hyytyy semi-oottisissa artefakteissa ilman, että se materialisoisi itseään. Kahdensadan vuoden talousajattelun muovaamat käsitteet vaikuttavat purkautuneilta, toimintakyvyttömiltä ja kykenemättömiltä kuvaamaan suurinta osaa ilmiöistä, jotka ovat syntyneet yhteiskunnallisen tuotannon alueella siitä lähtien kun tuotannosta tuli kognitiivista. Kognitiivinen toiminta on aina ollut inhimillisen tuotannon, myös mekaanisen sellaisen, perusta. Ei ole inhimillisen työn prosessia, joka ei sisältäisi älyn käyttöä. Mutta tänään kognitiivisesta kyvystä on tulossa välttämätön tuotannollinen voimavara. Teollisen työn piirissä mieli pantiin töihin toistavana automatiikkana, lihasliikkeen fysiologisena tukipilarina. Tänään mieli on töissä kaikissa innovaatioissa, kielissä ja kommunikatiivisissa suhteissa. Mielen sisällyttäminen kapitalistisen arvonlisäyksen prosessiin johtaa todelliseen mutaatioon. Tietoinen ja aistiva organismi alistetaan kilpailulliselle paineelle, stimuluksen kiihtymiselle, jatkuvalla huomio- ja tarkkaavaisuusstressille. Tämän seurauksena mentaalinen ympäristö eli *info-*

sfääri, jossa mieli muodostuu ja astuu suhteeseen toisten mielen kanssa, muuttuu psykopatogeeniseksi (mielen tauteja aiheuttavaksi) ympäristöksi. Ymmärtääksemme semiopääoman loputonta peilien peliä, meidän on hahmoteltava uusi tieteenala, jota määrittää kolme aspektia:

- konnektiivisen älyn poliittisen talouden kritiikki
- kielellis-taloudellisten virtojen semiologia
- infosfäärin ympäristön psykokeemia, joka tutkii ihmismielen taloudellisen riiston psykopatogeenisiä vaikutuksia

Digitaalisen tuotannon prosessi on taipuvainen ottamaan biologisen muodon, joka assimiloituu organismiin: organisaation hermosto vastaa inhimillistä hermostoa. Jokaisella teollisuusyrityksellä on ”autonomia” järjestelmiä, toiminnallisia prosesseja, joiden täytyy toimia sen eloonjäämiseksi. Mitä menneistä organisaatioista puuttui, oli tiedonpalasten välinen sidos, joka muistuttaa aivojen toisiinsa kytkeytyneitä hermosoluja. Verkostoitunut digitaalinen liiketoiminta toimii kuin erinomainen keinotekoinen hermosto. Tieto liikkuu siinä nopeasti ja luonnollisesti kuin ajatus ihmisessä, ja voimme käyttää teknologiaa hallitaksemme ja koordinoidaksemme ihmisryhmiä samalla nopeudella, jolla kykenemme keskittymään ongelmaan. Bill Gatesin mukaan taloudellisen järjestelmän uuden muodon toteutumista varten on kehityksessä tila, joka asettaa keskiönsä jotain, mikä voidaan määrittellä ”liiketoiminnaksi ajatuksen nopeudella”.¹

Kytkeytyssä maailmassa yleisen systeemiteorian takautuvat silmukat yhdistyvät biogenetiikan dynaamiseen logiikkaan digitaalisen tuotannon ihmisen jälkeisessä visiossa. Kiitos nopeuttamisen ja yksinkertaistamisen inhimillinen mieli ja liha voidaan integroida digitaalisiin virtapiireihin: on syntymässä biotiedon tuotantomalli,

¹ Bill Gates: *Business @ the Speed of Thought. Using a Digital Nervous System*. Warner Books 1999.

joka tuottaa semioottisia artefakteja elävien järjestelmien itseään kahdentavan kyvyn avulla ja taloudellisen toiminnan kapitalististen lakien mukaisesti. Kun digitaalinen hermosto on täysin toimintakunnossa, se voidaan nopeasti asentaa jokaiseen organisaatiomuotoon. Tämä tarkoittaa sitä, että Microsoftin asiana ovat vain näennäisesti ohjelmistot, tuotteet ja palvelut. Todellisuudessa ohjelmistotuotannon piilotettu päämäärä on ihmismielen liittäminen kyberneettiseen verkkojatkumoon, joka organisoii digitaalitiedon/-informaation virtoja kaikissa nykyelämän avaininstituutioissa toimivan hermoston avulla. Microsoftia tullaan pitämään globaalina virtuaalisena muistina, vaihdettavana ja asennusvalmiina. Kyberpanoptikon kytkettynä inhimillisen subjektiviteetin lihalisiin virtapiireihin. Kybernetiikka herää vihdoin eloon, tai kuten Bill Gatesilla on tapana sanoa, ”tieto on meidän elämännestemme”.

Talouden psyykkinen romahdus

Digitaalinen hermosto yhdistää itseään asteittain orgaaniseen hermostoon, inhimillisen vuorovaikutuksen virtapiireihin koodaten sitä uudelleen toiminnallisten kanavien ja oman nopeutensa mukaisesti. Mutta voidakseen suorittaa tämän mutaation, täytyy ruumis-mielen käydä läpi helvetillinen muodonmuutos, jonka näemme nyt kehittyvän maailmanhistoriassa. Poliittisen taloustieteen käsitteelliset välineet ja teknologisen analyysin keinovalikoima eivät ole lainkaan riittäviä tämän prosessin ymmärtämiseksi ja analysoimiseksi. Tuotantoprosessista tulee semioottista ja digitaalisen hermoston muodostuminen sekä kietoo että herpaannuttaa mielen, yhteiskunnallisen psyyken, halut ja toivot, pelot ja kuvitelmat. Mikäli haluamme analysoida näitä tuotannollisia muutoksia, meidän tulee käsitellä semioottista tuotantoa sekä

kielellisiä ja kognitiivisia mutaatioita. Ja mutaatio kulkee patologioiden sarjan kautta.

Uusliberalistinen kulttuuri on ruiskuttanut yhteiskunnalliseen aivoon jatkuvan kiihokkeen kilpailuun, ja digitaalisen verkoston tekninen järjestelmä on tehnyt mahdolliseksi informaattisen ärsykkeen intensiteetin kasvun, jota välitetään yhteiskunnallisesta aivosta yksilön aivoihin. Tämä kiihokkeiden kiihtyminen on patogeeninen tekijä, jolla on laajoja vaikutuksia yhteiskuntaan. Toisiinsa yhdistyneenä taloudellinen kilpailu ja informaattisen ärsytyksen digitaalinen intensifioituminen aiheuttaa jatkuvan sähkötuolissa istumisen tilan. Se johtaa yleiseen patologiaan, joka ilmenee joko paniikkisyndroomana tai huomiokyvyn häiriönä.

Paniikki on yhä laajemmalle leviävä oireyhtymä. Ei ole kovin kauan siitä, kun psykiatrit tuskin tunnistivat tämän oireen. Se kuului pikemminkin romanttiseen kirjalliseen mielikuvitukseen ja kuvasi tunnetta joutua luonnon muotojen loputtoman rikkauden, rajoittamattoman kosmisen voiman valtaan. Sen sijaan tänään paniikkia pidetään yhä useammin kivuliaana ja huolestuttavana oireena, ruumiillisena tuntemuksena ruumiinhallinnan menettämisestä, sydämen lyöntitiheyden kiihtymisestä, hengitysvaikeuksista, jotka saattavat johtaa pyörtymiseen ja lamautumiseen. Vaikka tietääkseni perinpohjaista tutkimusta tällä alueella ei ole tehty, voidaan esittää hypoteesi, että kommunikaation välityksellistyminen ja sitä seuraava fyysinen vuorovaikutuksen harvinaistuminen saattavat synnyttää patologioita affektiivisella ja emotionaalisella alueella. Ensimmäistä kertaa ihmisen historiassa on olemassa sukupolvi, joka on oppinut enemmän sanoja ja kuullut enemmän tarinoita televisuaaliselta koneelta kuin äidiltään. Huomiokyvyn häiriöt ovat levinneet yhä laajemmalle. Miljoonia pohjoisamerikkalaisia ja eurooppalaisia lapsia hoidetaan sellaisen häiriön vuoksi, joka ilmenee kyvyttömyytenä keskittyä johonkin asiaan muutamaa sekuntia pidempään. Neurostimulanttien

virtauksien aiheuttama jatkuva mielenkiihotus johtaa todennäköisesti patologiseen kyllästymiseen. Mikäli haluamme ymmärtää nykytaloutta, meidän tulee kiinnostua suhteiden psykopatologiasta. Ja mikäli haluamme ymmärtää nykyaikaista psykokeemiaa, meidän tulee ottaa huomioon se tosiseikka, että mieltä täyttävät semioottiset virtaukset noudattavat semiotiikalle ulkoista periaatetta: taloudellisen kilpailun periaatetta, maksimaalisen riiston periaatetta. Hetkestä, jolloin kapitalismi kytkeytyi aivoihin, niihin alkoi sulautua patologinen aines, psykoottinen meemi, joka kiihdyttää sykintää jopa värinään, jopa romahdukseen saakka.

1990-luvulla Prozac-kulttuuri oli erottamatonta uuden talouden kulttuurista. Sadat tuhannet länsimaisen talouden toimijat, tekijät ja johtajat tekivät lukemattomia päätöksiä kemiallisen euforian ja psykofarmakologisen kevytmielisyyden tilassa. Mutta pitkällä aikavälillä elimistö petti pystymättä loputtomasti tukemaan kemiallista euforiaa, joka oli ylläpitänyt kilpailuintoa ja tuotteliaisuusfanatismia. Kollektiivinen huomiokyky oli ylikylästetty ja tämä oli aiheuttamassa romahdusta, joka oli luonteeltaan sekä yhteiskunnallinen että taloudellinen. Kuten käy syklotyymisessä (maanis-depressiivisessä) organismissa, kuten käy bipolaarisesta häiriöstä kärsivälle potilaalle, samoin seurasi 1990-luvun rahatalouden euforiaa masennus. On siis kyse kliinisestä masennuksesta, joka iskee motivaation, aloitteellisuuden, itsearvostuksen, halun ja seksuaalisen vetovoiman perustuksiin. Ymmärtääksemme uuden talouden kriisiä on tarpeen aloittaa virtuaalisen luokan psyykkisestä kokemuksesta eli reflektoida niiden miljoonien kognitiotyöläisten psyykkistä ja emotionaalista tilaa, jotka 1990-luvulla vastasivat liike-elämän, kulttuurin ja mielikuvituksen elävöittämisestä. Kognitiivisen työn tekijän yksilöllinen psyykkinen masennus ei ole taloudellisen kriisin seuraus, vaan sen syy. Olisi helppoa pitää masennusta huonon taloussyklin seurauksena. Työskenneltyään niin monta vuotta iloisena

ja tuotteliaana, osakkeiden arvo on romahtanut ja ilkeä masennus valtaa aivotyöläisemme. Mutta se ei tapahdu näin. Kognitiivisen työn tekijä masentuu, koska hänen oma emotionaalinen, fyysinen ja älyllinen järjestelmänsä ei pysty ikuisesti pitämään yllä markkinoiden ja lääkkeiden synnyttämää hyperaktiivisuutta. Lopputuloksena asiat alkavat mennä huonosti markkinoilla. Mitä markkinat ovat? Ne ovat paikka, jossa merkit ja kehittyvät merkitykset, halut ja arviot kohtaavat. Mikäli haluamme puhua kysynnästä ja tarjonnasta, se on tehtävä niiden halun ja semioottisten houkuttimien virtausten termein, joilla oli aikaisemmin vetovoimaa mutta jotka ovat sen tänään kadottaneet.

Verkkotaloudessa joustavuus on kehittynyt työn *sirpaloitumiseksi*. Sirpaloituminen tarkoittaa toiminnan ajan modulaarista ja rekombinoivaa pirstoutumista. Työläinen ei ole enää olemassa persoonana. Hän on vain yksi niistä toisiinsa vaihdettavista tuottajista, jotka tuottavat verkkoon rekombinoituvan semiosiksen mikrofragmenttien jatkuvaa virtausta. Pääoma ei enää maksa siitä, että työläinen on käytettävissä pitkän ajan, se ei enää maksa palkkaa, joka kattaa työtä tekevän henkilön kaikki taloudelliset tarpeet. Työntekijä (kone, jolle on suotu aivot, joita voidaan käyttää ajan sirpaleissa) saa maksun ajoittaisista, tilapäisistä palveluksistaan. Työaika on sirpaloitunut ja *solukoitunutta*. Aikasolut ovat myynnissä verkoissa ja yritykset voivat ostaa niitä niin paljon kuin haluavat ilman, että ne olisivat millään tavalla velvollisia pitämään huolta työntekijän yhteiskunnallisesta suojasta. Kognitiivinen työ on ajan mikroskooppisten fragmenttien valta-meri ja solukoituminen on se tekniikka, joka mahdollistaa ajan fragmenttien rekombinoimisen yhden semiotuotteen viitekehykseen. Matkapuhelinta voidaan

pitää kognitiivisen työn liukuhihnana, jonka kautta kognitiivisen työn totaalinen riippuvaisuus toteutuu.¹

Mentaalisten ja libidinaalisten energioiden intensiivinen ja pitkällinen investointi työprosessiin on luonut edellytykset psyykkiselle romahdukselle, joka siirtyy talouteen laskusuhdanteena ja kysynnän heikentymisenä sekä poliittiseen sotilaallisena aggressiivisuutena. Puhe romahduksesta ei ole metaforista, vaan se on kliininen kuvaus siitä, mitä länsimaalaisessa mielessä on tapahtumassa. Romahdus-sana ilmaisee todellisen ja täsmällisen patologisen ilmiön, joka valtaa psykologista organismia. Taloudellisen laskusuhdanteen ensimmäisiä merkkejä seuranneella ajanjaksolla, uuden vuosituhannen ensimmäisinä kuukausina, olemme nähneet ylikiihottumisen, vapinan, paniikin ja lopulta depressiivisen luhistumisen psykopatioita. Taloudellinen masennus eli lamakausi on aina sisältänyt psyykkis-yhteiskunnallisen tasapainon kriisin elementtejä, mutta koska tuotantoprosessi on vihdoin sisällyttänyt aivot itseensä massiivisella tavalla, psykopatologiasta on tullut olennainen osa talouden kiertoa.

Informaatiokierrossa mukana olevien työntekijöiden käytettävissä oleva huomioaika on vähentynyt jatkuvasti: he ovat mukana kasvavassa määrässä henkisiä tehtäviä, jotka vievät heidän kaiken huomioaikansa. Heillä ei ole enää aikaa, jota omistaa rakkaudelle, hellyydelle, kiintymykselle. He ottavat Viagraa, koska heillä ei ole aikaa esileikeille. He ottavat kokaiinia ollakseen jatkuvasti valppaita ja reagoivia. He ottavat Prozacia tyhjentääkseen tietoisuutensa merkityksettömyydestä, joka yllättäen tyhjentää heidän elämänsä kaikesta kiinnostuksesta. Solukoituminen on tuonut tullessaan eräänlaisen elämän ajan pysyvän miehityksen. Sen seuraus on yhteiskunnallisten suhteiden mutaatio psykopaattiseen suuntaan. Merkit

¹ It. *telefono cellulare*, engl. *cell phone*, ”solupuhelin”. – Suom. huom.

ovat selvät: miljoonat myydyt psykenlääkepaketit, lasten ja nuorten keskuudessa leviävä huomiokyvyn häiriöiden epidemia, Ritalinin kaltaisten lääkkeiden leviämisen normalisoituminen kouluissa ja paniikkiepidemian leviäminen jokapäiväisen elämän kudoksissa.

Infosfääri ja yhteiskunnallinen mieli

Mediascape on jatkuvasti kehittyvä välitysjärjestelmä, lähettimien maailmankaikkeus, joka lähettää aivoihimme signaaleita mitä erilaisimmissa muodoissa. *Infosfääri* on se rajapinta mediajärjestelmän ja mielen välillä, joka vastaanottaa signaalit. Se on mentaalinen ekosfääri eli se immateriaalinen sfääri, jossa semioottiset virtaukset ovat vuorovaikutuksessa ympäri planeettaa hajaantuneiden mielen vastaanottimien kanssa. Mieli on näiden vastaanottimien maailmankaikkeus, jotka eivät luonnostaan ole rajoittuneet vastaanottamiseen, vaan prosessoivat, luovat ja vuorollaan laittavat liikkeeseen uusia tiedonsiirron prosesseja ja synnyttävät *mediascapen* jatkuvaa evoluutiota.

Videoelektronisella aikakaudella tapahtunut infosfäärin evoluutio, yhä monimutkaisempien informaatiolevityksen verkostojen aktivoituminen, on tuottanut harppauksen infosfäärin voimassa, nopeudessa ja itse muodossa. Vastaanottamisen voimassa ja muodossa ei sen sijaan ole vastaavaa harppausta tapahtunut.

Vastaanottimien universumia, ihmisaivojen, todellisten lihasta tehtyjen ihmisten, hauraiden ja aistillisten elinten yhteenlaskettua kokonaisuutta, ei ole muotoiltu samojen standardien mukaisesti kuin digitaalisia lähettämiä. Lähettimien universumin funktionaalinen paradigma ei vastaa vastaanottimien universumin funktionaalista paradigmaa. Erilaiset patologiset vaikutukset ilmaisevat tätä asymmetriaa: jatkuva sähkötuolissa istumisen tunne, paniikki, ylikiihottuminen, hyperliikkuvuus, huomioky-

vyn häiriöt, dysleksia, informaatioylikuormitus, vastaanottopiirien kyllästyminen.

Tämän kyllästyksen alkujuurena on todellinen ja oikea formaattien epämuodostuma. Lähettäjien universumin formaatti on kehittynyt ja moninkertaistanut voimaansa, kun taas vastaanottimien universumin formaatti ei ole pystynyt kehittymään yhtä nopeasti siitä yksinkertaisesta syystä, että se perustuu orgaaniselle rakenteelle (inhimillinen ”aivo-ruumis”), jonka evoluutionaarinen aikajana on täysin toinen kuin koneilla.

Ilmiö, josta tässä puhutaan, voitaisiin määritellä paradigmaattiseksi ristiriidaksi, skismaksi lähettimien ja vastaanottimien universumeja muovaavien paradigmojen välillä. Tällaisessa tilanteessa kommunikaatiosta tulee asymmetrinen häiriintynyt prosessi. Tässä mielessä voimme puhua rajoittamattoman ja jatkuvasti laajenevan kyberavaruuden ja kyberajan välisestä ristiriidasta. Kyberavaruus on verkosto, joka sisältää mekaanisia ja orgaanisia komponentteja, joiden prosessointivoimaa voidaan kiihdyttää ilman rajoituksia. Kyberaika taas on olennaisesti elettyä todellisuutta, yhdistettynä sen orgaaniseen perustaan (inhimillinen ruumis ja aivot), jonka prosessointiaikaa ei voi kiihdyttää yli suhteellisen jäykkien luonnollisten rajoitusten.

Siitä lähtien kun Paul Virilio vuonna 1977 julkaisi kirjansa *Vitesse et Politique*, hän on pysynyt käsityksessään, että nopeus on modernin historian määräävä tekijä.¹ Nopeuden ansiosta voitetaan niin sotilaalliset kuin kaupallisetkin sodat, väittää Virilio. Hän osoittaa useissa kirjoituksissaan, että 1900-luvun kuluessa juuri liikkeiden nopeus, kuljetusten ja motorisaation nopeus salli armeijoiden voittaa sotia. Sen jälkeen asioita, tavaroita ja ihmisiä on pystytty korvaamaan merkeillä, virtuaalisilla sähköisesti siirrettävillä fantasmailla, nopeuden raja-aidat on rikottu. On

¹ Paul Virilio: *Vitesse et politique*. Paris, Galilée 1977.

purkautunut kiihtymisen prosessi, jollaista ei ihmishistoriassa ole ennen nähty. Eräässä mielessä voimme sanoa, että tilaa ei enää ole, kun otetaan huomioon, että informaatio voi kulkea tilojen halki välittömästi ja tapahtumat voidaan siirtää reaaliajassa planeetan yhdestä paikasta toiseen, joka tekee niistä näin virtuaalisesti jaettuja. Mutta mitä seurauksia tällä kiihtymisellä on ihmismielelle ja -ruumiille? Ymmärtääksemme sitä, meidän on viitattava siihen tietoisien prosessoinnin kapasiteettiin, merkkien ja tapahtumien affektiivisen omaksumisen kapasiteettiin, joka tietoisilla ja aistivilla organismeilla on.

Informaationvaihdon kiihtyminen on tuottanut ja tuottaa patologista tyyppiä olevan vaikutuksen yksittäiseen ihmismieleen ja vielä enemmän kollektiiviseen mieleen. Yksilöt eivät ole sellaisessa asemassa, että he pystyisivät tietoisesti prosessoimaan sitä valtavaa ja jatkuvasti kasvavaa informaatiomassaa, joka saapuu heidän tietokoneillensa, matkapuhelimiinsa, televisioruuduillensa, sähköisiin kalentereihinsa ja heidän päänuppeihinsa. Ja kuitenkin näyttää siltä, että ollakseen tehokas, kilpailukykyinen ja voittoisa, yksilön on välttämätöntä seurata, tuntea, arvioida ja prosessoida tätä kaikkea informaatiota. Moniajo tai *monisäh-läys*, hypertekstuaalisen huomioikkunan avaaminen, kulkeminen kontekstista toiseen prosessien monitahoisen arvioinnin takia, rikkoo peräkkäistä aikajärjestystä noudattavan mentaalisen prosessoinnin tavan. Christian Marazzi on käsitellyt useissa kirjoissaan talouden, kielen ja affektiivisuuden suhteita.¹ Hänen mukaansa taloustoimijoiden uutta sukupolvea kiusaa oikea ja todellinen dysleksia, he eivät pysty lukemaan yhtä sivua alusta loppuun järjestystä noudattavalla tavalla tai pitämään huomiotaan kiinnitetynä yhteen kohteeseen pitkäksi ajaksi. Ja tämä dysleksia leviää kognitiiviseen ja yhteiskunnalliseen käyttäytymiseen,

¹ Esim. Christian Marazzi: *Pääoma ja kieli. Uudesta taloudesta sotatalouteen*. Tutkijaliitto, *Polemos*-sarja 2006.

joka tekee lineaaristen strategioiden noudattamisen melkein mahdottomaksi.

Eräät, kuten Davenport ja Beck kirjassaan *Attention Economy*, puhuvat ”huomiotaloudesta”. Mutta kun kognitiivinen kyky astuu osaksi taloudellista diskurssia, se tarkoittaa, että siitä on tullut niukka resurssi. Meiltä puuttuu huomioaikaa, joka on välttämätöntä, jotta voimme seurata niitä informaatiovirtoja, joille olemme altistuneet ja joita täytyy jatkuvasti arvioida pystyäksemme tekemään päätöksiä. Tulos on jo silmiemme alla: poliittiset ja taloudelliset päätökset eivät enää seuraa pitkän ajan strategista rationaliteettia vaan välittömiä intressejä. Toisaalta, pystymme aina vain vähemmän jakamaan huomiotamme millekään ylimääräiselle. Meillä ei ole enää huomioaikaa rakkaudelle, hellyydelle, luonnolle, nautinnolle tai myötätunnolle. Huomiomme on yhä enemmän piirittynä ja siksi annamme sitä vain uralle, kilpailukyvyille ja taloudellisille päätöksille. Ja missään tapauksessa ajallisuutemme ei pysty seuraamaan hypermonimutkaisen digitaalisen koneen nopeutta. Ihmisistä on tulossa ilman huomiota tehtyjen päätösten armottomia toimeenpanijoita.

Lähettimien universumi – eli *kybertila* – toimii nyt yli-inhimillisellä nopeudella ja kääntämättömänä vastaanottimien universumille – eli *kyberaikaan* – joka ei kykene kulkemaan nopeammin kuin aivojemme fyysinen materiaali, ruumiimme hitaus ja hellyyden ja affektion tarve antavat periksi. Näin aukeaa patologinen vuoto ja mentaalinen sairaus leviää, kuten tilastot ja ennen kaikkea jokapäiväinen kokemuksemme todistavat. Ja kuten patologia leviää, niin leviävät myös lääkkeet. Mielenterveyslääkkeiden kukoistava liiketoiminta lyö ennätyksiään joka vuosi. Ritalinin, Prozacin, Zoloftin ja muiden myytyjen pakettien määrä kasvaa jatkuvasti, samanaikaisesti kuin persoonallisuuden jakautumiset, kärsimys, epätoivo, kauhu ja halu lakata olemasta, halu lakata jatkuvasti tais-

telemasta ja kadota kasvavat yhdessä tappamisen ja itsensä tappamisen halun kanssa.

Kun tuotannollinen ja kommunikatiivinen rytmi pakotettiin kiihtymään länsimaisissa metropoleissa kohti 1970-luvun loppua, ilmaantui myös suunnaton huumeriippuvuuden epidemia. Maailma oli jättämässä taakseen ihmisen aikakautta astuakseen ihmisenjälkeisen (*post-human*) masinoidun nopeuden aikakaudelle: monet inhimillisen moneuden aistivat organismit alkoivat vetää kokaiinia, ainetta, joka mahdollistaa täälläolon rytmin kiihdyttämisen ja johtaa muuttumiseen koneeksi. Monet toiset aistivat inhimilliset organismit piikittivät suoniinsa heroïinia, ainetta, joka kytkee pois päältä suhteen ympäröivän ilmapiirin nopeuteen. Pulvereiden epidemia 1970- ja 1980-luvuilla tuotti eksistentiaalista ja kulttuurista tuhoa, jonka kanssa emme ole vieläkään päässeet tasapainoon (emme ole päässeet sopuun sen kanssa). Sitten laittomat huumeet korvattiin niillä laillisilla aineilla, jotka lääketieteellisyys valkoisissa takeissaan saattoi uhriensa saataville. Tämä oli antidepresanttien, euforian ja mielialäkkeiden aikakausi.

Tänään psykopatia paljastaa itsensä yhä selvemmin yhteiskunnallisena, ja vielä tarkemmin sanoen, yhteiskunnallis-kommunikatiivisena epidemiana. Jos haluat selvittää, tulee sinun olla kilpailukykyinen, ja jos haluat olla kilpailukykyinen, tulee sinun olla kytkeytynyt, vastaanottaa ja prosessoida jatkuvasti valtavaa ja kasvavaa datamassaa. Tämä saa aikaan jatkuvan huomiostressin, affektiivisuudelle käytettävissä olevan ajan vähenemisen. Nämä kaksi toisistaan erottamatonta tendenssiä tuottavat tuhoa yksilön psyykessä. Masennus, paniikki, levottomuus, yksinäisyyden tunne ja eksistentiaalinen kurjuus. Mutta näitä yksilöllisiä oireita ei voi loputtomasti eristää, kuten psykopatologia on tähän asti tehnyt ja kuten taloudellinen valta haluaa edelleen tehdä. Ei ole mahdollista sanoa: ”Olet uupunut, ota lomaa ja mene Lääkeklubille, ota pilleri, hoida itsesi kuurilla, lähde pois tästä kaikesta, parane psy-

kiatrisessa sairaalassa, tapa itsesi”. Se ei ole mahdollista siitä yksinkertaisesta syystä, että kyse ei enää ole pienestä hullujen vähemmistöstä tai marginaalisesta määrästä masentuneita. Asia koskee kasvavaa määrää eksistentiaalista kurjuutta, joka lähestyy räjähdystä yhteiskunnallisen järjestelmän keskellä. Sitä paitsi on välttämätöntä ajatella ratkaisevaa tekijää: silloin kun pääoman tarvitsi vain imeä riiston kohteiltaan ja orjiltaan fyysistä energiaa, psykopatologia saattoi pysyä suhteellisen marginaalissa. Psykkisellä kärsimyksellä ei ollut paljon merkitystä pääomalle, kun sinun täytyi vain kiertää ruuveja ja pyörittää sorvia. Saatoit olla surullinen ja yksinäinen kuin karpänen pullossa, mutta tuottavuutesi se ei kovin paljon vaikuttanut, koska lihaksesi yhä toimivat. Tänään pääoma tarvitsee mentaalista energiaa, psyykkistä energiaa. Juuri se ottaa päähän. Ja juuri tämän takia psykopatologia on räjähtämässä yhteiskunnallisen näytämön keskellä. Taloudellinen kriisi on suurimmaksi osaksi riippuvainen surullisuuden, masennuksen, paniikin ja motivaation puutteen kierrosta. Uuden talouden kriisi syntyi suureksi osaksi motivaation kriisistä, 1990-luvun keinotekoisesta euforian lopusta. Tämä on johtanut investointien vähenemiseen ja jopa kulutuksen laskuun. Yleisesti ottaen onnettomana oleminen toimii kulutuksen kiihokkeena: ostaminen on ahdistuksen ja levottomuuden lykkäämistä, vastamyrrkyä yksinäisyyteen, mutta vain tiettyyn rajaan saakka. Tämän rajan tuolla puolen kärsimyksestä tulee ostamisen kannalta motivaatiota alentava tekijä. On siis nähtävissä ristiriitaisten strategioiden kehitystä. Maailman valtiat eivät missään nimessä halua ihmisten kykenevän olemaan onnellisia, sillä onnellinen ihmiskunta ei sallisi itsensä jäädä kiinni tuottavuuteen, työtä koskevaan kuriin tai hypermarketteihin. Sen sijaan he kokeilevat tekniikoita, jotka ovat hyödyllisiä tehdessään onnettomana olemisesta kohtuullista ja siedettävää, lykätessään tai estäessään itsetuhoista räjähdystä, saadessaan aikaan kulutusta.

Mitä strategioita kollektiivinen organismi tulee noudattamaan paetakseen tästä onnettomuuden kudoksesta? Onko se hidastuksen strategia, mahdollisen ja oletettavan kompleksisuuden vähentämien strategia? Enpä usko. Inhimillisessä yhteiskunnassa potentiaalisuuksia ei voi lopullisesti poistaa, ei edes silloin kun ne paljastuvat kuolettaviksi yksilölle ja jopa lajille. Potentiaalisuuksista tulee säänneltyjä, kontrolloituja niin pitkäksi aikaa kuin mahdollista, mutta lopulta ne käytetään väijäämättömästi, kuten tapahtui (ja tulee taas tapahtumaan) atomipommin kanssa. Inhimillisen organismin *upgradauksen* strategia on mahdollinen, inhimillisen ruumiin ja aivojen mekaaninen sovittaminen hypernopeaan infosfääriin. Tämä on se strategia, jota käytetään määrittelemään *ihmisenjälkeistä*. Lopulta mahdollinen on myös vetäytymisen tai vähentämisen strategia, etäännyminen kierteestä, mutta tätä strategiaa voivat seurata vain pienet yhteisöt, luoden suhteessa maailmantalouteen täälläolon, taloudellisen ja tiedollisen autonomian piirejä.

Suomentanut Akseli Virtanen

3. PANIIKKI, SOTA JA SEMIOPÄÄOMA

Globalisaatio valottuu uudelleen globaalien sodan pimeässä hehkussa. Tämä tarkoittaa, että meidän on ajateltava uudelleen muutosta, joka on tapahtumassa globalisaation yhteiskunnalliselle, taloudelliselle ja antropologiselle muodolle. Kahden viime vuosisadan aikana globaali kontrolli oli yleinen kapitalistisen yhteiskunnan ja modernin kulttuurin teknoutopia. Nyt globaalien kontrollien aika on ohi. Tänäpäin olemme kokonaan tämän tilanteen ulkopuolella. Uusi hallitseva kapitalismin tila on globaali paniikki. Jos haluamme ymmärtää paniikin merkitystä, on puhuttava huomiotaloudesta ja digitaalisesta työstä. Näissä on nykyaikaisen paniikin lähde; ajan organisoinnissa digitaalisessa ympäristössä, kybertilan ja kyberajan välisessä suhteessa.

Mitä paniikki on? Meille kerrotaan, että psykiatrit ovat vastikään löytäneet ja nimenneet uudenkaltaisen häiriön. He kutsuvat sitä paniikkihäiriöksi. Näyttää siltä, että laajalle levinnyt paniikin muoto, paniikkisyndrooma, on jotain suhteellisen uutta ihmisolentojen psykologisessa itsehavainnossa. Mitä paniikki merkitsee?

Kerran ”paniikki” oli mukava sana. Tässä merkityksessä sveitsiläis-amerikkalainen psykoanalyttikko James Hillman muistaa sen Pania käsittelevässä kirjassaan.¹ Pan oli luonnon jumala, kaikkeuden jumala. Kreikkalaisessa mytologiassa Pan oli ihmisen ja luonnon välisen suhteen symboli.

Luonto on meitä ympäröivän todellisuuden, asioiden ja informaation ylittävä virtaus. Moderni kulttuuri perustuu inhimillisen hallinnan idealle, luonnon kesyttämislle. Näin ollen alkuperäinen paniikin tunne, joka oli antiikin maailmassa jotain hyvää, on muuttumassa enenevässä määrin kammottavaksi ja tuhoavaksi. Tänäpäin pa-

¹ James Hillman: *Pan and the Nightmare*. Spring Publications, New York 1972.

niikista on tullut psykopatologian muoto. Voimme puhua paniikista nähdessämme tietoisien organismien (yksilön tai yhteisön) musertumaisillaan prosesseihin, joihin hän/se on osallisena, koska hänellä/sillä ei ole aikaa käsitellä informaation syötettä. Organismi ei yhtäkkiä enää kykenekään käsittelemään sen kognitiiviselle alueelle tulevaa informaation määrää tai edes sitä informaation määrää, jonka se itse kehittää.

Teknologiset muutokset ovat siirtäneet työn organisaation kapitalistisen muodon pois materiaalisten hyödykkeiden tuotannon alueelta kohti infosfääriä, kohti semiologisten hyödykkeiden aluetta. Yhdessä tämän siirtymän kanssa semiopääomasta tulee talouden yleinen muoto. Lisäarvon kiihdytetty luominen riippuu infosfäärin kiihdytyksestä. Infosfäärin digitalisointi avaa reitin tämän kaltaiseen kiihdytykseen. Merkkejä tuotetaan ja kierrätetään kasvavalla vauhdilla, mutta ihmisen terminaalijärjestelmä (ruumiillistettu mieli) asetetaan kasvavan paineen alle ja lopulta se rikkoutuu paineesta. Luulen, että nykyisellä taloudellisella kriisillä on jotain tekemistä tämän semiotuotannon ja semiovaatimusten kentällä vallitsevan epätasapainon kanssa. Tämä epätasapaino semioottisten hyödykkeiden tarjonnan ja yhteiskunnallisesti saatavilla olevan huomioajan suhteessa on niin taloudellisen kriisin kuin intellektuaalisen ja parhaillaan kokemiemme poliittisten kriisien ydin.

Voimme kuvailla tätä tilannetta kybertilan ja kyberajan suhteen termeillä. *Kybertila* on kollektiivisen älyn ääretöntä tuottavuutta verkottuneessa ulottuvuudessa. *Yleisen älyn (general intellect)* potentiaali korostuu valtavasti, kun suuri määrä pisteitä saapuu yhteyteen toistensa kanssa, kiitos telemaattisen verkoston. Tästä johtuen infotuotanto on kykenevä luomaan äärettömän mentaalisten ja intellektuaalisten hyödykkeiden tarjonnan. Mutta samalla kun kybertila tai kyberavaruus on käsitteellisesti ääretön, *kyberaika* ei ole lainkaan ääretön. Kutsun kyberaikkaa tietoisien organismien kyvyksi käsitellä aktuaa-

lisesti (kybertilallista) informaatiota. Tätä kykyä ei voi laajentaa määrättömästi, koska sillä on rajat, jotka ovat fyysisiä, emotionaalisia, affektiivisiä. Suhde kybertilan äärettömän laajenemisen ja kyberajan rajoitetun käsittelykyvyn välillä muuttuu mielestäni kaikkein tärkeimmäksi ongelmaksi vallitsevassa kapitalistisessa kriisissä.

Kuluneen vuoden aikana olemme todistaneet eräänlaista puhelinoperaattoriromahdusta (*telecom*).¹ Puhelinoperaattorit ovat sijoittaneet suuren summan rahaa ostaakseen UMTS (*Universal Mobile Telecommunications System*) taajuuksia. Suuria määriä rahaa on sijoitettu myös teknisten infrastruktuurien luomiseen, kuten valokaapeliverkkoon. Mutta kaikki tämä ei itse asiassa ole käytössä. *Financial Timesin* (6. syyskuuta 2001, ”Information Glut”) mukaan ainoastaan 2,5 % olemassa olevasta valokaapeliverkosta on hyödynnettyä. Muu on pimeää kaapelia. Samassa *Financial Timesin* numerossa kerrotaan, että ainoastaan 3 % koko maailman puhelinjärjestelmän kapasiteetista on käytössä.

Eli mitä saamme tästä aikaan?

Voimme muistaa, että Karl Marx esitti kerran ylituotantokriisin käsitteen. Tiedätte, mitä se tarkoittaa. Ylituotantokriisiin joudutaan silloin, kun koneiden ja työläisten työ tuottaa sellaisen määrän hyödykkeitä, että markkinat eivät kykene ottamaan niitä vastaan. Teollisen järjestelmän aikana ylituotantokriisi oli toistuva tapahtuma. Kapitalismi oli pakotettu tuhoamaan hyödykkeitä, tuottavaa kapasiteettia ja myös ihmisten elämiä, jotta se saattoi selviytyä tällaisista kriiseistä.

Mitä nyt tulee tapahtumaan? Tulisiko meidän nähdä suhde tämän suuren epätasapainon ja sodan välillä, sodan, joka raivoaa ja hämärtää maailman horisontin?

Palatkaamme paniikin käsitteeseen.

¹ Vuonna 2002. – *Suom. huom.*

Semiopääoma on ylituotantokriisissä, mutta tämä kriisi ei ole ainoastaan taloudellinen vaan myös psykopatologinen. Itse asiassa semiopääoma ei tarkoita materiaalien hyödykkeiden tuotantoa, vaan psyykkisen stimulaation tuotantoa. Mentaalinen ympäristö on kyllästetty merkeillä, jotka luovat eräänlaisen jatkuvan kiihotuksen, pysyvän sähkötuoliteloituksen, joka johtaa niin yksilöllisen kuin kollektiivisenkin mielen romahtamispisteeseen.

Paniikin ongelma on yleisesti yhteydessä ajan hallintaan. Mutta voimme myös nähdä paniikin tilallisen puolen. Viime vuosisatojen aikana modernin urbaanin ympäristön rakentaminen oli riippuvaista poliittisen kaupungin rationaalisesta suunnittelusta. Viime vuosikymmenien taloudellinen diktatuuri on kiihdyttänyt urbaania laajentumista. Vuorovaikutus kybertilallisen rönsyilyn ja urbaanin fyysisen ympäristön välillä on tuhonnut tilan rationaalisen organisaation.

Informaation ja urbaanin tilan leikkauspisteessä me näemme kaoottisen rönsyn nopean lisääntymisen, joka ei seuraa mitään sääntöä eikä suunnitelmaa ja jota määrää pelkästään taloudellisen intressin logiikka. Urbaani paniikki aiheutuu tämän rönsyn havaitsemisesta ja tästä metropolitaanisen kokemuksen voimistumisesta. Moderneina aikoina, vähintään Italian renessanssista lähtien, urbaani tila on tavattu rakentaa kosmoksen mielikuvan mukaan (kosmos on ”järjestys” kreikaksi). Nyt koemme tilallisten paon viivojen (*lignes de fuite*) lisääntymistä. Yhteiskunnallinen organismi tuntuu eksyneen avaruuteen, kykenemättömänä käsittelemään ylenmääräisen monimutkaista metropolitaanisen kaaoksen kokemusta.

Metropolis on kompleksisuuden liiallisuutta territoriaalisella alueella. Kommunikaatiolinjojen lisääntyminen on luonut uudenlaisen kaoottisen havainnon. Kirjassaan *Attention Economy* Davenport ja Beck sanovat, että kognitiivisen ja ylipäätään hyperkyllästetyissä informaatioympäristöissä elävien ihmisten ongelma on seuraava: Meillä ei ole enää aikaa huomiolle. Me emme ole enää kykene-

viä ymmärtämään ja prosessoimaan informaation syötteitä, koska aikamme on kyllästetty hyperinformaation virralla.

Meillä ei ole aikaa huomiolle työpaikalla. Meidät pakotetaan käsittelemään aivan liian suuria määriä informaatiota ja ”ruumis-mielemme” on kokonaan tämän tilanteen valtaama. Ja edelleen, meillä ei ole aikaa tunteille, kommunikaatiolle, eroottisille suhteille. Meillä ei ole enää aikaa sille tilallisen huomion tyyppille, joka tarkoittaa huomiota ruumiita kohtaan – omaan ruumiiseen, huomiota toisen ruumiiseen. Siten tunnemme yhä enemmän, että meiltä loppuu aika ja että meidän on kiihdytettävä. Ja samaan aikaan tunnemme, että tämä kiihdytys johtaa elämän, nautinnon ja ymmärtämisen kadottamiseen.

Tämä romahdus kybertilan ja kyberajan suhteessa voidaan nähdä myös erikoisena hahmona vallitsevasta poliittisesta tilanteesta. Maailma ryntää globaaliin sotaan, jonka syyt eivät ole selvät, jonka rajoja ei tunneta. Jotkut puhuvat pitkäkestoisesta sodasta, kenties äärettömästä sodasta.

Hölynpölyä? Kyllä, hölynpölyä. Mutta samaan aikaan tämä höpöhöpösota on kaikkein hälyttävien oire paniikkisyndroomasta.

Muutama päivä 9/11:n jälkeen Colin Powell puhui huhuista, joiden mukaan tiedustelupalvelut olivat saaneet jotain informaatiota pommituksista ja lentokoneiden kaappauksesta ennen syyskuun yhdeksättätoista.

”Kyllä, se on totta”, hän sanoi. ”Kyllä se on totta, että olemme saaneet informaatiota jostain tällaisesta, olemme vastaanottaneet informaatiota pommi-iskuista ja niin edelleen. Mutta saamme aina paljon tietoa, jota emme kykene käsittelemään tai edes näkemään. Me saamme sitä liikaa, tämä on ongelma. Meillä on liikaa informaatiota.”

Tämä on nimenomaan infokyllästymisen vaikutus, kybertilan irti päästetyn laajentumisen seuraus. Niinpä paniikki, josta puhun, on muuttumassa yhteiskunnalliseksi paniikiksi, ja olemme astumassa vaiheeseen, joka näyttää minusta paniikkisodan vaiheelta.

Sota on yhtäältä tapa, jolla pääoma yrittää ratkaista ylituotannon aiheuttamat taloudelliset kriisit. Mutta kiitos sodan, teknologinen tuotanto saavuttaa uuden tason ja pääoma voidaan sijoittaa aseisiin ja turvallisuusvälineisiin, turvallisuuteen ja vielä kerran turvallisuuteen.

Toisaalta hallitsevien luokkien henkinen sekaannus on tehnyt sodan väistämättömäksi. He eivät ymmärrä, mitä on tapahtumassa, koska todellisuudesta on tullut liian monimutkainen ja aggressiivinen. Niinpä he reagoivat alkukantaisella tavalla. Maailman hallitseva luokka on ymmällään juuri siitä maailman monimutkaisuudesta, jonka he ovat itse rakentaneet itselleen. He eivät kykene enää ymmärtämään ja hallitsemaan rationaalisella tavalla.

Näen sodassa kaksi puolta. Ensimmäinen on kapitalistisen järjestelmän klassinen reaktio ylituotannon aiheuttamaan taloudelliseen kriisiin. ”Kapitalismi tuo sodan, kuten pilvi tuo myrskyn”, sanoi vanha mies nimeltä Lenin. Ylituotanto luo tarpeen kaikille tämänkaltaisille tuotannon mahdollisuuksien käytölle, käyttämättöminä lojuvien intellektuaalisten potentiaalisuuksien ja teknologisten infrastruktuurien käytölle. Yleisen älyn militarisointi on suurin tänään kohtaamamme vaara, intellektuaalisen kyvykkyyden militarisoiminen, kyvykkyyden, jonka kollektiivisen älyn kehittyminen on luonut verkko-tekniologian tukemana.

Samaan aikaan näen paniikkisodan toisen puolen. Tällä tarkoitan suhdetta nykymaailman kompleksisuuden tai paremminkin ylikompleksisuuden ja kontrollin vaatimuksen välillä. Tarkoitan sekä väitettä, jonka mukaan todellisuus voidaan palauttaa kapitalistisen talouden periaatteiden sääntöihin, että toista väitettä, jonka mukaan imperiaalinen hallitus kykenee hallinnoimaan monimutkaista maailmaa, joka pakenee niin poliittista valtaa kuin taloudellista kontrolliakin.

Kyseessä on toisin sanoen suhde ”taloudellisten” sääntelyiden ja verkottuneen älyn äärettömän tuotannon tai tuottavuuden välillä – tämä on ongelma.

Deleuze ja Guattari puhuvat kaaoksesta teoksessaan *Mitä filosofia on?* sanoen, että kaaos on se, mitä tapahtuu, kun maailma menee liian lujaa aivoillesi.¹ Tämä on kaaosta, joten ongelma on aivojen ja maailman välisessä suhteessa, kyberajan ja kybertilan välissä.

Mutta, ensiksikin poliittisesti ajatellen, ongelma on yrityksemme hallita tai säädellä tätä suhdetta. Jos näyttelemme olevamme kykeneviä, kuten kapitalismi tahtoo meidän olevan, kontrolloimaan verkottuneen älyn ääretöntä tuottavuutta, me astumme paniikin maailmaan, paniikin elämänmuotoon.

Mutta tiedätekö: minulla on meille kaikille hyviä uutisia. Liberaali diktatuuri yhdellä puolella ja sen kaksoisveli, uskonnollinen fundamentalismi toisella, deterritorialisaatio ja reterritorialisaatio, ovat käynnistämässä itse-tuhoisen sodan. Näyttää siltä, että Osama Bin Ladenin isä ja presidentti George W. Bushin isä ovat vanhoja kavereita. Näin tarina menee. Tämä on loppu. Tämä on uusliberaalin diktatuurin loppu. Tiedätte, että silloin kun jättiläinen on liian voimakas, jotta kukaan voisi voittaa sen, on ainoastaan yksi tapa voittaa jättiläinen: asettaa jättiläisen voima sitä itseään vastaan. Tämä on se, mitä he tekevät (itselleen). Halleluja!

Ja nyt meillä on ongelma sen kanssa, mitä tulee tehdä. Kohtaamme poliittisen ongelman ja kohtaamme yleisen älyn, mentaalisen työn itserepresentaation ongelman.

Mitä tulee tehdä? Sanoisin, että meidän tulee muuntaa globaali sota yleiseksi intellektuaalisen jättämiseksi, intellektuaalisen työn jättämiseksi.

Ensiksikin meidän täytyy laukaista Seattlesta ja Genovasta alkanut globaali liike uuteen vaiheeseen. Meidän täytyy suunnata tämä liike mentaalisen työn militarisointia vastaan.

¹ Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *Mitä filosofia on?* Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, Helsinki 1993.

Toiseksi meidän täytyy tuhota yleisen yhdistymisen hallinto erilaisten intellektuaalisen työn affektiivisten ja yhteiskunnallisten kerrostumien välillä. Meidän täytyy murtaa hallinta ja sota. Tämä sota, paniikkisota, luo otolliset olosuhteet tämänsuuntaiseen liikehdintään.

Suomentanut Mikko Jakonen

II MITÄ AUTONOMIA TARKOITTA TÄNÄÄN?

4. TIETOTYÖ JA PREKARISAATIO

Meillä ei ole tulevaisuutta, sillä nykyisyytemme on liian häilyvää. Ainoa meille jäävä mahdollisuus on riskien hallinta. Nykyhetken skenaarioiden hyrrä.

Bob Herbert, *New York Times*

Helmikuussa 2003 amerikkalainen lehtimies Bob Herbert julkaisi *New York Timesissa* kokemuksiaan työttömien chicagolaisnuorten haastatteluista: kukaan haastateltavista ei olettautunut löytävänsä työtä tulevina vuosina, kukaan ei olettautunut voivansa kapinoida tai voivansa lähteä mukaan suureen kollektiiviseen muutokseen. Haastattelujen yleinen ilmapiiri oli syvä voimattomuus. Sen syyt eivät näytäneet kohdistuvan politiikkaan vaan syvemmälle, siihen yhteiskunnallisten ja psyykkisten näkymien vastentahtoisuuteen, joka näyttää hävittävän kaikki mahdollisuudet rakentaa vaihtoehtoa.

Fragmentoitunut nykyisyys kääntyy nurin tulevan imploosiossa.

Richard Sennettin joustava ihminen reagoi tähän fragmentaation ja prekarisaation eksistentiaaliseen tilanteeseen *nostalgialla* menneeseen, jossa elämä rakentui suhteellisen pysyvien yhteiskunnallisten roolien ympärille ja jossa ajalla oli riittävä lineaarinen pysyvyys identiteetin väylien rakentamiseen.

Ajan nuoli on katkennut: jatkuvasti saneerattavassa taloudessa, joka vihaa rutiinia ja perustuu lyhyelle aikavälille, enää ei ole olemassa mää-

rättyjä lentoratoja. Ihmiset tuntevat pysyvien ihmissuhteiden ja pitkän aikavälin tavoitteiden puutteen.¹

Mutta tällä nostalgialla ei ole mitään otetta nykyisyyteen. Yritykset yhteisöjen uudelleen aktivoimiseksi jäävät keinoitekoisiksi ja hedelmättömiksi.

Angela Metropoulos huomauttaa artikkelissaan ”Precari-us?”, että prekariaatti on prekaari käsite.² Näin on siksi, että se määrittelee kohteensa vain osapuulle, mutta myös siksi, että siitä juontuu paradoksaalisia, itsensä kansa ristiriitaisia, siis kaiken kaikkiaan prekaareja strategioita. Mikäli kriittinen tarkastelumme kohdistuu työsuorituksen prekaariin luonteeseen, niin millainen olisi tavoite, johon pyrimme? Koko elämän ajaksi taattu pysyvä työsuhdeko? Luonnollisesti ei, silloinhan kyse olisi kulttuurisesta taantumuksesta, ja se tekisi työstä lopullisesti alempiarvoista. Jotkut ovat alkaneet käyttää termiä *flexicurity* tarkoittamaan määrättyistä työsuorituksista riippumattoman tulon muotoja. Mutta olemme vielä kaukana työn muutoksen yhteiskunnallisesta reposition strategialta kyetäksemme pakenemaan rajatonta riistoa.

On kerrattava yhteiskunnallisen komposition ja reposition analyysin peruspiirteet, mikäli haluamme nähdä tulevan reposition mahdolliset linjat.

1970-luvulla energiakriisi ja sen seurauksena talous- taantuma ja lopulta työn korvaaminen digitaalisilla koneilla synnyttivät suuren, ei-taattujen töiden alueen. Siitä lähtien prekaarisuus on ollut keskeistä yhteiskunta-analyysissa ja liikkeen näkökulmissa. Siitä lähtien on alkanut kuulua ehdotuksia kamppailusta taatun toimeentulon muotojen

¹ Richard Sennett: *Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta*. Suomentaneet Eine ja David Kivinen. Vastapaino 2002.

² Angela Metropoulos: ”Precari-us?”. *Metamute* 29 (February 2005). www.metamute.org.

puolesta, toimeentulon, joka olisi irrotettu työstä, jotta kyettäisiin vastaamaan siihen tosiasiaan, että suurimmalla osalla nuorta väestöä ei tuolloin ollut näköpiirissään varmaa, taattua työsuhdetta. Noista ajoista tilanne on muuttunut, koska siitä, mikä näytti tuolloin marginaaliselta ja väliaikaiselta tilanteelta, on tullut työsuhteiden hallitseva muoto. Prekaarisuus ei ole enää marginaalinen ja väliaikainen luonteenpiirre, vaan se on työsuhteen yleinen muoto rekombinoivan ja verkostomaisen digitalisoidun tuotannon piirissä.

Sanalla prekariaatti tarkoitetaan yleisesti sellaisen työn aluetta, jolla ei ole (enää) määriteltävissä pysyviä työsuhteita, palkkaa ja työpäivän pituutta koskevia sääntöjä. Kuitenkin, mikäli tutkimme hieman menneisyyttä, näemme, että pysyvät säännöt toimivat vain rajallisen aikajakson työn ja pääoman suhteiden historiassa. Vain lyhyen ajan 1900-luvun sydämessä, ammattiyhdistysliikkeen ja työväenliikkeen politiikan pakottamana, (lähes) täystyöllisyyden olosuhteissa ja valtion enemmän tai vähemmän sääntelevän taloudellisen roolin ansiosta, voitiin määrittää lainsäädännölliset rajat kapitalistisen dynamiikan luontaiselle väkivallalle. Lain siteet, jotka tietyn ajanjakson suojasivat yhteiskuntaa pääoman väkivallalta, perustuivat aina luonteeltaan poliittisille ja materiaalisille voimasuhteille (työväen väkivalta vastaan pääoman väkivallalta). Poliittisen voiman ansiosta oli mahdollista hyväksyä oikeudet, laatia säännöt ja suojella niitä yksilöllisinä oikeuksina. Kun työväenliikkeen voima heikkeni, kapitalististen työsuhteiden luonnollinen prekaarisuus ja brutaalisuus tulivat uudelleen näkyviin.

Uutta ei ole siis työsuoritusten prekaari luonne vaan tekniset ja kulttuuriset olosuhteet, joissa tietotyö prekarioituu. Verkossa olevan tietotyön digitaalisen rekombinaation olosuhteet ovat tekniset. Massakoulutuksen ja 1900-luvun lopun yhteiskunnalta perittyjen mainonnan sekä medioiden koneistojen kokonaisuuden ruokkimien kulusodotusten olosuhteet ovat puolestaan kulttuuriset.

Mikäli analysoimme ensimmäistä aspektia, siis teknisiä muutoksia, jotka tuotantocyklin digitalisaatio on saanut aikaan, näemme, että olennaista ole niinkään työsuhteen prekarisaatio (työ on loppujen lopuksi aina ollut prekaaria) vaan persoonan hajoaminen tuotantotoiminnan tekijänä, työvoimana. Meidän on nähtävä tuotannon globaali kybertila valtavana depersonalisoidun inhimillisen ajan lakeutena.

Tietotyö, siis aikasuoritus tietotavaran segmenttien muotoiluun ja rekombinaatioon, on äärimmilleen viety tulos siitä konkreettisen toiminnan abstrahoitumisen prosessista, jota Marx analysoi työn ja pääoman suhteeseen sisään kirjattuna tendenssinä.

Työn abstrahoitumisen prosessi on enenevästi puhdistanut aikasuorituksen jokaisesta konkreetista, yksilöllisestä erityispiirteestä. Aika-atomi, josta Marx puhuu, on tuottavan työn pienin yksikkö. Mutta teollisessa työssä abstrakti työaika löytyi fyysiseen ja juridiseen kantajaan henkilöityneenä, ruumiillistuneena luuta ja lihaa olevaan työläiseen, jolla oli poliittinen ja henkikirjoihin kirjattu identiteetti. Pääoma ei tietenkään ostanut henkilökohtaista kykyä vaan aikaa, jonka kantaja persoona oli. Mutta jos pääoma halusi käyttää arvon luomiseen välttämättömää aikaa, sen oli pakko palkata ihmisolento, ostaa hänet koko ajaksi ja siis tulla toimeen niiden materiaalien tarpeiden, ammattiyhdistysten ja poliittisten vaatimusten kanssa, joita persoona kuljetti matkassaan.

Kun siirrymme tietotyön piiriin, niin enää ei ole tarvetta ostaa joka päivä persoona kahdeksaksi tunniksi. Pääoma ei enää rekrytoi persoonia, vaan ostaa aikapaketteja, jotka on erotettu niiden satunnaisesta ja vaihtelevasta kantajasta.

Depersonalisoidusta ajasta tulee arvonmuodostuksen todellinen tekijä, eikä depersonalisoidulla ajalla ole oikeuksia, se ei voi vaatia mitään. Se voi vain olla käytettävissä tai ei, mutta tämä jälkimmäinen vaihtoehto on puhtaan teoreettinen, koska fyysisen ihmisruumiin, vaikka se

ei olisikaan juridisesti tunnustettu henkilö, on joka tapauksessa pakko ostaa ruokansa ja maksaa vuokransa.

Semioottisen materiaalin rekombinaation informaatioteknisten menettelytapojen tuloksena on tietotavaroitten tuotantoon välttämättömän ”objektiivisen” ajan juoksettuminen. Ihmispäätteiden koko elämän aika on siinä, sykkivänä ja valmiina käytettäväksi, kuin odottava *brain-sprawl*. Ajan leviäminen on pikkutarkasti solukoitunut: tuottavat aikasolut voidaan mobilisoida pisteittäin, satunnaisesti ja fragmentaarisesti. Verkko toteuttaa näiden fragmenttien rekombinaation automaattisesti. Matkapuhelin on väline, joka tekee mahdolliseksi semioottisen vaatimusten ja kybertilallistetun elävän työn mobilisaation yhteyden. Kännykän pirinä kutsuu työläistä yhdistämään abstraktin aikansa verkon virtaan.

Sana, jolla identifioimme hallitsevan ideologian tällä posthuumanilla digitaaliseen orjuuteen siirtymisen ajalla, on outo: liberalismi. Vapaus on sen perusmyytti, mutta kenen vapaus? Pääoman vapaus, tietty. Pääoman on oltava täysin vapaa levittäytymään maailman joka nurkkaan, jotta se löytäisi murusen käytettävissä olevaa inhimillistä aikaa riistettäväksi surkealla palkalla. Mutta liberalismi julistaa myös henkilön vapautta. Juridinen persoona on vapaa ilmaisemaan itseään, valitsemaan edustajansa, toimimaan taloudellisen ja poliittisen alueilla.

Tämä on hyvin mielenkiintoista, ongelmana on ainoastaan se, että persoona on kadonnut, se on täällä enää kuin liikkumattomana esineenä, merkityksettömänä ja hyödyttömänä. Henkilö on vapaa, tietty. Mutta hänen aikansa on orja. Vapaus on juridinen kuvitelma, jota ei arjen konkreettisuudessa vastaa mikään. Jos ajattelemme olosuhteita, joissa suurin osa aikamme ihmiskunnan kognitaareista ja proletaareista todella työskentelee, jos tarkastelemme maailmanlaajuisia keskipalkkoja, jos ajattelemme käynnissä olevaa (ja jo suurelta osin toteutunutta) työn vanhojen oikeuksien yli pyyhkimistä, voimme ilman mitään retorista liioittelua sanoa, että elämme luonteeltaan orjuuden kaltaisen pakkoval-

lan alla. Maailman mittakaavassa tarkasteltuna keskipalkka riittää tuskin pääoman palveluksessa olevan henkilön itsensä hengissä selviytymisen kannalta välttämättömien tarvikkeiden hankkimiseen. Eikä henkilöillä ole minkäänlaisia oikeuksia aikaan, jonka omistajia he kyllä muodollisesti ovat, vaikka heiltä todellisuudessa se onkin pakkoluovutettu. Tuo heidän aikansa ei todellisuudessa kuulu heille, koska se on erotettu henkilöiden yhteiskunnallisesta olemassaolosta, persoonien, jotka laittavat sen rekombinoivan kyberproduktiivisen kierron käytettäväksi. Työaika on sirpaloitunut, siis supistettu pienimmiksi rekombinoitaviksi osasiksi, ja sirpaloiminen tekee pääomalle mahdolliseksi etsiä jatkuvasti pienimmän mahdollisen palkan olosuhteita.

Kuinka vastustaa työväenluokan osittamista ja systemaattista depersonalisaatiota, tätä orjuuttamista, joka on ymmärrettävä tavaksi komentaa depersonalisoitua ja prekarisoitua työtä? Tämä kysymys asettuu vaativana sille, joka pitää yllä ihmisarvon merkitystä. Ja vastaus ei kuitenkaan tule ulkoa, koska näyttää siltä, että vastarinnan ja kamppailun muodot, jotka olivat tehokkaita 1900-luvulla, ovat nykyään tehottomia leviämään ja vahvistumaan eivätkä ne siksi kykene pysäyttämään pääoman yksinvaltaa.

Työväen viime vuosien taisteluista peräisin oleva kokemus on, että prekarisoituneiden työläisten kamppailut eivät muodosta sykliä. Sirpaloitunut työ voi kapinoida myös säännöllisesti, mutta se ei saa aikaan mitään taistelujen aaltoa. Ja syy on helppo ymmärtää. Jotta kamppailuista voisi tulla sykli, tarvitaan työn ihmisruumiiden tilallista läheisyyttä ja tarvitaan olemassaolon ajallista jatkuvuutta. Ilman tätä läheisyyttä ja jatkuvuutta ei luoda edellytyksiä sille, että soluiksi muutetut ihmisruumiit muuttuvat yhteiseksi. Minkäänlaista aaltoa ei voida luoda, koska työläiset eivät elä toistensa kanssa ajassa, ja käyttäytymistavat voivat muodostaa aallon ainoastaan kun on olemassa ajallista läheisyyttä, jota tietotyö ei enää tunne.

Suomentanut Jussi Vähämäki

5. MITÄ AUTONOMIA TARKOITTAÄ TÄNÄÄN?

En aio tehdä historiallista kertausta autonomiaksi kutsutusta liikkeestä, vaan yritän ymmärtää sen erityislaatuista eräiden käsitteiden, kuten työstä kieltäytymisen ja luokkakokoonpanon avulla. Toimittajat käyttävät usein sanaa ”operaismo” määrittelemään Italiassa 1960-luvulla esiin tullutta poliittista ja filosofista liikettä. En alkuunkaan pidä tästä käsitteestä, sillä se palauttaa yhteiskunnallisen todellisuuden monimutkaisuuden pelkäksi havainnoksi teollisuustyöläisten keskeisyydestä myöhäisen moderniteetin yhteiskunnallisessa dynamiikassa.

Tämän filosofisen ja poliittisen liikkeen alkuperä voidaan jäljittää Mario Trontin, Romano Alquatin, Raniero Panzierin ja Toni Negrin töihin, ja sen keskeiseksi näkökulmaksi voidaan nähdä vapautuminen hegeliläisestä subjektin käsitteestä.

Hegelin perinnöstä tulevan historiallisen subjektin sijasta meidän tulisi puhua subjektivaation prosessista. Subjektivaatio ottaa subjektin käsitteellisen paikan. Tämä käsitteellinen liike on hyvin lähellä ranskalaisen jälki-strukturalismin ajamaa filosofisen maiseman muutosta. Subjektivaatio subjektin paikalla. Se tarkoittaa, ettei meidän pitäisi keskittyä identiteettiin vaan muutoksen prosessiin. Se tarkoittaa myös, että yhteiskunnallisen luokan käsitettä ei nähdä ontologisena vaan vektorimaisena käsitteenä.

Autonomian ajattelun viitekehyksessä yhteiskunnallisen luokan käsite määritellään uudelleen yhteiskunnallisen halun investoinniksi, ja se tarkoittaa kulttuuria, seksuaalisuutta, työstä kieltäytymistä. 1960- ja 1970-luvuilla ajattelijat, jotka kirjoittivat sellaisia lehtiä kuin *Classe operaia* ja *Potere operario*, eivät puhuneet halun yhteiskunnallisista investoinneista: he puhuivat paljon leninistisemmällä tyylillä. Mutta heidän filosofinen eleensä tuotti tärkeän muutoksen filosofiseen maisemaan –

työläisen keskeisyydestä subjektivaation prosessin hajauttamiseen.

Félix Guattari, joka tutustui operaismoon vuoden 1977 jälkeen ja joka tapasi autonomian ajattelijoita vuoden 1977 jälkeen, on aina korostanut ajatusta siitä, ettei meidän pitäisi puhua subjektista, vaan ”subjektivaation prosessista”. Tästä näkökulmasta voimme ymmärtää, mitä ilmaus *työstä kieltäytyminen* tarkoittaa.

Työstä kieltäytyminen ei tarkoita niinkään sitä ilmeistä tosiasiaa, että työläiset eivät halua tulla riistetyiksi, vaan jotain enemmän. Se tarkoittaa, että kapitalistinen uudelleenjärjestely, teknologinen muutos ja yleinen yhteiskunnallisten instituutioiden muutos tuotetaan päivittäisillä teoilla, joissa vetäydytään riistosta, joissa hylätään vaatimus tuottaa lisäarvoa, kasvattaa pääomaa ja kaventaa elämän arvoa. En pidä *operaismon* käsitteestä siihen sisältyvän suppeaan yhteiskunnalliseen viittaukseen palauttamisen takia, ja pidänkin parempana käyttää sanaa *kompositionismi*, kokoonpano.¹ Yhteiskunnallisen kokoonpanon tai luokkakokoonpanon käsitteellä (jota keskustelumme kohteena ovat ajattelijat käyttävät laajalti) on paljon enemmän yhteistä kemian kuin yhteiskunnan historian kanssa.

Pidän ajatuksesta, että paikka, jossa yhteiskunnalliset ilmiöt tapahtuvat, ei ole kiinteä, kivetty ja historiallinen, Hegelistä polveutuva territorio, vaan kemiallinen ympäristö, jossa kulttuuri, seksuaalisuus, taudit ja halut taistelevat ja kohtaavat ja sekoittuvat ja vaihtavat jatkuvasti maisemaa. Jos käytämme kokoonpanon käsitettä, voimme ymmärtää paremmin, mitä autonomia tarkoittaa: ei subjektien konstituutiota, ei ihmisten vahvaa identifioitumista historialliseen kohtaloon, vaan jatkuvaa yhteiskunnallisten suhteiden muutosta, seksuaalista identifikaatiota ja ei-identifikaatiota sekä työstä kieltäytymistä.

¹ Työläiset, italiaksi *operaia*. – *Suom. huom.*

Halun yhteiskunnallisen investoinnin monimutkaisuus itse asiassa tuottaa työstä kieltäytymisen.

Tämän näkökulman mukaan autonomia tarkoittaa sitä, että yhteiskunnallinen elämä ei riipu vain taloudellisen vallan asettamasta kurinpidollisesta säätelystä, vaan se riippuu myös sisäisistä siirtymistä, suunnanmuutoksista, aloilleen asettumisista ja purkautumista, jotka muodostavat elävän yhteiskunnan itsemuotoutumisen prosessin. Kamppailu, vetäytyminen, vieraantuminen, sabotaasi, paon viivat kapitalistisen järjestelmän hallinnasta.

Autonomia on yhteiskunnallisen ajan itsenäisyyttä kapitalismin väliaikaisuudesta.

Tätä tarkoittaa ilmaus työstä kieltäytyminen. Työstä kieltäytyminen tarkoittaa varsin yksinkertaisesti: en halua mennä töihin, koska jään mieluummin nukkumaan. Mutta tämä laiskuus on älyn, teknologian ja edistyksen lähde. Autonomia on yhteiskunnallisen ruumiin itsesäätelyä sen itsenäisyydessä ja sen vuorovaikutuksessa kurinpidollisten normien kanssa.

Autonomia ja säätelyn purkaminen

Autonomialla on toinenkin puoli, joka on tähän saakka otettu huomioon harvemmin. Työläisten autonomisoituminen kurinalaisesta roolistaan synnytti yhteiskunnallisen maanjärjestyksen, joka laukaisi kapitalistisen säätelyn purkamisen. Thatcherin ja Reaganin kaudella maailmannäyttämölle kirjautunut säätelyn purkaminen voidaan nähdä kapitalistisena vastauksena työvoiman autonomisoitumiselle kurinalaisesta järjestyksestä. Työläiset vaativat vapautta kapitalistisesta säätelystä, sitten pääoma teki samoin, mutta päinvastaisessa järjestyksessä. Valtiosäätelyä vapautuminen on muuttunut yhteiskunnallista tehdasta hallitsevaksi taloudelliseksi despotismiksi. Työläiset vaativat vapautta teollisen tehtaan elinikäisestä vankilasta. Säätelyn purkaminen vastasi työvoiman joustavoittami-

sella ja pirstaloimisella. Autonomialiike laukaisi 1970-luvulla vaarallisen prosessin, joka kehittyi kapitalismin kurinalaisesta järjestyksestä kieltäytymisestä kapitalistiseksi kostoksi, joka otti muodokseen säätelyn purkamisen, yrityksen vapauden valtiosta, yhteiskunnallisen suojan tuhoamisen, tuotannon alasajon ja ulkoistamisen, yhteiskunnallisten menojen leikkaukset, veronalennukset ja viimein joustavoittamisen.

Autonomisaation liike itse asiassa laukaisi horjuttamisen, joka kohdistui työmarkkinaosapuolten satavuotisen painostuksen ja valtiosäätelyn tuloksena syntyneeseen yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Teimmekö kauhean virheen? Pitäisikö meidän katua sabotaaseja ja erimielisyyksiä, autonomiaa ja työstä kieltäytymistä, jotka näyttävät yllyttäneen kapitalistisen säätelyn purkamiseen?

Ehdottomasti ei.

Autonomian liike tosiasiaa ennakoiki kapitalistisen siirron, mutta säätelyn purkamisen prosessi oli kirjoitettu sisään tulevaan kapitalistiseen jälkiteollistumiskehitykseen, ja se oli luonnollisestikin sisällytetty teknologiseen uudelleenjärjestelyyn ja tuotannon globalisaatioon.

Työstä kieltäytymisen, tehtaiden informatisoinnin, työpaikkojen leikkausten ja ulkoistamisen sekä työvoiman joustavoittamisen välillä on löyhä suhde. Mutta tämä suhde on paljon monimutkaisempi kuin syyseuraus-ketju. Säätelyn purkaminen oli kirjoitettu sisään uusien teknologioiden kehitykseen, joka salli kapitalististen yritysten päästää globalisaation prosessi valloilleen.

Vastaava prosessi tapahtui samoihin aikoihin mediakentällä.

Ajattele vapaita radioasemia 1970-luvulla. Italiassa valitsi tuolloin valtion monopoli, ja vapaat radiolähetykset olivat kiellettyjä. Vuosina 1975–76 ryhmä mediaaktivisteja alkoi luoda pieniä vapaita radioasemia, kuten Radio Alicen Bolognaan. Perinteinen vasemmisto (Italian Kommunistinen puolue ja niin edelleen) arvosteli ankarasti näitä media-aktivisteja varoittaen julkisen mediakoneis-

ton heikentämisen vaaroista ja ovien avaamisesta yksityisomisteiselle medialle. Pitäisikö meidän ajatella tänään, että nuo perinteisen vasemmiston ihmiset olivat oikeassa? En usko niin, vaan uskon, että he olivat tuolloin väärässä, sillä valtiollisen median monopolin loppuminen oli väistämätöntä, ja ilmaisuvapaus on parempi kuin keskitetty media. Perinteinen valtiotasemmisto oli konservatiivinen voima, tuomittu häviämään, sillä se yritti epätoivoisesti säilyttää vanhan viitekehysten, joka ei voinut kestää enää pidempään jälkiteollisen muutoksen uudessa teknologisessa ja kulttuurisessa tilanteessa.

Voisimme sanoa paljolti samaa Neuvosto-imperiumin ja niin kutsutun reaaliosialismin päättymisestä.

Kaikki tietävät, että venäläiset elivät luultavasti paremmin kaksikymmentä vuotta sitten kuin tänään, ja uskoteltu Venäjän yhteiskunnan demokratisointi on tarkoittanut tähän mennessä enimmäkseen turvajärjestelyjen tuhoamista sekä aggressiivisen kilpailun, väkivallan ja taloudellisen korruption valloilleen pääsyn yhteiskunnallista painajaisista. Mutta sosialistisen hallinnon kaatuminen oli väistämätöntä, koska tuo järjestys tukahdutti halun yhteiskunnallisten investointien dynamiikkaa ja koska totalitaarinen hallinto lykkäsi kulttuurista innovatiivisuutta. Kommunististen hallintojen kaatuminen oli kirjoitettu sisään kollektiivisen älyn yhteiskunnalliseen kokoonpanoon, uuden globaalin median luomaan mielikuvitukseen sekä halun kollektiiviseen investointiin. Tästä syystä demokraattinen älymystö ja erimieliset kulttuuriset voimat ottivat osaa sosialistisen hallinnon vastaiseen kamppailuun, vaikka ne tiesivät, ettei kapitalismi ole paratiisi. Säätelyn purkaminen raaistaa nyt aiempaa neuvostoyhteiskuntaa ja ihmiset kohtaavat ennennäkemätöntä riistoa ja kurjuutta ja nöyryytystä, mutta muutos oli väistämätön, ja tavallaan se täytyy nähdä edistykselliseksi muutokseksi. Säätelyn purkaminen ei tarkoita vain yksityisten yritysten vapautumista valtiosäätelystä sekä julkisten kulujen ja yhteis-

kunnallisen turvan vähenemistä. Se tarkoittaa myös työvoiman lisääntyvää joustavoittamista.

Joustavan työvoiman todellisuus on kapitalistisesta säätelystä vapautumisen toinen puoli. Meidän ei pidä aliarvioida työstä kieltäytymisen ja sitä seuranneen joustavoittamisen välistä yhteyttä.

Muistan kuinka yksi autonomialiikkeen proletaarien vahvoista ideoista 1970-luvulla oli ajatus: ”prekaarisuus on hyvää”. Työpaikkojen prekaarisuus on autonomiaa läpi elämän kestävästä vakaasta ja säännöllisestä työstä. 1970-luvulla monet ihmiset tapasivat työskennellä muutamana kuukaudena, lähteä sitten matkoille ja palata taas töihin joksikin aikaa. Tämä oli mahdollista lähes täys-työllisyyden ja tasa-arvoisen kulttuurin aikana. Tämä tilanne salli ihmisten työskennellä omien intressiensä eikä kapitalististen intressien mukaan, mutta oli melko selvää, että näin ei voinut jatkua loputtomiin, ja 1980-luvun uusliberaali vastaisku olikin suunnattu kääntämään voimasuhteet.

Säätelyn purkaminen ja työvoiman joustavoittaminen ovat olleet työläisten autonomian seurausta ja sen nurinkääntämistä. Meidän täytyy käsittää, ettei näin ole vain historiallisista syistä. Jos haluamme ymmärtää mitä pitäisi tehdä tänään, täysin joustavoitetun työvoiman aikana, meidän täytyy ymmärtää kuinka kapitalistinen yhteiskunnallisen halun haltuunotto saattoi tapahtua.

Kognitiivisen työn ja rekombinoidun pääoman välisen liiton nousu ja tuho

Viimeisten vuosikymmenten aikana koneiden informatiointi on näytellyt merkittävää osaa työvoiman joustavoittamisessa yhdessä tuotannon tärkeimpien syklien immaterialisaation ja älyllistämisen kanssa.

Uusien sähköisten teknologioiden käyttöönotto sekä tuotantopsyklin informatiointi avasivat väylän globaalien –

reterritorialisoidun, delokalisoidun ja depersonifoidun – infotuotannon verkostojen luomiselle. Työn subjekti voidaan identifioida enenevissä määrin globaalin info-tuotannon verkostoihin.

Teollisuustyöläinen hylkäsi roolinsa tehtaassa saavuttaen vapautta kapitalistisesta hallinnasta. Tämä tilanne ajoi kuitenkin kapitalistit investoimaan työvoimaa säästäviin teknologioihin ja muuttamaan työn teknistä kokonpanoa entistä joustavammaksi.

Työvoiman älyllistäminen ja immaterialisaatio on yksi tuotantomuotoja koskevan yhteiskunnallisen muutoksen puoli. Planeetanlaajuinen globalisaatio on toinen. Immaterialisaatio ja globalisaatio ovat yhteen liittyviä ja toisiaan täydentäviä ilmiöitä. Globalisaatiolla on kyllä materiaallinenkin puolensa, sillä teollinen työvoima ei katoa jälkiteollisena aikana vaan muuttaa kohti maantieteellisiä alueita, joilla sille on mahdollista maksaa alhaisia palkkoja ja joissa säännöksiä noudatetaan surkeasti.

Vuonna 1967 Mario Tronti kirjoitti *Classe operaia* -lehden numerossa: ”tärkein ilmiö seuraavina vuosikymmeninä tulee olemaan työväenluokan kehittyminen globaalissa planeetan laajuisessa mittakaavassa”. Tämä intuitio ei perustunut kapitalistisen tuotantoprosessin analyysille vaan pikemminkin ymmärrykselle työvoiman yhteiskunnallisen kokoonpanon muodonmuutoksesta. Globalisaatio ja informatisaatio voitiin ennakoida työstä kieltäytymisen seurauksina länsimaisissa kapitalistisissa maissa.

1900-luvun viimeisten kahden vuosikymmenen aikana olemme todistaneet eräänlaista älytyön ja rekombinoituneen pääoman välistä liittoa. Se, mitä kutsun rekombinoiduksi, ovat ne kapitalismin osa-alueet, jotka eivät liity läheisesti erityisiin teollisiin sovelluksiin vaan jotka voidaan siirtää helposti yhdestä paikasta toiseen, yhdestä teollisesta sovelluksesta toiseen, yhdeltä taloudellisen toiminnan sektorilta toiselle ja niin edelleen. Finanssipääomaa, joka ottaa keskeisen roolin 1990-luvun kulttuurissa ja politiikassa, voidaan kutsua rekombinoiduksi.

Finanssipääoman ja älytyön liitto on saanut aikaan tärkeitä kulttuurisia vaikutuksia, nimittäin työvoiman ja yritysten ideologisen identifikaation. Työläiset on saatu näkemään itsensä itsellisinä yrittäjinä, eikä tämä ollutkaan täyttä valhetta dotcom-aikana, jolloin älytyöläinen saattoi muodostaa oman yrityksensä investoimalla vain omaan älylliseen voimaansa (idea, projekti, kaava) kilpailuvalttina. Tämä oli aikaa, jona Geert Lovink määritteli ”dotcomismin” merkittävässä kirjassaan *Dark Fiber*.¹ Mitä dotcomismi oikein oli?

Dotcom-romahdus

Vuoden 1987 Wall Streetin romahdus keskeytti korkeasuhdannekierron, joka oli luonnehtinut Reaganin monetarististen ja neoliberaalien käytänteiden ensimmäistä hyväksyntää. Markkinat moneksi viikoksi maahan painaneen myrskyn aikana (mikä ei ollut mitään verrattuna siihen, mitä oli tuleva vuosien 2000 ja 2002 välissä) analyttikot tarjosivat ilmiölle mielenkiintoista selitystä: osa kansainvälisestä finanssisysteemistä oli modernisoitu ja yhdistetty internetiin. Kauan ennen kuin internet astui arkielämään, jotkut kansainvälisen rahoituksen sektorit olivat alkaneet tehdä informaatiojärjestelmistään keskinäisesti riippuvaisia reaaliajassa.

Joka tapauksessa, koska kaikkia kansainvälisiä finanssisysteemejä ei oltu yhdistetty toisiinsa – niin asiantuntijat väittivät – kommunikaatiojärjestelmien aukot ja yhteensopimattomuus häiritsivät vaihtokurssien likviditeettiä ja estivät nopean ja koordinoitun amerikkalaispankkien väliintulon. Jotta näiden koordinaatiossa tapahtuneiden viiveiden uusiutuminen voitaisiin estää, raha-

¹ Geert Lovink: *Dark Fiber. Tracking Critical Internet Culture*. MIT Press 2003.

markkinoiden informatisointia ja telekommunikaation järjestelmien kattavuutta täytyi parantaa. Tämä tapahtui seuraavien vuosien aikana. 1990-luvulla informaation ja rahamarkkinoiden vaihtoarvojen jakelu oli niin laajalle levinnyttä, että se mahdollisti kapillaarisen ja massaluonteisen osallistumisen finanssisijoitusten virtaan.

Verkosta tuli massakapitalismin pääasiallinen tukija ja se jatkoi kapitalismin pitkää laajentumisen vaihetta viime vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä. Miljoonat amerikkalaiset ja eurooppalaiset alkoivat investoida rahojaan, ostaa ja myydä osuuksia omista kodeistaan. Koko rahoitusmarkkinajärjestelmästä tuli tiukasti yhdistynyt. Tänäkin pitkä laajentumisen vaihe on joutunut kriisiin. Näemme, toisin kuin vuonna 1987, että itse asiassa pääasiallinen vaara globaalille järjestelmälle on sen liittymien kaiken kattava luonne. Verkossa, tässä yleisen markkinoinhin osallistumisen fantastisessa monistajassa, riskit muuttuvat sen kriisien monistajiksi sekä paon pisteiksi mediaattis-finanssisesta kontrollijärjestelmästä.

Mutta tässä prosessissa on myös toinen puoli. Massatason osallistuminen finanssimarkkinoille sai 1990-luvulla aikaan sen, että nopea kognitiotuottajien itseorganisaation prosessi lähti liikkeelle. Kognitiotyöläiset sijoittivat asiantuntijuuteensa, tietoonsa ja luovuuteensa ja löysivät arvopaperimarkkinoilta keinot luoda yrityksiä. Muutamien vuosien ajaksi yrittäjämallista muodostui piste, jossa finanssipääoma ja korkeasti tuottava kognitiivinen työ kohtasivat.

Libertaarinen ja liberaali ideologia, joka hallitsi (amerikkalaista) kyberkulttuuria 1990-luvulla, idealisoi markkinat esittämällä ne puhtaaksi, lähes matemaattiseksi ympäristöksi. Tässä ympäristössä – kuten luonnon kamppailussa, jossa vahvimman selviytyminen mahdollistaa evoluution – työ tulisi löytämään tarvittavat keinot, joilla arvottaa itseään ja joiden avulla se kykenisi muuttumaan yritykseksi. Kun se kerran oli jätetty oman dynamiikkansa varaan, verkkomainen talousjärjestelmä oli määrätty opti-

moimaan taloudelliset hyödyt kaikille, niin omistajille kuin työläisille, koska myös jako omistajien ja työläisten välillä tulisi muuttumaan yhä havaitsemattommaksi astuttaessa sisään virtuaaliseen tuottavaan kiertoon.

Tämä malli, jota teoretisoivat muiden muassa sellaiset kirjoittajat kuten Kevin Kelly ja jonka *Wired*-lehti muotoili eräänlaiseksi digitaalis-liberaaliksi, ylenkatseiseksi ja voitokkaaksi *Weltanschauungiksi*, meni konkurssiin uuden vuosituhatosen ensimmäisten vuosien aikana yhdessä dotcom-maailmaa asuttaneiden uuden talouden ja itsensä työllistäneiden kognitioyrittäjien armeijan kanssa.

Se meni konkurssiin, koska täysin vapaiden markkinoiden malli on käytännöllinen ja teoreettinen vale. Pitkällä aikavälillä neoliberalismi ei tukenut vapaita markkinoita vaan monopolia. Samalla kun markkinat oli idealisoitu vapaaksi tilaksi, jossa tiedot, asiantuntijuus ja luovuus kohtasivat, todellisuus osoitti, että johdossa olleet suuryhtiöt toimivat tavalla, joka kehitti libertaarista toimintaa vastaan teknologisia automatismeja, siunasi itsensä joko median tai rahan vallalla ja viimein ryösti häpeilemättä osakkeenomistajien ja kognitiivisen työvoiman joukot.

Vapaiden markkinoiden valheen on paljastanut Bushin hallinto. Sen käytäntönä on monopolien eksplisiittinen suosiminen (alkaen Bill Gatesin skandaalinomaisesta absolutisoinnista koskien hänen auktoriteettinsa vaihtamista suurille vaalilahjoituksille perustuvaan poliittiseen liittolaisuuteen). Se on protektionistinen käytäntö, joka alistaa heikot valtiot markkinoiden avaamiselle antaen samalla Yhdysvalloille mahdollisuuden asettaa 40 % tullit teräkselle. Bushin voiton myötä libertaarinen ja liberaali ideologia on lyöty ja palautettu tekopyhään sisällöttömien banaliteettien toistamiseen. Geert Lovink ei kirjassaan kuitenkaan vajoa amerikkalaiseen liberaaliin ideologiaan, voitettuun viholliseen. Sen sijaan hän yrittää saada meidät ymmärtämään, mitä tapahtui tuotannon tasolla dotcom-manian vuosien aikana.

Hän sanoo, että meillä ei ole mitään syytä hurrata dotcom-romahdukselle. Dotcom-maniaa luonnehtinut ideologia oli fanaattinen representaatio velvoittavasta optimismista ja taloudellisesta *fideismistä*. Mutta näinä vuosina kehittynyt todellinen prosessi sisältää elementtejä niin yhteiskunnallisesta kuin teknologisesta innovaatiosta: elementtejä, jotka meidän tulisi rekuperoida ja aktualisoida uudelleen.

1990-luvun toisella puoliskolla tapahtui todellinen luokkataistelu korkeiden teknologioiden (*hi-tech*) tuottavien piirien sisällä. Verkon muutosta on luonnehdittu tämän kamppailun avulla. Tuon kamppailun tulos on tällä hetkellä epäselvä. Varmastikin vapaiden ja luonnollisten markkinoiden ideologia osoittautui karkeaksi virheeksi. Idea, jonka mukaan markkinat toimivat ympäristönä, jossa ideat, projektit sekä palveluiden tuottavan laatu ja hyödyllisyys kohtaavat tasa-arvoisesti, on pyyhitty pois sen yksinkertaisen tosiasian myötä, että monopolit ovat aloittaneet sodan itsensä työllistäneiden kognitio-työläisten *multitudoa* ja pienkauppiaiden kohtalaisen pateettista massaa vastaan.

Selviytymiskamppailua ei voittanut kaikkein menestynein ja voitokkain, vaan se, joka veti aseensa esiin. Väkivallan, ryöstön, systemaattisen varastamisen, minkä tahansa aseiden, jolla voi rikkoa lailliset ja eettiset normit. Bushin ja Gatesin yhteenliittymä rankaisi markkinoiden joustavoittamisesta, ja tässä vaiheessa virtuaalisen luokan sisäinen kamppailu päättyi. Yksi osa virtuaalista luokkaa astui tekno-militaariseen kompleksiin: toinen osa (suuri enemmistö) erotettiin yrityksestä ja työnnettiin eksplisiittisen proletariaatin marginaaleihin. Kulttuurisella tasolla olosuhteet kognitariaatin yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostumiselle ovat siten syntyneissä ja tämä voi olla kaikkein tärkein ilmiö tulevana vuosina, ainoa mahdollisuus tarjota ratkaisuja katastrofiin.

Dotcomit olivat harjoituslaboratorio tuottavalle muodolle, mutta myös markkinoille. Lopulta monopolit

valloittivat ja tukehduttivat markkinat. Itsensä työllistäneiden yrittäjien armeija ja mikrokapitalistien hanke ryöstettiin ja hajotettiin. Näin alkoi uusi vaihe: ryhmät, jotka tulivat hallitseviksi nettitalouden kierron aikana, muodostivat liiton vanhan talouden hallitsevan ryhmän kanssa (Bushin klaanin, joka edustaa öljy- ja sotateollisuutta). Tämä siirtymä merkitsi estettä globalisaation projektille. Neoliberalismi tuotti oman negaationsa, ja ne, jotka olivat sen kaikkein innokkaimpia kannattajia, muuttuivat sen marginalisoiduiksi uhreiksi.

Lovinkin *Dark Fiberin* päähuomion kohde on internet. Mitä se on ollut, millaiseksi se on muuttunut ja erityisesti mitä se tulee olemaan? 1990-luvun puolivälissä alkanut keskustelu avasi aukkoja kyberkulttuurin sisälle ja jakoi sen monenlaisten toimijoiden teoreettiset ja luovat polut. Heti kun internetistä tuli diffuusimpi ja se paljasti kulttuurisia, teknologisia ja yhteisiä synergioita, mainostajat ja kauppiat saapuivat perässään fanaattinen voitontavoittelijoiden seurue.

Luonnollisesti heillä oli vain yksi kysymys: voiko internetistä tulla rahantekokone. ”Asiantuntijat” (joiden ydin koostui kirjavasta joukosta taiteilijoita, hakkereita ja tekno-yhteiskunnallisia kokeilijoita) vastasivat Sibyllan tavoin. Californian *Wiredin* digeraatti vastasi, että internet oli määrätty monistamaan kapitalismin voimat, avaamaan laajat immateriaaliset markkinat ja pettämään talouden lait, jotka ennustivat kriisejä ja viiveitä sekä tulojen vähentymistä ja arvon laskua.¹ Kukaan ei varsi-

¹ Digeraatti tarkoittaa digislangissa ”kybereliittä”, joka on vaikuttanut kaikkein eniten netin ja informaatioteknologian vallankumoukseen. Heitä ei kuvailla etujoukkona, joka taistelee etulinjassa, vaan itse etulinjana. Sana ”digeraatti” on muodostettu sanoista ”digitaalinen” ja ”litteraatti”. Digeraattiin kuuluvat sekä huippuohjelmoijat että erilaiset etulinjan kokeilijat, kuten blogaajat, nettivisionäärit jne. – *Suom. huom.*

naisesti vastustanut näitä ihmisiä. Nettitaiteilijoilla ja media-aktiivisteilla oli muuta tekemistä ja heidän kriittisyytensä ja varauksensa aihetta kohtaan toimivat ikään kuin lohdutuksena niille luusereille, jotka eivät kyenneet astumaan isoon klubiin.

Digeraatit, kyberpunkit, digitaalivisionäärit ja nettitaiteilijat antoivat kuplan kasvaa. Nettipiireihin tullut raha oli käytännöllistä kaikenlaisen teknologisen, kommunikaatiivisen ja kulttuurisen kokeilun luomiseen. Joku kutsui tätä *funky*-bisnekseksi. Luova työ löysi tavan rohmuta rahaa laskien, liikalihavien ja pienten kapitalistien koko joukosta. Totuus on, että kukaan (tai hyvin harva) ei sanonut, ettei internet ole rahantekokone. Se ei koskaan ole ollut sellainen, eikä se voi koskaan olla sellainen. Varovaisesti: tämä ei tarkoita sitä, etteikö netillä olisi mitään tekemistä talouden kanssa. Päinvastoin, siitä on tullut pääoman tuotannon ja realisoinnin kiistämätön infrastruktuuri. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sen erityinen kulttuuri voitaisiin palauttaa talouteen. Internet on avannut uuden luvun tuotannon prosessissa. Hyödykkeiden dematerialisointi, yhteistyön periaate ja rikkomaton jatkuvuus tuotannon ja kulutuksen välillä ovat tehneet hyödykkeen arvon perinteiset määrittelyn kriteerit tarpeettomiksi. Kaikki, jotka kytkeytyy verkkoon, eivät näe itseään asiakkaina vaan työtovereina johtuen siitä, että he eivät halua maksaa. AOL, Microsoft ja muut hait voivat tehdä mitä haluavat, mutta ne eivät kykene muuttamaan tätä tosiasiaa, joka ei ole ainoastaan anarkohtava kulttuurinen juonne, vaan digitaalisen työsuhteen ydin.

Meidän ei tule ajatella, että internet on erikoinen saari, jolla muita ihmissuhteita hallitseva arvostamisen periaate joutuu kriisiin. Päinvastoin, netti on luonut käsitteellisen avautuman, joka on määrätty laajentumaan. Vapauden periaate ei ole marginaalinen poikkeus, vaan siitä voi tulla universaali materiaalsiin ja immateriaalisiin hyödykkeisiin käsikäsitysperiaate.

Dotcom-romahduksen myötä kognitiivinen työ on erottanut itsensä pääomasta.

Digitaaliartesaanit, jotka 1990-luvun aikana tunsivat itsensä oman työnsä tuottajiksi, tulevat hitaasti tajuaamaan, että heidät on petetty, pakkolunastettu. Tämä tulee luomaan olosuhteita kognitiotyöläisten uudelle tietoisuudelle. Viimeksi mainitut tulevat huomaamaan, että vaikka heillä on hallussaan kaikki tuottava voima, tietämättömien keinottelijoiden vähemmistö, joka on taitava ainoastaan käsittelemään tuottavan prosessin lailisia ja rahoituksellisia puolia, on pakkolunastanut heiltä voiman hedelmät. Virtuaalisen luokan tuottamaton joukko, lakimiehet ja kirjanpitäjät, anastavat itselleen fyysikkojen ja insinöörien, kemistien, kirjoittajien ja mediaoperaattorien kognitiivisen lisäarvon. Mutta kognitiotyöläiset voivat irrottaa itsensä semiokapitalismin juridisesta ja rahoituksellisesta linnakkeesta ja rakentaa suoran suhteen yhteiskuntaan yhdessä käyttäjien kanssa: silloin alkaa kenties kognitiivisen työvoiman autonomisen itseorganisaation prosessi. Tämä prosessi on jo käynnissä, kuten kokemukset media-aktivismista ja siirtotyövoiman solidaarisuusverkostojen luomisesta osoittavat.

Näiden kokemusten pohjalta meidän on ajateltava uudelleen 1900-luvun kysymys intellektuellista. Geert Lovinkin kirjassa tämä kysymys nousee uudelleen esiin. Hänen henkilökuvansa virtuaalisesta intellektuellista kirjan ensimmäisessä osassa on sekä synteettinen omaelämänkerta että kuvailu erilaisista intellektuaalisista asenteista, jotka luonnehtivat kognitiivisen sfäärin muotoutumista. Yrityksissä toimivan ”orgaanisen” intellektuellin hahmon sekä radikaalin ja nostalgisen humanistipessimistin hahmon (jotka olivat hallitsevia intellektuellityyppejä 1990-luvulla) välille Lovink asettaa nettikriitikon hahmon, joka on epädogmaattinen ja utelias sitä kohtaan, mitä tapahtuu, ja joka samaan aikaan vastustaa mitä tahansa ideologisen ja erityisesti taloudellisen hegemonian muotoa. Mutta pelissä on paljon enemmän kuin kulttuurinen muoti, joka on

vastapainona toiselle. Pelissä on siirtymä pois 1900-lukua luonnehtineelta poliittiselta näyttämöltä ja täysin toisenlaisen näyttämön luominen.

1900-lukua hallitsi ”ylärakenteellisen” intellektuellin hahmo, käyttäkseni Engelsiltä, Leniniltä ja Gramscilta peräisin olevaa muotoilua. Vallankumouksellisen kommunistiliikkeen näkökulmasta intellektuelli oli esiteollinen hahmo, jonka toimintaa määritti elimellisesti valinta yhdistyä teolliseen luokkaan. Leninistinen puolue on sellaisten intellektuellien ammatillinen muodostelma, joka valitsi proletariaatin asioiden palvelemisen. Gramsci lisäsi ratkaisevia innovaation elementtejä leninistiseen käsitykseen, kun hän esitteli kulttuurisen hegemonian teeman, ideologisen työn erityisyyden, joka voisi kehittää poliittisen vallan seisauttamisen prosessia. Mutta Gramsci pysyi perustavalla tavalla kiinnittyneenä ajatukseen intellektuellista tuottamattomana voimana, kiinnittyneenä ideaan kulttuurista puhtaana konsensusena ideologisten arvojen kanssa. 1900-luvulla tapahtunut kulttuurin teollistumisen kehitys muokkasi näitä hahmoja, ja kriittinen ajattelu huomasi tämän paetessaan Frankfurtista Hollywoodiin.

Benjamin ja Marcuse, Adorno ja Horkheimer, Brecht ja Kracauer huomioivat tämän siirtymän. Mutta vasta digitaalisen verkon myötä muotoiltiin uudelleen koko se tuotannon prosessi, jonka intellektuaalinen työ oletettiin muotoilussa, joka Marxilla oli *Grundrissessä* ja jonka määrittelee ilmaisu ”general intellect”.

Pierre Levy kutsuu sitä *kollektiiviseksi älyksi*, Derrick de Kerkhove osoittaa, että se on itse asiassa *konnektiivista älyä*. Äärettömästi sirpaloitunut kognitiivisen työn mosaiikki muuttuu virtaavaksi prosessiksi universaalien telemaattisen verkoston sisällä. Näin työn ja pääoman muodot määrittyvät uudelleen. Pääoma muuttuu yleistetyksi semioottiseksi virraksi, joka kulkee globaalien talouden suonissa työn muuttuessa samalla jatkuvaksi lukemattomien toisiinsa linkittyneiden semioottisten toimijoiden

älyn aktivoinniksi. Elvyttämällä yleisen älyn käsitteen 1990-luvulla italialainen kokoava ajattelu (Paolo Virno, Christian Marazzi, Carlo Formenti, Maurizio Lazzarato) on esitellyt *massaintellektuaalisuuden* käsitteen ja painottanut vuorovaikutusta työn ja kielen välillä.

Meidän täytyi kulkea läpi dotcom-kiirastulen, läpi työn ja kapitalistisen yrityksen fuusion illuusion, ja sitten läpi taantumien ja loputtoman sodan helvetin, jotta voimme nähdä ongelman tulevan esille selvin termein. Yhtäältä rahoituksellisen kasaantumisen hyödytön ja obsessoiva systeemi sekä julkisen tiedon yksityistäminen, vanhan teollisen talouden perintö. Toisaalta tuottava työ, joka yhä enenevässä määrin on kirjoitettu sisään yhteiskunnan kognitiivisiin toimintoihin: kognitiivinen työ, joka alkaa nähdä itsensä kognitariaattina rakentaa pääomasta riippumattomia tiedon, luomisen, hoivan, keksimisen ja koulutuksen autonomisia instituutioita.

Sirpaloituminen, epätoivo ja itsemurha

Verkkotaloudessa joustavuus on kehittynyt työvoiman *sirpaloitumiseksi*. Sirpaloituminen tarkoittaa aikaaktiivisuuden pirstoutumista. Työläinen ei ole enää olemassa persoonana. Hän on vain rekombinoidun semiosiksen mikrofragmenttien vaihdettava tuottaja, joka sisältyy verkoston jatkuvaan virtaukseen. Pääoma ei maksa enää siitä, että työläinen on läsnä ollakseen riistettävissä pitkän jakson ajan, se ei maksa enää palkkaa kattaakseen työtä tekevän persoonan taloudellisten tarpeiden koko alan. Työläiselle (pelkkä kone, jolla on aivot, joita voidaan käyttää jonkin aikafragmentin verran) maksetaan hänen pistemäisestä suorituksestaan. Työaika sirpaloidaan ja *solukoistetaan*. Ajan solut ovat myytävänä netissä ja yritys voi ostaa niin monta kuin tarvitsee. Kännykkä on työkalu, joka kuvaa parhaiten fraktaalityöläisen ja rekombinoidun pääoman suhdetta.

Älytyö on mikroskooppisten fragmenttien valtameri ja solukoiminen on keino järjestää ajan sirpaleet yhden puolivalmisteen viitekehyksessä. Kännykkä voidaan nähdä älytyön liukuhihnaksi: mikä tapasi olla työvoiman autonomiaa ja poliittista valtaa, on tullut täydellisen riippuvaiseksi älytyöstä globaalin verkoston kapitalistisessa organisaatiossa. Tämä on semiokapitalismin luomisen keskeinen ydin. Mikä tapasi olla työstä kieltäytymistä, on tullut täydelliseksi riippuvuudeksi tunteista ja ajattelusta informaatiovirrassa. Ja tämän seuraus on eräänlainen hermorumahdus, joka iskee globaaliin mieleen ja synnyttää jotain, mitä kutsun dotcom-romahdukseksi.

Dotcom-romahdus ja finanssimassakapitalismin kriisi voidaan nähdä yhteiskunnallisen halun taloudellisen investoinnin romahtamisen seurauksena. Käytän sanaa romahtaa merkityksessä, joka ei ole metaforinen, vaan ennemminkin kliininen kuvaus siitä, mitä länsimaaisessa mielessä on tapahtumaisillaan. Käytän sanaa romahtaminen ilmaistakseni psykologisen organismin todellisen patologisen luhistumisen. Mitä me olemme nähneet, on psykopatologinen ilmiö, globaalin mielen luhistuminen. Näen nykyisen taloudellisen laman psyykkisen lamaanuksen sivuilmiönä. Intensiivinen ja pitkittynyt halun sekä mentaalisten ja libidinaalisten energioiden investointi työhön on tuottanut psyykkisen ympäristön luhistumiselle, joka ilmentää nyt itseään taloudellisen taantumien kentällä, sotilaallisen aggression kentällä ja itsemurhien lisääntymisenä.

Huomiotaloudesta on tullut tärkeä aihe uuden talouden ensimmäisinä vuosina. Virtuaalityöläisillä on aina vain vähemmän aikaa huomiolle, heidät on hukutettu älyllisten työtehtävien tulvaan, eikä heillä ole enää aikaa omistautua omalle elämälleen, rakkaudelle, huolenpidolle ja tunteille. He ottavat Viagraa, koska heillä ei ole aikaa seksuaalisille valmisteluille. Solukoituminen on tuottanut eräänlaisen elämänammatin. Seurauksena on sosiaalisten suhteiden psykopatologisoituminen. Sen oireet

ovat varsin ilmeisiä: joka kuukausi myydään miljoonia pakkauksia Prozacia, keskittymishäiriöiden epidemiat nuorison keskuudessa, Ritalinin kaltaisten huumeiden leviäminen kouluissa lasten keskuudessa, paniikkiepidemioiden leviäminen...

Uuden vuosituhannen ensimmäisten vuosien skenaarioriota näyttää hallitsevan todellinen psykopaattisen käyttäytymisen aalto. Itsetuhoisten ilmiöiden leviäminen ylittää huomattavasti islamilaisen fanaattisen marttyyriuden rajat. Siten 9/11:n itsemurhasta on tullut ratkaiseva poliittinen teko globaalilla politiikan näyttämöllä.

Aggressiivista itsemurhaa ei pitäisi nähdä vain epätoivon ja aggression ilmentymänä, se pitäisi nähdä lopun julistukseksi. Itsetuhoisuuden aalto näyttää vihjaavan, että ihmiskunnalta on loppunut aika, ja epätoivosta on tullut vallitseva tapa ajatella tulevaisuutta.

Entä sitten? Minulla ei ole vastausta. Kaikki mitä voimme tehdä, on se, mitä me itse asiassa jo teemme: älytön itseorganisaatio on ainoa tapa ylittää psykopaattinen nykyisyys. En usko, että maailmaa voidaan hallita Järjellä. Valistuksen utopia on epäonnistunut. Mutta ajattelen, että itseorganisointuneen tiedon levittäminen voi luoda yhteiskunnallisen viitekehyksen, joka sisältää äärettömiä autonomisia ja itseensä luottavia maailmoja.

Verkoston luomisen prosessi on niin monimutkainen, ettei sitä voida hallinnoida ihmisjärjellä. Globaali mieli on liian monimutkainen tullakseen tiedetyksi ja hallituksi alalohkoihin paikallistetuilla mielillä. Me emme voi tietää, me emme voi kontrolloida, me emme voi hallinnoida koko globaalin mielen voimaa.

Mutta me voimme hallita ainutkertaista prosessia, joka tuottaa ainutkertaista yhteiskunnallisen elämän maailmaa. Tätä autonomia on tänään.

Suomentaneet Mikko Jakonen ja Jukka Peltokoski

6. SOTURI, KAUPPIAS, VIISAS

Kun miljoonat ihmiset ympäri maailmaa tulivat kaduille helmikuun 15. päivänä 2003 pysäyttääkseen sodan, monista tuntui kuin globaali valta olisi menettämässä kaiken konsensuksen, ja että tämä voisi merkitä sen kriisin alkua. Mutta valta ei enää perustu konsensukseen, vaan terroriin, tietämättömyyteen ja teknotaloudellisiin rahallisiin ja psyykkisiin *automatismeihin*, joita politiikka ei kykene enää kontrolloimaan eikä joukkotoiminta muokkaamaan tai pysäyttämään.

Seuraavina päivinä opimme, että valtavien mittasuhneiden rauhanliike ei riitä sodan pysäyttämiseksi ja että demokratialla ei ole välineitä niiden sotilaallisten automatismien supistamiseen, jotka terrorismi ja turvallisuusvainoharha ovat panneet liikkeelle. Vaikka yleisen mielipiteen enemmistö vastustaa sotaa, siihen johtavaa dynamiikkaa ei pysäytetä. Terrori on poliittinen sijoitus, johon Bushin hallinto laittoi kaikki panoksensa. Ei ole tarpeen luoda konsensusta diskursiivisilla, propagandistisilla ja ideologisilla välineillä, riittää, että käytetään terroriin perustuvia psyykkisiä automatismeja. Terrori on syntynyt ennen terrori-iskuja, se on syntynyt julmasta ja jatkuvasta kilpailusta, jonka periaate *mors tua vita mea* on juurruttanut pysyvästi jokaisen yksilön mieleen.¹

1900-luvun historia on kolmen hahmon konfliktien ja liittoumien historiaa. *Viisas* on ihmistyön perillinen ja kantaa viisautta, jonka työn tekojen ääretön peräkkäisyys ja työstä kieltäytymisen tekojen ääretön sarja ovat kasanneet. Työstä kieltäytyminen saa aikaan älyn kehityksen liikkeen. Äly on työstä kieltäytymistä, joka toteutuu sosiaalisesti käyttökelpoisessa muodossa. Älyn vuoksi tulee

¹ ”Sinun kuolemasi, minun elämäni.” – *Suom. huom.*

mahdolliseksi korvata ihmistyötä koneilla. Työstä kieläytymisen vuoksi tiedettä pusketaan eteenpäin, kehitetään, pannaan käytäntöön. Nykyaikainen tiede on ollut alusta saakka tietoinen tehtävästään tässä suhteessa.

Tieto lisää inhimillistä kapasiteettia tuottaa käyttökelpoisia asioita ja vapauden tiloja kaikille ihmisille supistamalla työaikaa, joka on välttämätön yhteiskunnan tarvitsemien asioiden tuottamiseksi. Tämä tarkoittaa, että tietäminen on sitä, että on valtaa. *Kauppias* ja *soturi* haluavat kääntää tiedon vallan välineeksi. Tätä varten niiden on kukistettava viisas. Mutta tämä ei käy helposti, koska tieto ei siedä hallitsemista. Siksi soturi ja kauppias turvautuvat ansioihin ja petokseen alistaaakseen ajattelevan voiman rahan ja väkivallan voimalle.

Ihmiskunnan yhteinen intressi

Robert Jungk kertoi vuonna 1958 kirjassaan *The Training Witches* ydinpommin keksimiseen johtaneen Manhattan-projektin historian välityksellä, kuinka toisessa maailmansodassa soturi vangitsi viisaan. Ryhmä tiedemiehiä joutui vastakkain kiristyksen kanssa: Hitler saattaisi olla valmistelemassa ydinpommeja. Meidän on kiirehdittävä, ehdittävä ennen häntä. Jungkin mukaan kesällä 1939 kaksitoista miestä, Manhattan-projektissa työskennelleet fyysikot, olisivat voineet pysäyttää atomipommien rakentamisen. Mutta he menettivät mahdollisuutensa eivätkä kyenneet ratkaisevasti muokkaamaan ajatuksiaan ja tekojaan niin, että ne vastaisivat tieteellisten keksintöjen tulevia seurauksia; eikä heillä ollut sellaisessa kriittisessä tilanteessa riittävästi uskoa alansa perinteisiin. Sodan lopussa von Weizsäcker kommentoi: ”Se tosiasia, että olimme perhe, ei riittänyt; ehkä meidän olisi pitänyt olla kansainvälinen elin, jolla olisi ollut kurinpitollista valtaa jäseniinsä. Mutta onko sellainen mahdollista nykyaikaisessa tieteessä?”

Weizsäckerin sanoista löydämme ongelman, jonka kohtaamme täydellisesti ilmaistuna taas puoli vuosisataa myöhemmin: minkä organisaatiomuodon ja mitkä säännöt tiedon tuottajat voivat luoda itselleen, jos haluamme estää poliittista, taloudellista ja sotilaallista valtaa käyttämästä tietoa tarkoituksiin, jotka ovat asiaankuulumattomia tiedon itsensä kannalta ja ennen kaikkea vastakkaisia ihmiskunnan yhteiselle intressille? Manhattan-projektin yhteydessä USA:n hallituksen onnistui saada tiedemiesten ryhmä vakuuttuneeksi siitä, että sen kiristykseen on antauduttava. Hiroshima oli seuraus siitä, että viisas antautui soturille.

Sillä hetkellä alkoi kamppailu viisaan vapautumiseksi soturista, ja se kulmineitui vuonna 1968. 1968 edusti ensinnäkin viisaan kieltäytymistä tietonsa lainaamisesta soturille sekä kieltäytymistä päätöksestä asettaa viisas yhteiskunnan palvelukseen. Sitten kauppias tuli mukaan vientelemään viisasta ja alistamaan hänen tietoaan teknologellisten automatismien hallintaan. Tiedon totuuden arviointi alistetaan kilpailun, taloudellisen tehokkuuden ja maksimaalisen voitontavoittelun kriteereille.

Thatcherin ja Reaganin avaaman seuraavan 20 vuoden jakson aikana tieto on pantu töihin täydellisen pääomasta riippuvaisuuden olosuhteissa. Tiede on liitetty teknologian automatismeihin, ja siltä on riistetty mahdollisuus vaikuttaa päämääriin, jotka ohjaavat sen funktionaalista toimintaa. Tiedon intensiivinen soveltaminen tuotantoon konkretisoituu sellaisen digitaalisen teknosfäärin luomisessa, joka saa aikaan ainutlaatuisen voimakkaita seurauksia. Mutta tämä voima alistetaan teknisille automatismeille, joissa valta artikuloidaan. Voittotulouden kategorioiden rajoittamana teknologia kasvattaa työn tuottavuutta ja lisää samanaikaisesti kurjuutta, ihmisten alistamista palkkatyöhön, yksinäisyyttä, onnettomuutta ja psykopatiaa.

Muistan, kuinka ollessani lapsi 1950-luvulla, minua kuten kaikkia muitakin kiehtoi ajatus, että saisimme elää

vuoden 2000. Sanomalehdillä oli tapana kirjoittaa, että vuonna 2000 kaikki ihmiskunnan ongelmat olisi ratkaistu, koska teknologia varmistaisi rauhan, vapauden ja yltäkylläisyyden. Nyt kun vuosi 2000 on tullut ja mennyt, rauhan sijasta maailman yllä roikkuu sota aiemmin kokemattomalla tavalla, atomipommit lisääntyvät kaikkien uskontojen fanaatikkojen käsissä. Vapauden sijasta kiistatonta valtaa pitävät taloudelliset tärkeysjärjestykset, yltäkylläisyyden sijasta kahdessa kolmasosaa maailmasta on orjuutta, kurjuutta ja nälkää. Markkinasääntöjen fanaattinen soveltaminen on tuottanut tämän mielettömyyden. Olemme kiitämässä kohti katastrofia.

Tutkijoiden liike

Minkäänlaisessa uudistamisen ja muutoksen projektissa ei ole järkeä, ellemmme ole valmistautuneita määrittämään uudelleen tämän kilvan suuntaa, eikä kilpailun suunnasta voi päättää soturi tai kauppias. Vain viisas voi toteuttaa sen. Vain inhimillisellä tiedolla, joka seuraa omia sääntöjään, tärkeysjärjestyksiään ja mahdollisuuden linjojaan, on oikeus määrittää uudelleen tuotannon ja vaihdon säännöt. Ainoastaan naiset ja miehet tiedon subjekteina voivat päättää mihin suuntaan maailma liikkuu.

Tämä on Seattlessa vahvistettu uutuus: kauppiaille ei ole oikeutta päättää miljoonien ihmisten elämästä oman taloudellisen voittonsa perusteella. Vain tutkijoiden liike, kognitariaatin autonomisesti organisoitunut korkean teknologian liike, voi pysäyttää finanssikorporaatioiden diktatuurin. Seattlessa 1999 esiin räjähtänyt globaali liike osoitti kohti tiettyä suuntaa: eettisesti motivoituneen tiedon on ohjattava globalisaatiota. Sen on tultava voimaksi kaikkien naisten ja miesten käsissä, ei ainoastaan vähemmistön vallaksi.

Seattlesta alkaen esiin nousi liike, joka tähtää kognitiivisen työn sosiaaliseen, episteemiseen ja teknologiseen

rekombinaatioon. Tämä edellyttää, että tieteellinen tutkimus on autonomista suhteessa kauppiaiden intresseihin. Tämä tietoisuus on kasvanut siitä saakka: miljoonat ihmiset maailmassa ovat alkaneet vaatia aivojen autonomiaa voitosta. Informaatioteknologian alueella olemme todistaneet avoimen lähdekoodin käytäntöjen leviämisen; bioteknologisilla ja farmakologisilla sektoreilla on ollut käynnissä kamppailu älyllisen innovaation tuotteiden vapaasta saatavuudesta; informaatiomedian syklissä on levinnyt aktivismi.

Tiedon yksityistäminen

Pääoma seuraa liberalistisen ideologian ohjeita ja reagoi kollektiivisen tiedon pakonomaisella yksityistämällä ja kokeilemisen alistamisella taloudelliselle kilpailulle. Kollektiivisen tiedon yksityistäminen on kohdannut vastarintaa ja vastustusta kaikkialla. Kognitiotyöläiset ovat alkaneet tajuta, että heidän potentiaalinsa on ylivertainen suhteessa kauppiaan valtaan. Koska älytyö on tuottavan näyttämön keskuksessa, kauppialla ei enää ole hallussaan juridisia tai materiaalisia välineitä saattaa yksityisomaisuuden periaatetta väkisin voimaan. Ottaen huomioon, että yhteiskunnallisessa tuotannossa arvokkaimmilla hyödykkeillä on immateriaalinen ja kopioitava luonne, olemme saaneet selville, että hyödykkeiden yksityisessä haltuunottamisessa ei ole mitään järkeä. Samalla teollisen yhteiskunnan materiaalistien hyödykkeiden yksityistämistä ylläpitävät syyt ovat heikentyneet. Kun tuote kulutetaan semioottisen pääoman ja kognitiivisen työn piirissä, se pysyy saatavilla sen sijaan, että se katoaisi. Samalla sen arvo kasvaa sitä enemmän, mitä enemmän sitä käytetään. Näin verkostotalous toimii, ja juuri tämä on ristiriidassa sen yksityisomaisuuden periaatteen kanssa, johon kapitalismi tähän on saakka perustunut.

Tämän näkökulman leviämisestä asti soturi on tullut takaisin näyttämölle vanhan talouden öljypohattojen ja asevalmistajien kera. Yhteiskunnallisen työn poimuissa 1990-luvun aikana kasautunut surun, pelon ja levottomuuden määrä on nyt käännetty fanaattisuudeksi, aggressiivisuudeksi ja identiteettiä koskevaksi pakkomielleeksi. Kauppias on turvautunut soturiin alistaakseen viisaan jälleen kerran. Bill Gates liittoutui George Bushin kanssa. Kollektiivisen älyn ryöstänyt kauppias liittoutui idioottisoturin kanssa ja yhdessä he yrittävät tukahduttaa minkä tahansa viisauden, alistaa tiedon voitolle ja vallalle kerta kaikkiaan.

Sen johdosta, että 1990-luvulla pörssimarkkinat avatiin massoille, joukko-osallistuminen pääoman voittoon oli mahdollista. Tämä johti dotcom-talouteen. Tämä avasi myös mahdollisuuden valtavalle kognitiotyöläisten itseorganisaation prosessille. Kognitiotyöläiset sijoittivat kykynsä, tietonsa sekä luovuutensa ja löysivät keinot, joilla luoda yritys pörssimarkkinoilla. Useiden vuosien ajan tämä yritysmuoto oli finanssipääoman ja kognitiivisen työn kohtaamisen paikka korkealla tuottavuuden asteella. Uusi itsellisen yrittäjyyden muoto ylisti yhtä aikaa työn autonomiaa ja sen riippuvuutta markkinoista.

Vuosikymmenen keskeytymättömän kasvun ja kognitiivisen työn sekä rekombinoituvan pääoman yhteiskunnallisen liittoutuman jälkeen tämä liittouma murtui. Huhtikuussa 2000 alkanut pörssiromahdus oli pääoman ja kognitiivisen työn suhteen poliittisen kriisin alku. Monet eri tekijät aiheuttivat tämän murtuman. Ensinnäkin kognitiivisen työn psyykkisten ja yhteiskunnallisten energioiden romahtaminen: ylenmääräinen hyväksikäyttö, elämänrytmien kiihtyminen, matkapuhelimesta tavoitettavien työläisten 24 tunnin työpäivä, masennus ja stimuloivien lääkkeiden liiallinen käyttö hypertyön vauhdin ylläpitämiseksi ovat johtaneet kognitiotyöläisen masentavaan vaiheeseen. Romahdus tuli sisältäpäin. Samanaikaisesti tapahtui monopolistinen hyökkäys dotcom-

arnejaa, kognitiotyöläisten rintamaa ja vapaita markkinoita vastaan. Rajojen määrääminen kokeilemiselle, monopolististen standardien määrääminen sekä monopolien ja poliittisen vallan välinen liittouma ovat hämmästyttäneet diffuusin talouden sanattomaksi. Sitten monopolistinen vastavallankumous alkoi ja luotiin olosuhteet siirtymälle verkostotaloudesta sotatalouteen.

Uusi talous oli todistanut kognitiivisen työn itseorganisaation prosessin kukoistuksen yrityksen muodossa, mutta samoina vuosina ryöstävä ryysyporvaristo tuli esiin ottaakseen hyödyn perinteisten kapitalististen sääntöjen kriisistä ja kaapatakseen itselleen valtavia osuuksia yhteiskunnallisesta pääomasta, kuten kaikki Enronin jälkeiset romahdustapaukset osoittavat. Pitkällä aikavälillä uusliberalismi ei ole suosinut vapaita markkinoita, vaan monopoleja.

Tässä vaiheessa, samalla kun kriisi suisti maahan Bushin hallintoon yhteydessä olleet ryhmät ja vei kaiken niiden uskottavuuden ja vallan, nuo lentokoneet putosivat taivaalta lähes ihmeenomaisesti ja synnyttivät uuden rajoittamattoman väkivallan aikakauden, jolla valta menetettyään legitimizeerinsä legitimoivat itsensä sodan kautta. Mutta sodassa näkökulmat määritetään uudelleen. Natsi-liberaali, aggressiivinen kapitalismi manasi esiin sodan haamun puolustaakseen horjuvaa valtaansa, mutta mitä tahansa voi tapahtua tämän sodan aikana, jota läntisen väestön suuren enemmistön omatunto ja elämäntyyli ei voi hyväksyä.

Ennen kaikkea voisi tapahtua se, että kognitiivinen työ alkaisi tuottaa organisoitua ja itsetietoista muotoa sisäiselle murtumalleen. Ongelma, josta Weizsäcker puhuu, on tänään kiireellisen tärkeä: onko mahdollista käynnistää sellainen tieteilijöiden itseorganisointuminen, joka perustuu tieteen autonomiaan vallasta? Tämä ei enää ole pienen ydinfysiikkoryhmän huolenaihe, se on yhteinen huolenaihe miljoonille ja taas miljoonille tieteen, teknologian, hallinnon, koulutuksen ja terapian aloilla työskenteleville ihmisille.

Kognitariaatin rauhaa rakastavalla armeijalla on avain, jolla se voi purkaa kapitalismin itseään vahvistavat automatismit.

Suomentanut Markus Termonen

7. ONNETTOMUUDEN TEHDAS JA KOGNITARIAATTI

MF: Kirjassasi *La fabbrica dell'infelicità* kuvailit luokkamudostumaa, kognitariaattia, tietotyöläisen ja proletariaatin yhteensulautumaa, joka työskentelee ”niin sanotuissa ammateissa”. Olet lisäksi aikaisemmin käyttänyt virtuaalisen luokan käsitettä. Mitkä ovat kognitariaatin piirteitä ja kuinka se voidaan erottaa tästä hieman korkeammasta kerrostumasta, jota Kroker ja Weinstein kuvaavat teoksessaan *Data Trash*?¹

Bifo: Minulla on tapana viitata virtuaalisen luokan käsitteeseen, joka on itse asiassa luokka, jota ei ole olemassa. Se on ainoastaan tietotyöläisten tuottavien mikrotoimintojen fraktaalisen meren abstraktio. Se on hyödyllinen termi, mutta se ei pysty sisällyttämään virtuaalisia tehtäviä suorittavien ihmisten olemassaoloa (yhteiskunnallista ja ruumiillista). Virtuaalityöntekijöiden yhteiskunnallinen olemassaolo ei ole virtuaalista; virtuaalisen työntekijän aistiva ruumis ei ole virtuaalinen. Siksi puhun mieluummin kognitiivisesta proletariaatista, *kognitariaatista*, jotta voisin painottaa verkkotalouden kanssa tekemisissä olevien työläisten aineellista (tarkoitin fyysistä, psykologista, neurologista) tautia.

MF: Postfordismin poliittis-taloudellinen teoretisointi, jolla on pitkät juuret italialaisessa aktivismissa ja jota on

¹ Haastattelu tehtiin Bifon kanssa sähköpostitse toukokuussa 2001. Siinä keskitytään tuolloin tuoreen kirjan *La fabbrica dell'infelicità. New economy e movimento del cognitariato*. (”Onnettomuuden tehdas. Uusi talous ja kognitariaatin liike”, Derive Approdi 2001) teemoihin, jotka kuvailevat kognitariaatin muotoutumista. Haastattelijoina toimivat Matthew Fuller ja snafu.

ajateltu 1960–70-luvuilta lähtien, on tänään vakiintunut tapa, jolla jälkiteollisia työolosuhteita kuvataan. Sinä edustat yhtä muunnosta tästä, sellaista, joka ehdottaa, että koko tämän muutoksen poliittista dynamiikkaa ei ole vielä ymmärretty. Kuinka voimme kuvata siirtymää yhteiskunnallisesta tehtaasta onnettomuuden tehtaaseen?

Bifo: Semiopääoma laittaa neurofyysiset voimat työhön ja alistaa ne koneelliselle vauhdille. Se pakottaa meidän älyämme, meidän emotionaalista kovalevyämme, seuraamaan verkkotuottavuuden rytmiä. Kybertila ”ylilataa” kyberajan, koska kybertila on rajoittamaton alue, jonka nopeus voi kiihtyä ilman esteitä. Mutta kyberaikkaa (huomion, muistin, kuvittelun aikaa) ei voida nopeuttaa yli rajan, muuten se murtuu... Ja se on itse asiassa murtumassa, romahtamassa hypertuotannollisuuden stressin alla. Paniikkiepidemia leviää läpi yhteiskunnallisen mielen alueen. Paniikin purkausta seuraa masennusepidemia. Tämän hetkinen uuden talouden kriisi tulee nähdä tämän hermoromahduksen seurauksena.

Kerran, kauan sitten Marx puhui ylituotannosta, tarkoittaen saatavilla olevien hyödykkeiden ylenmääräisyyttä, jota yhteiskunnalliset markkinat eivät voineet ottaa vastaan. Nykyään yhteiskunnallinen mieli on se, jota vastaan hyökätään ylenmääräistä huomiota vaativien hyödykkeiden jakelulla. Tämän vuoksi yhteiskunnallisesta tehtaasta on tullut *onnettomuuden tehdas*: verkkotuotannon valmistuslinja riistää suoraan virtuaalisen luokan emotionaalista energiaa. Olemme tulossa tietoisiksi siitä, joten me kykenemme tunnistamaan itsemme kognitariatiksi. Liha, ruumis, halu, jatkuvassa sähkötuoliteloituksessa.

snafu: Tämä avaa kirjassasi mielenkiintoisen pohdinnan koskien vaiennettua suhdetta vapaan ja tuottavan ajan välillä. Fordistisessa tehtaassa työaika on toistavaa ja vieraannuttavaa. Työläiset alkavat elää toisaalla välittömästi kun he jättävät työpaikan. Tehdas joutuu konfliktiin työ-

läisen ”luonnollisten halujen” kanssa. Postfordistisessa mallissa tuottavuus sen sijaan ottaa sisäänsä työläisten yhteiskunnalliset ja psykologiset kapasiteetit. Tällä tavalla vapaa-aika menettää kasvavassa määrin kiinnostavuutensa sen hyväksi, mitä kutsut nykyaikaiseksi työn uudelleen affektivoimiseksi. Toisaalta kuvaillet verkkotaloutta jättimäisenä ”aivonsyöjänä”. Kysymykseni koskee ilmeistä ristiriitaa, jonka tämä kaksoisliike sisältää. Kuinka on mahdollista, että ihmiset ovat samaan aikaan sekä erittäin kiinnittyneitä työhönsä että siitä uupuneita. Mitkä psykologiset syyt ajavat ihmiset rakentamaan omia hähkejään?

Bifo: Jokainen verkkotaloudessa mukana oleva henkilö tietää tämän paradoksin oikein hyvin. Se on yhteiskunnallisen identiteetin paradoksi. Me tunnemme itsemme motivoituiksi ainoastaan yhteiskunnallisen roolimme kautta, koska aistillinen elämä on enemmän ja enemmän anorektista, enemmän ja enemmän virtualisoitua. Samaan aikaan me koemme elämämme aistillisuuden purkautumisen, koska olemme pakkomielteen tavoin kiinnostuneita yhteiskunnallisesta performanssista. Tämä on taloudellisen paluupostin vaikutus, päivittäisen elämän lisääntyvä kulu: meidän täytyy työskennellä enemmän ja enemmän, jotta voisimme ansaita tarpeeksi rahaa kustantaaksemme kalliin elämäntapamme, johon olemme totuneet. Mutta se on myös vaikutusta kasvavasta investoinnista haluun yhteiskunnallisen performanssin, kilpailun ja tuottavuuden kentällä.

snafu: Siirryttäessä materiaaliselle tasolle taloudelliset olosuhteet vaikuttavat melko merkityksettömiltä kognitariaatin muotoutumiselle. Me kaikki kuitenkin tiedämme, että verkkotalouden sisällä on suunnattomia eroja. Ajatteletko, että kaikki kognitiotyöläiset elävät ruumiissaan yhtenäisen riiston tason? Ja mitä nämä työläiset todella vaativat, enemmän rahaa vai enemmän vapaa-aikaa? Luuletko, että hypertuottavuudesta johtuva stressi on

ainoa tekijä virtuaalisen luokan itsetietoisuuden mahdollisessa ilmaantumisessa?

Bifo: En ajattele lainkaan, etteikö taloudellisilla olosuhteilla olisi merkitystä. Tiedät, että ihmiset ovat pakotettuja hyväksymään matalat palkat, joustavan ja rajoittamattoman riiston, työpäivän ilman rajoja, koska jokaisesta yksittäisestä yhteiskunnallisen suhteen fragmentista on tullut kallis. Ennen liberaalia vimmaa saatoit viettää yön ystävien kanssa ja kuljeskella ympäri kaupunkia pienellä rahalla tai kokonaan ilman rahaa. Nykyään, liberaalin terapian jälkeen, jokainen ihmissuhde on asetettu markkinoille. Ilmaisuus on kadonnut ihmissuhteiden maastosta. Tämän vuoksi jokainen ihmissuhde on vähemmän ja vähemmän inhimillinen.

MF: Tästä seuraten, millä tavoilla ihmiset kehittävät vastarinnan, organisaation ja solidaarisuuden muotoja, jotka muuttavat kontrollin algoritmeja heidän edukseen kognitariaatin liikkeessä. Toisin sanoen, mitä muotoja – kun otetaan ero alkuperäisen otsikon *felicitan* ja englannin *happinessin* välillä – saattaisi onnellisuuden tuotanto saada?

Bifo: Vastarinta on jälkeenjäänyttä. Jotkut ihmiset luovat edelleen yhteiskunnallisia verkostoja, kuten sosiaalikeskuksia Italiassa. Nämä ovat paikkoja, joissa tuotanto, vaihto ja päivittäinen elämä ovat suojattuja lopulliselta kauppatavaraksi muuttamiselta. Mutta tämä on jääne proletaarisen yhteisön ajalta. Tämä perintö täytyy säilyttää, mutta en näe tulevaisuuden nousevan tällaisesta vastarinnasta. Näen sen *rekombinaation* prosessissa. Näen tämän liikkeen, joka leviää ympäri maailmaa aina Seattlen kapinoista lähtien, kognitiivisen työn itseorganisaation globaalina liikkeenä. Kuten tiedät, en näe tätä liikettä vastarintana globalisaatiolle. En alkuunkaan. Tämä on globaali liike yhtiökapitalismia vastaan. Ongelma on: mistä se saa kykynsä? En ajattele, että tämä on marginali-

soitujen, työttömien, maanviljelijöiden tai tehtaiden dekolonisointia vastaan taistelevien tehdastyöläisten liike. Totta kai nuo ihmiset ovat osa liikettä kaduilla. Mutta tämän liikkeen ydin lepää kognitiotyöläisten itseorganisaation tietoisessa prosessissa ympäri maailman, kiitos netin. Tämä liike edustaa mielestäni kognitariaatin toteuttamaa netin teknisten kohtauspintojen tietoista rekombinointia. Tieteilijät, tutkijat, ohjelmoijat, mediatyöläiset, jokainen verkottuneen *general intellectin* kerrostuma tulee polarisoimaan ja muotoilemaan uudelleen sen *epistemen*, sen luovan toiminnan.

MF: Sinä osallistuit mielenosoituksiin OECD:tä vastaan Bolognassa. Mitä ovat ne kaikkein hyödyllisimmät taktikat, joiden näet kehittyvän tuossa liikkeessä ja muualla? Mitä ovat ne seikat, jotka kenties liittävät kognitariaatin toisiin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin aiheisiin?

Bifo: En ajattele, että katu on se paikka, jossa tämä liike tulee kasvamaan. Se syntyi symbolisesti kaduilla. Katumellakka on ollut symbolinen räjäyttävä, mutta verkko-mellakka on todellinen muutoksen prosessi. Kun 80 000 ihmistä toimi Seattlen kaduilla, kolme–neljä miljoonaa ihmistä (ne, jotka olivat virtuaalisessa yhteydessä mielenosoitukseen, kiitos internetin) otti osaa suuressa virtuaalisessa tapaamisessa ympäri maailman, chataten, keskustellen, lukien. Kaikki nuo ihmiset ovat kognitariaattia. Niinpä ajattelen, että globaali liike yhtiökapitalismia vastaan on absoluuttisen oikeassa, kun se menee kaduille, organisoiden blokkeja, kuten Seattlessa, Prahassa, Bolognassa ja Quebec Cityssä, ja ensi heinäkuussa Genovassa. Mutta tämä on ainoastaan symbolista toimintaa, joka ruokkii sitä todellista sabotaasin ja rekombinaation liikettä, joka täytyy organisoida jokaisessa laboratoriossa, jokaisessa paikassa, jossa kognitariaatti tuottaa ja luo yhteiskunnallisen kudoksen teknisiä kohtauspintoja. Teol-

linen työväenluokka tarvitsi poliittisia puolueita organisoidakseen autonomiaa, kamppailua, itseorganisaatiota, yhteiskunnallista muutosta. Kognitariaatin verkottunut luokka löytää välineen itseorganisaatioon samasta verkosta, joka on väline sen riistoon. Kun taas pohditaan katu-kamppailujen muotoja, ajattelen, että meidän pitäisi olla varovaisia. Tämä liike ei tarvitse väkivaltaa, se tarvitsee henkisen työn prosesseissa kasvavan piilotetun kapinan teatralisointia. Mentaalinen työ, joka on kerran organisoitu ja tietoisesti johdettu, voi olla hyvin häiritsevää kapitalistiselle hallinnolle. Ja se voi olla hyvin käytännöllistä teknologian ja sen yhteiskunnallisen käytön suhteen rekombinaatiossa.

snafu: Haluaisin tietää, mitä ovat ”vastarinnan avainsanat jokaisessa laboratoriossa”, kuten mainitset, ja kysyä, mitä yhteiskunnallisen kudoksen tekniset kohtauspinnat ovat? Erityisesti haluaisin ymmärtää, että kun mainitset tekno-sosiaaliset kohtauspinnat, viittaatko ei-omaisuutta tuottaviin järjestelmiin, kuten Linuxiin, vai onko sinulla laajempi näkökulma. Mutta myös: kuvaako vapaiden ohjelmistojen ja avoimen koodin ohjelmistojen jaettu tuotto kääntymää pois kapitalismista vai kohtaammeko vain viimeisen, kapitalismille parhaiten sopivan tavan toimia tässä historiallisessa vaiheessa? Tietääkseni niin sotilastoimijat ja yhtiöt kuin hakkeripiiritkin käyttävät ja kehittävät vapaita ohjelmistoja...

Bifo: En näe asioita tällaisella antagonistisella (dialektisella) tavalla. Tarkoitan, että en ajattele vapaan ja avoimen koodin ohjelmien olevan kapitalismin ulkopuolella. Vastaavasti en ajattele, että työläisten kollektiivinen lakko ja itseorganisaatio vanhassa fordistisessa tehtaassa oli kapitalismin sfäärin ulkopuolella. Mikään ei ole kapitalismin sfäärin ulkopuolella, koska kapitalismi ei ole dialektinen totaliteetti, joka olisi puettu ylitettäväksi (*Auf-heben*) uuden totaalisuuden kautta (kuten kommunismin tai jonkin

sellaisen). Pääoma on sen aktiivisuuden kognitiivinen kehys, semioottinen kehys, joka on upotettu yhteiskunnalliseen mieleen ja ihmisen *tekhneen*. Kamppailu kapitalismia vastaan, työstä kieltäytyminen, ajoittaiset autonomiset alueet, avoin ja vapaa koodi... Kaikki tämä ei ole uutta totaalisuutta, se on dynaaminen rekombinaatio, joka antaa ihmisille mahdollisuuden löytää itselleen autonomian tilaa ja työntää kapitalismia kohti kehittyvää innovaatiota.

snafu: Toinen kysymys koskien verkkoa. Sitä voidaan käyttää välineenä itseorganisaatioon, mutta se on myös tehokas kontrolliväline. Ajatteletko, että verkossa kehittyvät uusia elämänmuotoja? Tarkoitan, voiko verkko taata uudenlaisen poliittisen tietoisuuden nousun, jota voitaisiin verrata siihen, mikä kehittyi massapuolueissa? Tällä hetkellä globaalit verkostot, kuten nettime, Syndicate, Rhizome ja Indymedia, ovat enemmän alustoja tiedon vaihtamiselle kuin todellisia infrastruktuureja, jotka tarjoaisivat tukea, koordinaatiota ja todellista yhteistyön tasoa (ilman muutamia poikkeuksia, kuten Toywar). Näetkö, että kognitariaatin verkostot kehittyisivät tiedon jakamisen keinoista kohti vakiintunutta infrastruktuuria? Kuinka erilaiset yhteisöt, kuten hakkerit, aktivistit, netti-taiteilijat, ohjelmoitsijat, nettisuunnittelijat, tulevat määrittelemään yhteisen agendan? Tällä hetkellä jokainen niistä näyttää minusta juuttuneen omiin aiheisiinsa, silloinkin kun he ovat samalla postituslistalla...

Bifo: Verkko on uudelleensyntynyt alue ja se ei vaikuta ainoastaan tietoiseen ja poliittiseen käyttäytymiseen. Se tulee myös rajaamaan uudelleen antropologian ja kognition. Internet ei ole poliittisen organisaation keino (väline), eikä se ole informaation keino (väline). Se on julkinen alue, antropologinen ja kognitionaalinen ympäristö. Kuulin vastikään, että monet tieteilijät ympäri maailmaa kamppailevat saadakseen julkisin varoin rahoitetun tulosten julkaisukanavan:

Tieteilijät ympäri maailmaa kapinoivat yksityisten yhtiöiden muodostamaa voimakasta ryhmää vastaan. Yritykset yrittävät lukita vuosikymmeniä julkisesti rahoitetun länsimaisen tieteellisen tutkimuksen tulokset kalliisiin, ainoastaan tilauksesta -tyyppisiin elektronisiin tietotarkistoihin. Tämä käytäntö ei ole mitään muuta kuin tieteellisen tutkimuksen hedelmien kontrollia: miljoonia sivuja tieteellistä informaatiota, joka saattaa sisältää aidsin parantamisen, halvan avaruusmatkailun tai ihmismielen toiminnan salaisuudet.

Internet on samanaikaisesti sekä yhteiskunnallisen tuotannon että itseorganisaation paikka.

MF: MayDay-mielenosoitusten jälkeen Lontoon keskustassa useat tuhannet poliisit pidättivät vastaavan määrän mielenosoittajia tunneiksi. Tämä vaikuttaa minusta aivan siltä kuin poliisi olisi määrännyt itsensä opettamaan ihmisille, että paikallaan pysyttelemine on virhe. Varmastikin uusia kollektiivisen liikkumisen tapoja on keksitty ja monia niistä on koeteltu kaduilla. Mutta ehkä muiden ajankohtaisten asioiden joukossa on myös vastahakoisuutta tai hermostuneisuutta siitä, että tehtäisiin jotain konkreettista, koskien vallan käyttöä sillä tavalla, että siinä olisi riski toistaa ne rasitukset, joita me kaikki olemme kokeneet. Yhtäältä voidaan sanoa, että tämä heikkous on vahvuus (jos se ei ole ainoastaan julkinen ilmaisu epämääräisestä moraalilisesta pahoinvoinnista), mutta toisaalta se voidaan ymmärtää nimenomaan tuloksena ihmisten tietoisuudesta siitä, että heidän toimintansa ovat aina implikoituja mediaalisen reiterraation monitasoiseen verkostoon. On keskittyneitä verkostoja, jotka stratifioivat ja vangitsevat ihmisiä kuten CCTV:n tapauksessa, mutta myös verkostoja, jotka ovat diffuuseja, mutta silti sisältävät, kuten sanot, ”riistämistä”. Mitkä näin ollen ovat ne tavat, joilla väität tämän verkkokapinan luovan muutosta tai laajentavan sen poliittista vahvuutta?

Bifo: Näen kaksi erilaista (ja yhteydessä toisiinsa olevaa) globaalin kapinan vaihetta. Ensimmäinen on symbolinen

toiminta, joka ottaa paikkansa kadulla, toinen on kognitiivisen työn, tieteilijöiden, tutkijoiden itseorganisaation prosessi, joka antaa julkisen pääsyn kognitiivisen tuotannon tuloksiin, päästäen ne vapaaksi yritysten hallinnasta. Tämä saattaa kuulostaa paradoksaaliselta. Fyysinen aktio kohdattaessa poliisi kaduilla, IMF:n, WTO:n ja G8:n ikkunoiden alla viheltäminen, tämä on ainoastaan symbolinen laukaisin todelliselle muutokselle, joka tapahtuu mentaalissa ympäristössä, eteerisessä kybertilassa.

MF: Palataan aiheeseen koskien ruumiiden suhdetta koneisiin, joilla ne työskentelevät, ja informaatiojärjestelmiin, joita ne osaltaan muodostavat. Näyttää siltä, että tässä on kaksi linjaa. Ensimmäinen on suhteellisen suora huomio tietokoneilla tehtävän työn ergonomisiin olosuhteisiin, toistuva selkärankavamma, selkäydinsyndrooma, silmien väsymys, tilanne, jossa tullaan puhelimen jatkeeksi puhelinkeskuksesta. Toinen on se, kuinka ruumiita avataan tiloihin, jotta informaatiojärjestelmät voivat tutkia niitä. Ilmiselvä esimerkki tästä on tapa, jolla geneettistä materiaalia ajatellaan jonain sellaisena, mitä voidaan eristää ja muuttaa tiedostoiksi. Silti geneettinen materiaali nähdään myös ”toimijana”, jonka tarkoituksena on jakaa ”tietoa” lihaan, joka välittää ja realisoi sen ohjeet, ja jonka me näemme tarjoavan järjen ruumiiden ”kehitykselle”. Tähän liittyy – mutta se tapahtuu paljon laajemmassa mittakaavassa – lisääntynyt mielenkiinto sitä kohtaan, mikä voidaan ymmärtää informaation käsittelysairautena. Vastikään eräs tutkimus esimerkiksi väitti, että 70 %:lla miehistä on jonkin muodon autismi. Kaikkein mielenkiintoisinta tässä on se, että joidenkin näiden syndroomien idea – kuten Aspergerin syndrooma, josta Bill Gatesin on usein spekuloitu kärsivän – nähdään nykyään yhä useammin jollain tavalla tuottaviksi. Mitä tämä saattaisi tarkoittaa koskien sitä tapaa, jolla terveyden käsitettä käytetään suhteessa informaation ja tuottavuuden käsitteisiin?

Bifo: En kykene vastaamaan kysymykseesi kunnolla, koska se koskee niin monia sellaisia tiedon aloja, joista olen ainoastaan kuullut. Näen, että globaali mieli luo tavallaan globaalin ruumiin, joka on etäisten organismien jatkuvuutta, organismien, jotka ovat liittyneitä toisiinsa epäorgaanisen elektronisen verkon kautta. Globaali ruumis on netin tuottava ruumis, mutta se on myös tila, jossa virukset leviävät, tarttumisen tila. Niinpä terapian tulisi myös toimia samalla tasolla, kollektiivisella tasolla. Tämä on idea terapiasta, jonka Felix Guattari esitti.

MF: On myös selvää, että keinot päästä sisään tähän luokkaan kovenevat, kun sen funktiota tarkennetaan. Englannissa ja muualla koulutuksen alueella on tapahtunut substantiaalinen liberaalin humanismin – joka näki kasvatuksen ”arvona sinänsä” – naamion tippuminen alas kasvoilta siirryttäessä kohti puhtaasti välineellistä ammatillista koulutusta, joka luo uutta työvoimaa. (Tämä heijastuu myös siinä taloudellisessa tuskassa, jota opiskelijat laitetaan kärsimään, jos he ovat valmistumassa.) Sinä olet mukana hypermediakurssilla Bolognassa. Kuinka tietoisuus kognitariatien kokoonpanosta on rakentunut kurssilla?

Bifo: Olen opettanut julkisissa kouluissa nettisuunnittelijoita ja videontekijöitä, mutta minun opetuskokemukseni on hyvin hajanaista, eikä kovinkaan akateemista. Mutta kysymyksesi on hyvin mielenkiintoinen, koska se osoittaa didaktisen teorian tärkeyden. Mitä meidän tulisi opettaa oppilaillemme? Mitä heidän tulisi oppia? Mielestäni meidän tulisi tehdä heidät tietoisiksi kuulumisesta prosessiin, ja samaan aikaan meidän tulisi osoittaa mahdollisuus olla prosessin ulkopuolella. Vaara tiedonsiirron prosessissa on seuraava: Powerpoint-tekniikat luovat uuden tieteen *Novum Organumin*. Tieto, joka pakotetaan yleisesti kysytyjen kysymysten järjestelmään, didaktiikan digitaalinen formalisointi, tiedon metodin ja sisällön formalisointi. Muistat, että Karl Marx kirjoitti jossain,

että proletariaatti on saksalaisen klassisen filosofian perijä. Se oli vain metafora. Mutta nyt voimme sanoa tiukan kirjaimellisessa mielessä, että kognitariaatti on modernin tieteen ja filosofian perijä sekä modernin taiteen ja runouden perijä. Kognitariaatin yhteiskunnallinen vapautus on myös tiedon teknisten vaikutusten omaksumista.

Suomentaneet Mikko Jakonen ja Markus Termonen

III INFOSFÄÄRIN PEHMEÄ VATSA

8. KUVADISPOSITIIVI

Mielikuvitusteko on maaginen teko. Se on taika, joka saa ilmaantumaan ajattelunsa kohteen, olion, jota halutaan, sillä tavoin, että mielikuvitus voi ottaa olion haltuunsa.

Jean Paul Sartre: *L'imaginaire* (Gallimard, Pariisi 1940)

Ennen kuin voimme puhua mielikuvituksesta, meidän on puhuttava kuvasta. Mikä kuva on? Se, mikä meitä kiinnostaa kuvassa, ei ole sen tehtävä todellisuuden representaationa, vaan kuvan dynaaminen voima, sen kyky ylläpitää ja rakentaa *projektioita*, vuorovaikutuksia, kerronnallisia rakenteita, jotka tuottavat todellisuuden rakenteen. Se, mikä meitä kuvassa kiinnostaa, on sen kyky muodostamalla kuvitelma valikoida äärettömästä määrästä mahdollisia aistikokemuksia ja luoda koettavissa olevien kuvien kenttä. Näin se tekee mahdolliseksi kuvitelman (kuvateelmän), projektiivisen toiminnan, joka kurottautuu kohden maailmaa ja joka ylläpitää ja luo suhteiltaan, kokemuksiltaan ja kohteiltaan johdonmukaisen maailman. Pitäkäämme kuvaa kerronnallisena dispositiivina, tietoisuuden kerroksena, joka kykenee modifioimaan sekä ruumiin projektioita tilassa että merkitystä, jonka liitämme kokemukseen. Jokainen tietoisuus on tietoisuutta *jostakin*, sanoo Husserl. Se merkitsee, että tietoisuus on intentionaalisuutta, tilan projektiota, ajallista jatkuvuutta, jonka sisällä liike tulee mahdolliseksi. Aika tietoisuudessa. Tietoisuus *jostakin*.

Representaation esittäessä olion tietoisuudelle ikään kuin olio olisi olemassa ennalta muuttumattomana, kuva

liikkeessä, siinä mielessä kuin Deleuze puhuu siitä, saa aikaan vaikutuksia tietoisuudessa ja asettaa ennalta tietoisuuden tuottamaan vaikutuksia maailmassa. Kiinnostavaa tässä on kuvan dynaaminen luonne, toiminta, jonka kuva saa aikaan ruumiissa, maailmassa, jossa ruumiit kohtaavat ja haluavat ja jossa ne muovautuvat vastavuoroisesti.

Yli vuosisadan myrskyisästi kehittynyt teknokommunikatiivinen muutos, joka viime vuosikymmenen aikana on tehnyt mahdolliseksi luoda digitaalisesti posthumaani globaali mieli, tuottaa patologioita ruumiiden keskinäisissä suhteissa, häiriöitä kuvien käsittelyssä, maailman sisäisessä työstämisessä ja suhdeprojektiossa.

Videoelektronisen ajan tärkein poliittinen tehtävä on rakentaa videopoeettisia strategioita, kerronnallisia projekteja sekä jaetun todellisuuden rekombinaation ja dekonstruktion dispositiiveja.

Käyttöfunktorakenne ja teknomedian sisällöt

”Välineen tai teknologian viesti on sen ihmisten keskinäisiin suhteisiin tuomassa rytmien ja kaavojen mittasuhteiden muutoksessa”, kirjoittaa McLuhan vuodelta 1964 peräisin olevassa kirjassaan *Understanding Media* joka on viitoittanut medialogisen ajattelun historiaa.¹ ”Meidän ei ole otettava tarkastelun alaiseksi niinkään sisältöä kuin väline, medium itse ja se kulttuurinen matriisi, jonka puitteissa se toimii, puhumattakaan median psyykkisistä ja yhteiskunnallista vaikutuksista.”

Tietoisuus tästä on kiistämätön, mikäli emme halua sortua viattomaan sisältöajatteluun, jonka mukaan mediat sellaisenaan ovat neutraaleja. Medioiden toimintaa

¹ Marshall McLuhan: *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. Suom. Antero Tiisanen. WSOY, Helsinki 1968.

määrää vain niiden välittämät sisällöt sekä se, mihin niitä käytetään. Tiedämme, että teknologian käyttö ylipäättään ja erityisesti kommunikaatiovälineen käyttö ovat sidoksissa välineen rakenteeseen.

Pohjimmiltaan media-aktivismi väittää käyttävänsä aktiivisesti juuri niitä teknologioita (kuten televisio tai *advertising*), joiden rakenteellisena tehtävänä on tuottaa käyttäjässään passiivisuutta. Tässä media-aktivismin tavoitteessa on haastetta. Mutta kyse ei ole haasteesta McLuhanille, jonka opetukset vielä 40 vuotta kirjan *Understanding Media* julkaisemisen jälkeen ovat ylittämättömiä. Media-aktivismi ei ehdota medioiden vaihtoehtoista käyttöä, koska niin se vain taantuisi sisältönäkemykseen: se tähtää pikemminkin oikosulkuun välineen rakenteellisella tasolla, sen teknologisessa ja lingvistiksessä toiminnassa, se tähtää sommitelmien ja käyttöliittymien käsitteilyyn, dispositiivien rekombinaatioon ja uudelleen suuntaamiseen eikä vain niiden tuottaman sisällön rekombinaatioon ja uudelleen suuntaamiseen.

On syytä korostaa media-aktivismin toiminnan uutuutta. Sitä on pidettävä ensimmäisenä osoituksena kognitiivisen rekombinaation prosessista. Media-aktivismi myötä ilmaantuu tietyn teknologian tehtävien ja sen käytön rakenteen suhteeseen kohdistuva uusi herkkyyks, jota ei ollut mekaanis-teollisissa teknologioissa. Teollisten teknologioiden ja digitaalisen verkon välillä on ero. Mikäli ajattelemme mekaanisen teollisuuden liukuhihnaa, näemme hyvin, että tuota kompositiota tai ketjustoa ei ole mahdollista rekombinoida. Se on rakennettu pakottamaan työläisen aika riiston rytmeihin. Mahdollista ei ole muutostoiminta, joka ei olisi liukuhinnan sabotoinnista, hidastamista, rikkomista tai hävittämistä. Mikäli sen sijaan ajattelemme digitaalisen työn sykliä, näemme, että kysymys on paljon monimutkaisempi ja että jokainen tuotannollinen siirtymä tarjoaa haarautumia, avautumisia ja vaihtoehtoisten päämäärien mahdollisuuksia.

Tietotyö on mukana jokaisessa tuotannollisessa siirtymässä ja se voi tietoisesti vaikuttaa niihin, muokata syklin varsinaista rakennetta ja rekombinoida sitä itsensäin päämääriin. Tietotyöllä (kognitiivisella työllä) on mahdollisuus toimia rekombinatorisesti, siis muotoilla dispositiivin teknosemanttisia sommitelmia tai ketjustoja ja antaa niille uusia päämääriä.

Mediat ovat dispositiiveja, eivät automatismeja

McLuhania lukiessa nousee kysymys: Kuinka on mahdollista tehdä aktiiviseksi suhteemme mediateknologisiin järjestelmiin, joiden rakenne ”taivuttaa” passiivisuuteen siinä mielessä, että se rakentaa vastaanottajan passiivisuuden ketjustoja ja sommitelmia?

Ja kun meille selviää se äärimmäinen epäsuhta, joka vallitsee toisaalta suurten teknomediaattisten korporaatioiden vallan ja toisaalta sen autonomisen yhteiskunnallisen kommunikaation välillä, jossa media-aktivismi esittää toimivansa, nousee kysymys: Miksi yrittää, jos ei kuitenkaan ole mitään mahdollisuutta tehdä mitään? Ajatellaan esimerkiksi televisiovälinettä. Se on rakennettu muuttamaan henkilöt katsojiksi, luonteenpiirteiltään hypnoottisen ja subliminaalisen virran passiivisiksi vastaanottajiksi. On selvää, että tämä kommunikatiivinen ketjusto ja tämä katodisen putken ja näytön rakenne, tulee se eetteristä tai satelliitista, on luotu, jotta voisit vain istua hiljaa katsomassa.

Kyse ei ole vain niistä diskursiivisista, ideologisista ja mainonnallisista sisällöistä, joita väline välittää. Kyse on yhteiskunnallisen suhteen, käyttäytymisen ja kielen mallintamisesta. Virtaus, kuva, melu, lihasjärjestelmän, hermojärjestelmän ja näön kiihottaminen toimivat yhteiskunnallisen suhteen ja kognition dispositiiveina. Dispositiivi tarkoittaa abstrakteja koneita, joiden vaikutukset ovat yhteiskunnallisen mielen erityisiä dispositioita: tele-

vision dispositiivi asettaa, rajoittaa ja läpäisee toimintarakenteellaan kognition rakenteet, muodot ja tiedon yhteisen kentän. Se mitä voidaan nähdä ja se mitä ei voi nähdä, se mitä voidaan tehdä ja se mitä ei voi tehdä, eivät ole television tai minkään muunkaan välineen pakottamaa, määräämää tai ehdottamaa vaan asettamaa.

Mutta dispositiivit eivät ole automatismeja. Ja dispositiivin rekombinaation mahdollisuus riippuu siitä kontekstista, missä se toimii. Konteksti, jossa teknomedian dispositiivit toimivat, on kollektiivinen mielikuvitus.

Sähköinen ristiinnaulittu

Olin Barcelonassa aamulla 30. huhtikuuta 2004 ja poikkesin newyorkilaisen *Paper Tiger TV:n* perustajan Dee Dee Halleckin kanssa lehtimyymälään. Ostimme erilaisia espanjalaisia, italialaisia ja amerikkalaisia lehtiä. Kaikkien lehtien ensimmäisellä sivulla oli ensimmäinen niistä karmeista kuvista, jotka seuraavina päivinä täyttivät globaalin *mediascapen*. Tuossa ensimmäisessä kuvassa, joka oli epätodellinen ja täysin epätodennäköinen, mutta kuitenkin täysin tarkka, näkyi sähkölankoihin ristiinnaulittu, mustaan huppuun ja mustaan haalariin puettu irakilaisvanki. Selittäessään kokemaansa kauhua Dee Dee sanoi: ”Tämän valokuvan takia Bush on hävinnyt sotansa.”

En tiedä, oliko hän oikeassa, mutta aivan varmasti tuolla hetkellä jokin maailman mitassa tapahtuvassa havaitsemisessa tai aistimisessa oli muuttunut, jotakin hyvin syvällä länsimaisissa mielissä olevaa oli muuttunut. Siihen asti hallitsevana ollut kertomus pakeni lopullisesti amerikkalaisen sotilasvallan ja mediajärjestelmän käsistä.

Vuoden 2004 toukokuun kuluessa kävi selväksi, että maailman kulttuurisen ja poliittisen muuttumisen prosessi on yhä enemmän keskittynyt infosfäärin ympärille ja erityisesti kertomuksia tuottavien kuvien kierron ja lähettämisen tuotannon prosessin ympärille, kertomuksi-

en, jotka vaikuttavat miljoonien ihmisten tietoisuuteen ja talouteen, kysyntään, investointeihin yhtä paljon kuin politiikkaan, äänestyskäyttäytymiseen, väkivaltaisuuksiin, liittolaissuhteisiin. ”Julkisen mielipiteen” käsite ei minusta näytä pätevältä selittämään sitä, mitä tapahtuu. Kyse ei ole varsinaisesti mielipiteestä (*doxa*: kriittinen erottelu rationaalsiin väitteisiin, loogisesti motivoitu riita tai konsensus) vaan pikemminkin mielikuvamaailmasta. Se on dynaaminen tila, jossa lukematon joukko kollektiiviseen tietoisuuteen yltävistä kuvista asettuu kertomusmuotoihin. Kollektiivisen muistin muuttuvalle filmille asettuvien kuvien stratifikaation kautta rakentuvat todellisuuden projektion dispositiivit, psyykkiset dispositiivit, jotka muovaavat tapahtumiin kohdistuvaa havaitsemista, suodattavat sisään tulevaa informaatioita, moduloivat psyykkisiä reaktioita ja lopulta vaikuttavat yksilöiden asemoitumiseen ja valintoihin.

Mainospektaakkelin kriisin mediascape

1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla mainonta (*advertising*) muodosti mielikuvamaailman modulaation yleisen prosessin ja se on motivoinut ja ohjannut suurinta osaa mediatuotantoja. Televisio oli mainonnan väline, joka on itse asiassa tukenut mainonnan valtavia tuotantokustannuksia. Mainonnan tehtävä on laajentaa ja joustavoittaa teollisen tuotannon markkinoita, mutta onnistuakseen tässä mainosdiskurssi joutui rakentamaan kulutukselle ja turvallisuudelle keskittyvän kertomuksen maailmasta. Amerikkalainen keskiluokka, kuten Oliver Zunz sanoo, on muodostunut suurin piirtein seuraavanlaisen narratiivisen kehyksen kautta: ”Elämäne on suljettu työn loppumattoman ikävyyden häkkiin, mutta sen korvaamiseksi kapitalismi takaa, että vapaahetkinä voitte kuluttaa kaikkia viimeisimpiä ihmisällyn tuottamia vempaimia ja voitte elää suhteellisen turvattua elämää.” Tämä diskurssi

joutui uuden vuosituhannen alussa kriisiin. Uuden talouden jyrkän kriisin jälkeen, kriisin, joka kaatoi kuvitelman ikuiseen nousukauteen määrätystä ja rajattomasti pohjaltaan laajenevasta massojen kapitalismista, tuli 9/11. Siitä lähtien globaali speaktaakkeli ei ole enää turvallisuuden ja kulutuksen vaan rajattoman kauhun speaktaakkeli. Televisio on aina näyttänyt katastrofeja, tuhoja ja väkivaltaa. Mutta aina etäisistä tapahtumista puhuvan tv-elokuvan, televisiosarjan, *infotainmentin* narratiivisessa kehityksessä, jossa kauhun speaktaakkelilla oli rauhoittava vaikutus. ”Se, mitä elokuvissa tapahtuu, ei voi tapahtua minulle”, ajatteli koko maailman keskiluokka. Yhdellä väläyksellä 11. syyskuuta 2001 televisioruutu teki yllättävän pilan, josta globaali psyyke ei enää kyennyt toipumaan. Ruutu näytti kaksijakoisen fiktion. Ensin onnettomuuden takia savuava torni, onnettomuuden, jonka merkitystä emme kykene ymmärtämään. Sitten, kaksikymmentä minuuttia myöhemmin (se on välttämätön aika koko maailman televisioasemien virittämiseksi samaan näkyyn), ”tunnistus”, selitys, skandaali (paljastuminen, ilmestys): lentokone törmää toiseen torniin tuhoten sen. Tuolla hetkellä ajautui kriisiin se televisio-ontologia, joka viidenkymmenen vuoden ajan oli mallintanut ihmiskunnan itsehavainnointia ja itseistimistä. ”Onko katsomamme fiktiota vai informaatiota”, pohtivat miljoonat maailman ihmiset noina minuutteina. Ja kun he tajusivat, että kyseessä ei ollut fiktio sanan tavanomaisessa merkityksessä, vaan pikemminkin informaatio, miljoonat ihmiset ymmärsivät, että sopimus, jolle mainonta oli puoli vuosisataa perustunut, oli haihtunut ilmaan.

Tuosta hetkestä lähtien *mediascape* aloitti eronsa mainonnasta ja liittonsa kauhun tai terrorin kanssa. Narratiivinen kehys, johon mediakuvat nyt sisällytetään, ei ole enää se sama, joka lupasi viisikymmentä vuotta maailman keskiluokalle turvallisuutta ja kulutusta; nyt se lupaa joka päivä uuden annoksen kauhua. Televisio näytti kauhuja myös ennen syyskuun yhdettätoista päivää, mut-

ta ne olivat kaukaisia kauhuja, itse se tosiasia, että televisio näytti niitä, kertoi, että olimme vain katsojia. Syyskuun 11. paljasti meille, että asia ei ole enää niin. Katsoja astuu speaktaakkelin sisään, ei näyttelijänä vaan uhrina. Speaktaakkeli, joka oli elämän korvike, on nykyään muuttanut kuoleman sanansaattajaksi.

Epäsymmetrinen psykosfääri

Toukokuussa 2004 aloimme ymmärtää hieman enemmän globaalissa infosfäärissä käynnissä olevasta sodasta ja niistä vaikutuksista, joita tämä sota alkoi tuottaa psykosfäärissä (infosfäärin pehmeä osa, psyykkinen käyttöliittymä). Se, mitä psykosfäärissä tapahtuu, ei ole lineaarisesti määriteltävissä: viestin aistiminen ei riipu yksinomaan kommunikaation eksplisiittisestä sisällöstä, toistosta ja määrästä. Se määrällinen ylivoima, joka Yhdysvalloilla on käytössään sotilaallisella ja taloudellisella tasolla, ei käänny lineaarisesti amerikkalaisen viestin hallitsevuudeksi, koska viestin vastaanottoon sekoittuvat suodattimet, jotka eivät ole symmetrisesti määriteltävissä. Sota liikuttaa territorioita, jotka eivät ole fyysisiä, se aiheuttaa maanjäristyksiä ja konflikteja myös mielen tuntemattomilla vyöhykkeillä. Länsimainen hermojärjestelmä elää stressiä, jonka seurauksia on vaikea ennustaa. Kunnolliset amerikkalaisnuoret, jotka on hyvän nimissä lähetetty taistelemaan sotaan, tulevat hulluiksi, heidän kaikki eleensä paljastavat psyykkisen kurjuuden kuilun. Länsi peilaa itseään noissa kuiluissa, ja huimaus voi olla kohtalokasta. Länsimainen mieli on sortumisen partaalla. Mutta mitkä tulevat olemaan sortumisen seuraukset? Minkä suunnan kollektiivinen käyttäytyminen ottaa, mitä uusia kulttuureita se synnyttää, mitkä uudet avaukset tulevat mahdollisiksi, mutta myös: mitä fanatismeja se luo? *Mediascapessa* sisäiset voimasuhteet (megakorporaatioiden ja valtioapparaattien valta, informaatiovirran valtaama mie-

len aika) vaikuttavat suoraan infosfääriin, mutta infosfääri vaikuttaa epäsuorasti, epäsymmetrisesti ja ennakoimattomasti, koska ihmismielen ja infosfäärin välinen suodatin on psykosfääri. Psykosfääri deformoi, fragmentoi ja uudelleen sommittelee epäsymmetrisesti infosfääristä tulevaa mielikuvituspölyä.

Mustanutut kaupungissa

Palattuani Bolognaan Barcelonan vappumielenosoituksen jälkeen, aloin organisoida performanssia, jonka toutin Bolognan eri piazzailla viidentoista katutelevisio Orfeuksessa toimivan ystäväni kanssa. Performanssin *sound* oli kirkas lapsenäni, joka toisteli laulunsäkeitä: ”Eläköön sota, eläköön kidutus, eläköön rakas diktatturi, eläköön naisten ja lasten murhaaminen, eläköön hallitus, Berlusconi *Fini*.”

Laulu oli miksattu yhteen Jimi Hendrixin soittaman Yhdysvaltain kansallislaulun kanssa. Tämän äänimassan seassa sotilasasuihin puuetetut nuoret pysäyttivät ohikulkuvia ja laittoivat heidän päähänsä mustia huppuja, kasasivat huputettuja ihmisruumiita katukiveykselle.

Samoihin aikoihin samankaltaisia performansseja tehtiin Lontoossa, Yhdysvalloissa ja Göbbels-Rumsfeldin talon edessä. Roomassa poliisi hajotti väkivaltaisesti samankaltaista esitystä tehneiden nuorten joukon.

Miksi tämä performanssi järjestettiin, samanlaisena toisistaan etäällä olevissa paikoissa ja tarvitsematta edeltä välittää sanaa siitä? Koska meillä kaikilla oli tarve panna tämä kauhu näytteille, kommunikoida se ennen kaikkea itsellemme ja heittää se sitten päin länsimaisten kaupunkien asukkaiden kasvoja. Voimme olla varmoja, että musta huppu tulee olemaan tulevien sodanvastaisten mielenosoitusten vakiokalustoa. Mutta mistä se kertoo? Ja mitä vaikutuksia sillä on kollektiiviseen tiedostamattomaan? Mitä vaikutuksia voi länsimaiseen mieleen olla

syyllystämiskampanjalla, joka lähti väistämättä liikkeelle amerikkalaisten kauhukuvien tultua julki?

Kuvadispositiivi

Meidän on opittava kalibroimaan jokaisen toiminnan mielikuvavaikutus, jokaisen kuvan, jonka toiminta tuottaa (nykyään teoilla on ennen kaikkea visuaalinen vaikutus, ja niitä on arvioitava sen vaikutuksen pohjalta, minkä ne kykenevät tuottamaan mediaattisella tasolla ja ennen muuta mielikuvatasolla). Meidän on ymmärrettävä, että kuvat ovat fundamentaalinen poliittinen dispositiivi. Sanalla dispositiivi viittaa semioottiseen mekanismiin, joka kykenee mallintamaan tapahtumien, käyttäytymisten ja olemassaolon tapojen jaksoja ja ennen kaikkea sitä, mikä kykenee mallintamaan kertomuksia, narratiivisia kaavoja ja narratiivisia projektioita, koska niiden sisällä tulevat mahdollisiksi yhteiskunnalliset käyttäytymiset, joita ei aiemmin voitu ajatella ja jotka juuri siksi olivat mahdottomia.

Minkä vaikutuksen mustan hupun syyllystävä dispositiivi tuottaa? Minulla ei ole yksiselitteistä vastausta, mutta luulen, että yksi mahdollinen (ja vaarallinen) vaikutus on se, jota kutsuisin nimellä KKK-efekti. Ku Klux Klan syntyi etelävaltioissa 1862 Yhdysvaltain sisällissodan loputtua ja orjanomistajien tappion jälkeen. Elettyään pitkään syyllystettyinä, osa noiden alueiden valkoisista omaksui provokatorisesti heitä syyllystävän kuvan. Syytätte meitä rasisteiksi? Hyvä on, pistämme valkeat huput päähämme ja lähdemme lynkkaamaan mustia, raiskaamaan naisia, polttamaan, hirttämään ja murhaamaan. Haemme ne kotoaan, piiritämme ne keskellä tietä, seuraamme ja hakkaamme ne hengiltä, ja sen jälkeen syytämme suuret soihdut juhlistamaan julmuuttamme. Näin syntyi valkoisen ylpeyden puolue, joka on useaan otteeseen herännyt henkiin Yhdysvaltain historiassa

aggressiivisena osoituksena syyllisyyden tunnosta. Täytyy muistaa, että intensiivisin ja lopullisin intiaanikansojen kansanmurha seurasi sisällissodan loputtua, ja tuosta kansanmurhasta Amerikan kansa löysi sisällissodan aikana menettämänsä yhtenäisyyden ja kykeni hitsaamaan uudelleen kiinni sen epähumaanin tasapainon, jolle sen identiteetti perustuu.

Syyllistäminen, jonka kohteeksi Yhdysvaltain kansa on joutunut siitä lähtien, kun Bushin sota on osoittautunut siksi rikolliseksi hulluudeksi mitä se on, voi saada aikaan vaarallisen vaikutuksen, jota kutsun KKK-efektiksi. Vasta marraskuussa tiedämme, voitaako Yhdysvaltain demokraattinen järki, vai säilyykö kyynisyys, voiman pylväitä vailla moraalialueita ja itseinhon kompensointi ihmismurhalla.

Mustahuppujen performanssi voi johtaa takaisin artaudilaiseen ajatukseen julmuuden teatterista: väkivallan asettaminen näyttämölle ja sen ritualisointi voivat auttaa visualisoimaan tiedostamatonta sisältöä ja sillä tavoin avata tietä myönteiseen ratkaisuun. Mutta terapian tie ei ole yksisuuntainen, se voi viedä myös perversseihin päämääriin. On kehitettävä tieteellistä tietoisuutta psyykkisten prosessien kehittymisestä ja siis tehtävä täydellisemmäksi tietoista kommunikatiivista aktiviteettia. On mietittävä kuvaa narratiivisena ja tulkinnallisena dispositiivina, joka kykenee ennakolta määrittämään eleiden, tapahtumien, kaksoisiteiden ja romahdusten jaksoja. Touko-kuun aikana olimme mukana toisessa speaktaakkelissa, Nicholas Bergin teloituksessa, joka aloitti uuden syklin kauhun kosmovisiossa.

Toimiko teloittamisen hämmentävä mysteeri länsimaaisessa psyykessä Abu Ghraibin kidutusnäkyneiden synnyttämän syyllisyyden tunteen tasapainoon palauttajana vai veikö se länsimaista tietoisuutta vielä enemmän epätasapainoon? Kauhun speaktaakkelin ja syntymässä olevan kollektiivisen mielikuvamaailman välistä suhdetta ei voi yksisuuntaisesti ennakoita eikä siten ohjelmoida. Tämä

arvaamattomuus on tila, jossa media-aktivismi voi toimia dekonstruoidulla speaktaakkelin mielikuvatoimintaa, rekombinoiden sen vaikutuksia yhteiskunnalliseen tiedostamattomaan, jotta lopulta tulisi mahdolliseksi odottamattomien tietoisuuden muotojen ilmaantuminen.

Kohti interferenssin tiedettä

Media-aktivismi ei saa aikaan niinkään vastainformaatiota kuin *interferenssiä*. Vallan pahojen tekojen osoittaminen ei paljon auta, jos ei kyetä purkamaan sitä psykistä ja älyllistä perustaa, jolle valta hallintansa rakentaa. Valta ei kontrolloi yksisuuntaisesti toimintansa vaikutuksia, vaan se asettaa vailla ennalta asetettua merkitystä olevia ketjuja, jotka voivat tuottaa tyypiltään ristiriitaisia vaikutuksia. Media-aktivismi toimii tässä määrittymättömyyden tilassa tuottaen interferenssiä mielikuvatuotannon sykliin. Interferenssiä keskelle signaaleita, joita valta medioiden kautta johtaa infosfääriin. Mutta interferenssillä voi olla hyvin erilaisia piirteitä: jonkin televisioaseman lähettimien yksinkertaisesta sabotaasista sellaisten signaalien lähettämiseen, jotka puuttuvat infosfääriin sykliin sillä tavoin, että ne vaikuttavat vastaanoton muotoihin. Ajatelkaa Leonardon Mona-Lisaa ja kuvitelkaa, että nyt teette sille viikset. Kuten näette, kuvan merkitys muuttuu, se saa toisen tunnesävyyn ja herättää meissä ennalta näkymättömiä tulkintareaktioita. Sen infosfääriin kontekstin, jossa vallan lähettämät signaalit toimivat, häirintä voi modifioida odottamattomalla tavalla niiden signaalien vastaanottoa, se voi muotoilla ratkaisevalla tavalla vallan luomaa narratiivista tasoa. Mikä tahansa onkaan vallan käytössä oleva lähetysovoima, semioottinen subversio (*subvertising*) voi muuttaa viestin vaikutusta myös käyttämällä mikroskooppisia dispositiiveja, pieniä poikkeavia signaaleita ja pieniä marginaalisia interferenssejä. Mutta on syytä kysyä selkeän tieteellisesti: Mitä

haluamme saada aikaan interferenssillä? Mitä vaikutuksia haluamme tuottaa kollektiivisessa mielessä?

Mainonta, pornografia, kidutus

Joka tapauksessa päivä päivältä käy yhä selvemmäksi, että kollektiivisessa mielessä on lähtenyt liikkeelle katastrofia muistuttava prosessi. Kuvan asema (yhä torjutumman ja koodatumman ruumiillisuuden rauhoittavana ulkoistamisena) on muuttunut kipeästi: nykyään kuva asettaa ruumiin kyseenalaiseksi, ruumiillisuudesta tulee väkivallan tila. Mainosaistimus meni toukokuussa 2004 kumoon. Ihmisalastomuus, jota mainonta oli aina käyttänyt mielihyvää tuottavana ja rauhoittavana lupauksena onnesta, näytetään nyt nöyryyttämisen, pilkan, rappion, ylenkatseen ja hävittämisen merkin alla. Valokuva vaaleasta neitokaisesta, joka hymyilevänä kumartuu jääarkusaan makaavan kidutetun ylle, vihreään plastiikkahansikkaaseen sujautetun käden ele, kun se nostaa peukaloaan ylöspäin sanoakseen ”OK, I have enjoyed it”, on hyytävä kuva, koska se onnistuu panemaan mainonnan oikosulkuun yhdistäessään puhtaan kauhun ja perhealbumikuvan. Kaikki se, mitä mainonta oli esittänyt amerikkalaisen puhtauden kuvana näyttää nyt kuin häpeän, julmuuden ja barbarian todisteelta. Mitä väkivaltaisesti alastomaksi riisuttu, valokuvaan pakotettu nuori arabi saa aikaan omien arvojensa nimissä Bushin sotaa tukevien evankelisten kristittyjen mielissä, kun se satelliitin kautta välitettynä saapuu kaljakaverien ja kaukaisessa Tennesseessä tehetkeään viettävien tädin ja mummon silmiin? Entä näky hymyilevästä neiti Englannista, joka sormellaan osoittaa nuoren irakilaisen paljaita sukuelimiä?

Kidutuskuvat sekoittuvat pornografisiin kuviin keskenään naivista amerikkalaisotilaista. Itse asiassa kidutuskuvista suurimmalla osalla on seksuaalinen teema. Kuva nuoresta naisesta, joka vetää nahkavyöhön sidottua

alastonta miestä perässään on klassikko alistamispornon mielikuvissa, ja siitä löytyy laaja repertuaari internetistä.

Miksi amerikkalaissotilaat kuvaavat toisiaan, kun he kiduttavat vankejaan? Kysymykseen on monia vastauksia ja ne solmivat yhteen monia Bushin ajan amerikkalaisen kauhun puolia. Ennen muuta sotilaat kuvaavat, koska he tietävät koko poliittisen ja sotilaallisen hierarkian olevan heidän puolellaan mukaanlukien presidentti Bush, joka syyskuun 11. jälkeen on järjestelmällisesti kiihottanut hyvän vihollisten kidutukseen. Toiseksi, sotilaat kuvaavat toisiaan, koska mikään ei ole todella elettyä, todella nautittua mikäli sitä ei ole elektronisesti nauhoitettu. *It's fun*. Välitön videokommunikaatio on osa *funia*. Tämä kertoo amerikkalaisen elämän ja brutaalisuuden lisääntyvän sekoittumisen mittasuhteista. Onko meidän odotettava vielä pitkään, että julkaistaan tietokonepeli nimeltä *Interrogating the Terrorists?*

Spektaakkelin päätteeksi, 20. toukokuuta 2004, Pentagonin pomo Donald Rumsfeld, tämä digitaalisen ajan Göbbels, päätti kieltää kamerakännykät irakilaisvankiloissa. Näin hänen sotilaansa eivät voi enää käyttäytyä kuten turistit, jotka kuvaavat videokameroillaan ja kännyköillään ja tuottavat viranomaisille vaikeuksia. Rajoitetaan kiduttamaan hiljaisuudessa ja piilossa, kuten kiduttajat ovat aina ennenkin tehneet.

Alastomuus

Alastoman ihmisruumiin näkyminen herättää levottomuutta sekä maskulinistisessa islamilaisessa kulttuurissa että puritaanis-pornograafisessa kulttuurissa. Maailmassa, jossa hallitsee pakkomielle tavaraan, valtaan ja johonkin kuulumiseen, on arvokasta näkyä sotilasasussa, vaatteessa, joka antaa identiteetin. Alaston ihmisruumis on heikkouden myöntämistä, ja se ymmärretään vain kuvaksi tappiota ja nöyryytyksestä. Mainonta, kilpailu ja tavaraksi muut-

taminen pyyhkivät ensin yli ja unohtavat alastoman ihmisruumiin kauneuden, minkä jälkeen fanatismi syyllistää sen, ja lopuksi sotilaallinen aggressio hautaa sen.

Epävarmuus, pelko, kilpailu ja kommunikatiivisen suhteen virtualisointi muuttavat ihmisruumiin epämiellyttäväksi koneeksi ja asettavat sen ennalta aggression, sodan, väkivallan ja nöyryytyksen järjestelmäksi.

Kuvittelen tulevaisuuteen joukon naisia ja miehiä, jotka tarjoavat alastoman ruumiinsa televisuaaliselle ja valokuvaukselliselle näkemiselle ja tallentamiselle, eivät todistuksena nöyryytyksestä vaan ihmisruumiin kauneuden myöntämisenä sen kaikissa muodoissa. Kauneus olla puolustuskyvytön väkivallattomien ihmisten kesken, toisissa tunnistettavan oman heikkouden kauneus, tasa-arvon ja vapauden kauneus. Miljoonittain alastomia ihmisruumiita olisi samanaikaisesti kaikkein vapauttavien, ylenkatsotuin ja onnellisin teko. Se olisi ilmoitus sotaa, väkivaltaa, alistamista, kostonhenkeä ja katkeruutta pakenevasta mahdollisesta mielikuvituksesta, joka avaa mielikuvitukselle maailman, jossa kosketus on omaisuutta tärkeämpi, ajassa eletty nautinto tavaran muodossa esitettyä kulutuksen aikaa tärkeämpi ja jossa valtava myötätunto voittaa sotilasvallan tyrannian typeryyden.

Suomentanut Jussi Vähämäki

9. MEDIA-AKTIIVISIA HÄIRIÖITÄ

Mitä *mediascape* tarkoittaa?

Koettakaahan katsella sitä hetki kaukaa, korkealta, koettakaahan katsella sitä kuusta käsin. Se on kaikkialta tulevien ja kaikkialle menevien informaatiovirtojen pano-raama. Semioottiset info-virrat ovat sanoja, ääniä, kuvia, psyko-aineita, jotka kiihottavat aivojamme ja pitävät ne hereillä tai vaivuttavat ne uneen, hypnotisoivat tai innostavat niitä. Viestikloonit kiertävät globaalissa Mielessä ja globaali *mediascape* on asteittain muuttumassa lyijyvai-paksi. Semiosementin lohkareita syntyy valtavasta Moolok Murdochista, Microsoftin automatismit kaapeloivat ajattelun, kuten kamala psyko-halvaannuttava *software*, Powerpoint.

Mediascapella on jotakin tekemistä *mindscapen* kanssa, *n'est-ce pas?* Infosfäärissä kiertävät virrat värjäävät globaalien mielen ja vaikuttavat siihen, innostavat ja masentavat kollektiivista psykismää, muovaavat mielipiteitä, panevat päähämme ajatuksia, ideoita ja vakaumuksia. Mediat keksivät argumentteja, poistavat konflikteja, kätkevät väkivaltaisuuksia, hävittävät henkilöitä tai kokonaisia kansoja, häivyttävät tunteita ja herättävät toisia. Ne istuttavat kyynisyyttä ja typeryyksiä, kauhua ja konformismia. Huomattakoon kuitenkin, että *mediascapen* ja *mindscapen* välillä on ero, niiden välillä ei ole suoraviivaista yhteyttä. Olkoon median herruuden halvaannuttava hirviö miten väkevä tahansa, jokin aina karkaa sen otteesta. Se olen minä, se olette te. Infosfäärin lainsuojattomat, hajanaisten semiovirusten luoja: halu, kärsimys, eletty kokemus ja aistiherkkyys.

Voidaanko puhua determinismistä teknologioiden, median ja mentaalisten prosessien välisissä suhteissa?

McLuhan sai teoreettisen mielenkiinnon siirtymään yhteiskunnallisen kommunikaation sisällöistä kohti median teknisiä muotoja ja väitti, että tekninen muoto joh-

taa tiettyyn yhteiskunnallisen suhteen muotoon ja sisälön järjestykseen: *medium* on itse viesti. Tähän väitteeseen sisältyy oletus jonkinmoisesta determinismin asteesta medioiden teknisen rakenteen ja kommunikaation kulttuuristen ja yhteiskunnallisten vaikutusten välisessä suhteessa. McLuhanin huomioidut ovat muuttuneet nykypäivän mediatutkimuksen itsestäänselvyyksiksi, mutta niitä ei tarvitse ymmärtää jyrkän deterministisesti.

Determinismi selittää todellisuudesta jotain, muttei koskaan kaikkea. On jotain, mikä karkaa determinismiltä, mutta mitä?

Valta tuottaa typeryyttä täydellä teholla, mutta kuitenkin jostain jatkuvasti kuuluu ymmärryksen syke. Valta johdattaa vaivihkaa apatiaan, mutta jossain luolassa sikiävät enkelit, jotka tuovat ilmoituksen toisesta mahdollisuudesta. Ja lainsuojattomasti he rakentelevat ja virittelevät aikapommeja, jotka ovat valmiita räjähtämään imaginaarisessa ja purskahtamaan ilmoille leviävinä ja kurittomina meemeinä.

Käyttäessämme ilmausta *mediascape* viittaamme yleensä mediaomistajien piiriin, kommunikaatiovirtoihin, jotka tunkeutuvat yhteiskunnan mentaaliseen piiriin ja ovat peräisin kommunikatiivisen tuotannon yksityisistä lähteistä.

Mediascapessa sulautuu yhteen sellaisista kommunikaatioagentuureista lähteviä virtoja, joita hallitsevat suuret korporaatit, Murdoch, Microsoft, Walt Disney, AOL Time Warner, sekä joukko paikallisia vasalleja, globaalin *mediascapen* paikallisia osastoja hallitsevia pieniä ja suuria mafioita, kuten Italian Mediaset. Kyse on erilaisista vallan järjestelmistä, joilla luonnollisesti on omia taloudellisia pyrkimyksiä mutta jotka tietyiltä peruspiirteiltään vastaavat toisiaan. Ne ovat kaikki samaa mieltä tietyistä periaatteista, taloudellisesta liberalismista ja kollektiivisen älyn voimavarojen ja tuotteiden yksityistämistä, jos eivät muusta syystä, niin siksi, että niiden oma olemassaolo ja valtava voima perustuvat näille peri-

aatteille. Vaikutelma, jonka saamme kun tarkastelemme yksityisomistuksessa olevaa *mediascapea*, on lannistava, koska näemme, että se on valloittamassa ja kolonisoimassa koko ihmismieltä, pyrkimässä todelliseen neurotelematisten virtapiirien kaapelointiin, yhteiskunnallisen organismin asteittaiseen ja väistämättömään muuttamiseen eräänlaiseksi koneeksi, jota hallinnoidaan ja ohjailaan psyykkisillä, kulttuurisilla ja käyttäytymiseen liittyvillä automatismeilla.

Jos katsomme asioita tästä näkökulmasta, syntyy väistämättä vaikutelma, ettei enää ole minkäänlaista ulospääsyä, mitään mahdollisuutta paeta kohtaloa, jonka suuri monopolipääoma on määrännyt ihmiskunnalle, ja että demokratia on muuttunut vain näytelmäksi, joka on kokonaisuudessaan käsikirjoitettu Microsoftin supervallan levittämässä tietokoneohjelmissa, Murdochin tv-ohjelmissa ja mainoskuvan teennäisissä virroissa. Meitä neuvotaan kuluttamaan paskaa kunnes räjähdämme, ja me kulutamme paskaa kunnes räjähdämme. Meitä kehoitetaan työskentelemään kuin automaattit aamusta iltaan, ja me tottelemme kuin ääliöt. Meidät määrätään hurraamaan kenraaleille, jotka menevät pommittamaan ja tappamaan naisia, vanhuksia ja lapsia johonkin sivistymättömien mutakuonojen maahan, ja me iloitsimme joukkokuolemista ja massamurhista sekä otamme terminaattoripommittajat vastaan riemunhuudoin. Avantgardistisen kulttuurin eristäytyneissä nurkkauksissa, jossa taide-elokuvassa tai vaikeasti luettavassa kirjassa vaara tuodaan esiin ja ajatuksenvapauden katoamista valitellaan. Mutta kuka menee katsomaan taide-elokuvia ja kuka lukee noita vaikeasti luettavia kirjoja? Sensuuri ei ole lainkaan tarpeen, noita kummallisia taiteilijoita ei tarvitse tuomita kaleeriin, heille voi jopa myöntää palkinnon. Sillä kuka siitä vähät välittää: 99 prosenttia kunnollisesta länsimaisesta väestöstä loikoo sohvalla, joka on vastikään hankittu osamaksulla hypermarketista, ja puolihypnoottisessa tilassa täyttää itseään ihraisilla rasvoilla

nauttien uusimmasta Murdochin palveluksessa olevien orjakäsikirjoittajien tuottamasta televisiosarjasta. Itsenäisten aivojen toiminnan tukahduttamiseen ei tarvita fasismia, koska ihmiskunnan valtavalla enemmistöllä ei enää ole omia aivoja. Mitä vaaraa pienestä tyytymättömien pseudointellektuellien vähemmistöstä voisi koitua?

Mutta vaikka tämä selostus kuvaakin melko tarkkaan sitä ihmismielen kolonisaatioprosessia, joka on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana ja joka etenee tehokkaasti, meidän ei tule hyväksyä determinististä käsitystä tästä prosessista. Tekniikka- ja mediadeterminismi selittää jotain muttei kaikkea. Itse asiassa, tarkemmin sanottuna, se ei selitä sitä mikä on todella olennaista, yllätystä, ennakoimatonta, muutoksen juonetta.

Mediascape ei ole vain sitä, mitä suuret totalitaariset kolossit erittävät ilmastoituista pääkonttoreistaan. Eikä ihmisaivoja ole niin helppo alistaa. Joskus jonkun kulttuurisen, teknologisen tai poeettisen viruksen tartunta voi muuttaa koko psykososiaalisen organismin toimintaa, kuten yksi ainoa kipinä voi joskus sytyttää kokonaisen preerian. Kätensä kollektiiviseen mieleen tunkeneet siat ovat äärimmäisen voimakkaita ja heidän valheensa voivat manipuloida ja alistaa miljoonien ihmisaivojen tunteita ja mielipiteitä. Mutta sitten tapahtuu jotain: jokin kuva, sana tai laulu, ja kaikkien käsitykset muuttuvat täysin.

Median epäsymmetriset ja sattumanvaraiset vaikutukset psykosfääriin

Kommunikaatioteknologioiden muutos luo uudenlaisia olosuhteita kognitiivisten ja relationaalisten kykyjen muodostumiselle, toteaa McLuhan vuonna 1964 julkaisussa kirjassaan *Understanding Media*. Kirjassaan McLuhan tekee pilaa terveen järjen käsityksistä, joiden mukaan ”teknologia sinänsä ei ole hyvä eikä paha, vaan kaikki riippuu siitä, mihin sitä käytetään”, aivan kuin teknolo-

gia olisi neutraalien kojeiden kokonaisuus vailla historiaa ja asiayhteyksiä. Teknologiaa tulee päinvastoin analysoida dispositiivien kokonaisuutena, toisin sanoen tietyn tehtävän, tietyn rakenteen ja tietyn tarkoituksen mukaan muokattujen laitteiden kokonaisuutena.

Kritisoiden ”aiempaa tietämättömyyttä median psyykkisistä ja yhteiskunnallisista vaikutuksista” kirjoittaja kehottaa ymmärtämään, että mediat eivät ole yksinkertaisesti vain välineitä, vaan mekanismeja.¹ Niiden toiminta ei siis rajoitu sisällön kuljettamiseen, vaan ne muovaavat ja leikkaavat sitä määrättyjen formaattien mukaisesti.

Tämä ei tarkoita, että tekniset laitteet tuottaisivat kokonaan ennalta määrättyjä ja ennustettavissa olevia tuloksia. *Medium* ei synnytä samaa kognitiivista tuotetta ja samaa yhteiskunnallista vaikutusta kaikissa yhteyksissä.

Tuon perustavanlaatuista käännekohtaa median teoriassa merkinneen kirjan julkaisemisesta on kulunut neljäkymmentä vuotta, ja näiden neljänkymmenen vuoden aikana olemme ymmärtäneet jotain uutta teknologioiden toiminnasta ja *mediascapen* kehityksestä. Siksi voimme esittää kysymyksen uudestaan: onko deterministinen kuva kommunikaatioteknologioiden ja niiden tuottamien kulttuuristen seurausten välisistä suhteista oikeutettu? Tuottaako median käyttö ja toiminta ennakoitavissa olevia vaikutuksia yhteiskunnan ja älyn alueilla?

Semioottiset virtaukset, joita mediat tuottavat ja välittävät, sekoittuvat ja kerrostuvat tilassa, jota voimme kutsua Infosfääriksi. Se on yleistulos niiden merkkien massan mediaattisesta käsittelystä, jotka saavuttavat yhteisön reseptioelimistön ja muovaavat sen asenteita ja taipumuksia. Jokainen medium tapaa muovata semioottisen avaruuden jollain sille tyypillisellä tavalla, koska me-

¹ Marshall McLuhan: *Understanding Media: The Extensions of Man*. The MIT Press, Cambridge (MA.) 1964, s. 19.

diumin omaan rakenteeseen kuuluu *imprinting*, joka siirtyy *mediumin* tuottamaan semioottiseen aineeseen. Voimme siis sanoa, että Infosfääri on tietystä määrin niiden medioiden tuote, jotka jäsentävät sitä omien ominaispiirteittensä mukaan. Tässä mielessä sitä voidaan pitää determinististyyppisen prosessin tuloksena.

Mutta McLuhanin väitteiden deterministisiä seurauksia ei voi automaattisesti siirtää infosfääristä kollektiiviseen ja yksilölliseen mieleen, sillä näiden kahden ulottuvuuden välillä on psykosfääri, jonka vaikutelmia ja reaktioita ei voi suoraviivaisesti ennakoita.

Poliittisella tasolla tämä kysymys on tänään erittäin tärkeä. Jos hyväksymme hypoteesin, jonka mukaan suhde vallan ja medioiden toiminnan muotojen välillä vaikuttaa suoraviivaisesti kollektiiviseen ja yksilölliseen mieleen, voimme todeta historian loppuneen, sillä voima, jolla taloudellinen ja poliittinen valta nykyään määrää median kenttää, on niin suuri ja suhde *corporate median* ja itsenäisen median välillä on niin epätasainen, ettei voi olettaa minkäänlaista kollektiivisen mielen autonomiaa ja mediakoneistoa täytyy pitää ehdottoman totalitaarisena. Tässä tapauksessa meidän täytyy alistua ajatukseen, että *corporate median* pommitus muovaa ja ohjaa jatkuvasti yhä pikkutarkemmin ja väistämättömämmin yhteiskunnallisia käyttäytymistapoja. Mutta näin ei ole, sillä kuvaa suhteista ei voi pelkistää determinististyyppisiksi prosesseiksi.

Jos merkit välittyisivät täydellisesti mediakoneistosta kollektiiviseen mieleen, voisimme olettaa, että mediakoneisto määräisi mielipidettä sitä vahvemmin mitä enemmän merkkejä lähetettäisiin. Mutta välittyminen ei ole täydellistä, sillä kanavilla, jotka johtavat signaalin mediakoneistosta vastaanottavaan mieleen, on lukematon määrä häiriöitä ja melua. Ja ennen kaikkea vastaanottavan järjestelmän sisällä, ihmisen mielessä, on lukematon määrä häiriöitä. Puhuaksemme täydellisestä välittymisestä meidän täytyisi olettaa yksiselitteisesti tarkkaavainen kollektiivinen mieli sekä informaatiovirta, jossa ei kos-

kaan olisi moniselitteisyyksiä. Nämä kaksi ehtoa eivät luonnollisestikaan täyty eivätkä voi täytyä oli infosfäärin mediahallinta kuinka totalitaarista hyvänsä.

Ajatelkaamme dynamiikkaa, jolla mielipide, imaginaarinen ja aistimellisuus vaikuttavat toisiinsa. Mielipiteet eivät muodostu olosuhteissa, joissa semioottinen materiaali välittyisi ja kehittyisi täydellisesti. Asiaan vaikuttaa häiriö- ja komplikaatiotekijöitä, jotka ovat peräisin ennen kaikkea imaginaarisesta, jonka toimintatavat eivät ole samanlaisia kuin mielipiteen toimintatavat.

Lisäksi meidän täytyy ottaa huomioon se, mitä seuraava epäsymmetriasta ja ennakoimattomuudesta, joita aistimellisuus ja sen esteettiset, eroottiset ja emotionaaliset ynnä muut seuraukset saavat aikaan.

Muutos tuottaa häiriöitä aistimellisen dekodeauksen järjestelmien avulla ja saa aikaan tunnehäiriöitä: depressio-epidemia, paniikkihäiriön leviäminen, tarkkaavaisuushäiriöt, lukihäiriön eri muodot, aggressiivisuus, halun halvaantuminen, seksuaalisuutta ja tunteita latistavan apatian yleistyminen. Kaikki nämä ilmiöt, jotka vaikuttavat kollektiivisen mielen taipumuksiin ja siis myös mielipiteen muodostumiseen, ovat yhteydessä toisiinsa. Ennen kaikkea niitä yhdistää se, että ne kaikki liittyvät informatiivisen *inputin* vauhdin kiihtymiseen ja tarkkaavaisuuden ahdista-vaan ylikuormitukseen. Lyhyesti sanottuna: suhde median vaikutuksen ja mielipiteen muodostumisen välillä voisi olla luonteeltaan deterministinen, jos kollektiivinen mieli olisi ainoastaan vastaanotin, mutta se on jotain paljon monimutkaisempaa. Se ei itse asiassa ole vain infosfääri vaan myös psykosfääri. Tätä puolta McLuhan ei ottanut huomioon. Hänen teoksessaan patologiaa ei oteta huomioon. Ja kuitenkin juuri tällä tasolla aukeaa mahdollisuus puhua media-aktivismista, kapinallisesta toiminnasta korporatiivisten medioiden kollektiivista mieltä muovaavan herruuden rikkomiseksi: mahdollisuus aukeaa medioiden muodonmuutoksen, infosfäärin muokkaamisen ja psykosfäärin häiriöiden leikkauspisteessä.

Lähetyksen ja vastaanoton välisessä suhteessa olen-
nainen epäsymmetrinen osatekijä on aistiherkkyys, siis
kyky työstää sellaista, mitä ei voi sanoa, ja ymmärtää sel-
laista, mitä ei voi kodifoida. Autonominen kommunika-
tiivinen toiminta (tai media-aktivismi) kiinnittyy korpo-
ratiivisen mediakoneiston ja mielen sattumanvaraisen ja
indeterministisen muodostumisen väliseen suhteeseen:
sen on onnistuttava toimimaan liityntäkatkoksissa ja
saamaan aikaan häiriöitä. Tässä onnistuakseen sen tulee
tiedostaa, kuinka se vaikuttaa aistiherkkyteen.

Infosfäärin paradoksaalisia seurauksia

Jotta voisimme ajatella median ja vallan välistä jatkuvasti
muuttuvaa suhdetta uudella tavalla, ottakaamme huomi-
oon media-aktivismi, joka on sen tärkein häiriötekijä.
Espanjan tapahtumat maaliskuussa 2004 sopivat maini-
osti esimerkiksi, jota voidaan tutkia koetettaessa määritel-
lä paremmin, miten itsenäinen kommunikaatio toimii
häiriötekijänä. Ne antavat mahdollisuuden pohtia (ei-
suoraviivaista) suhdetta infosfäärin ja kollektiivisen mie-
len välillä, ja auttavat kehittelemään jatkuvasti yhä te-
hokkaampia kommunikatiivisen toiminnan muotoja.

Torstaina maaliskuun 11. päivänä Atochan asemalla
Madridissa räjähti tappavia pommeja. Kaksisataa kansa-
laista, työntekijää, opiskelijaa ja maahanmuuttajaa kuoli.
Francolaisen Aznarin johtama hallitus keskitti kaiken
kommunikatiivisen voimansa yhteen viestiin: se oli ETA.
Näin se tahtoi kukistaa vasemmiston, joka suhtautui
autonomiaa kannattaviin voimiin kunnioittavasti, ja
hyödyttää Partido Popularia, joka on jatkanut kaikesta
yhteistyöstä kieltäytymisen francolaista perinnettä.

Lisäksi ja ennen kaikkea Aznarin hallitus tahtoi estää
sen, että äänestäjät alkaisivat pohtia sodan ja terrorismin
välistä suhdetta. Vuonna 2003, kun Bushin hallinto
aloitti hyökkäyssodan Irakissa, 80 prosenttia Espanjan

väestöstä vastusti sota. Kuitenkin Aznar vei maan siihen mukaan, tukemaan amerikkalaista aggressiota. Maaliskuun 11. päivän attentaatit olivat vain yksi isku terroristisessa sodassa, täysin vastaava ja symmetrinen verrattuna niihin terroristisen sodankäynnin iskuihin, joita USA oli tehnyt ja tekee edelleen Irakin kansaa vastaan.

Noina päivinä Aznar koetti estää espanjalaisia huomaamasta, että Espanjan hallitus oli vastuussa sodan ja terrorin jatkumisesta. 48 tunnin ajan näytti siltä, että peli voisi onnistua. Miljoonat tuskan ja median valheiden huumaamat ihmiset kerääntyivät toreille tuomitakseen ETA:n, joka ei liittynyt asiaan mitenkään ja joka antoi tiedotteen toisensa jälkeen tähdentääkseen ulkopuolisuuttaan.

Sitten tapahtui jotain ennakoimatonta. Tuhannet ja taas tuhannet ihmiset alkoivat käyttää kaikkein molekulaarisinta kommunikaatiovälinettä, kännykkää, sanoakseen, että nähdään kaupungilla ja otetaan totuus selville. Virallisten valheiden linnake alkoi sortua. Kommunikaation kierrossa tapahtui jotain paradoksaalista. Mitä suurempi oli vallan peliin paneman tulen voima, sitä vahvempi oli yhteiskunnan tulkinnan itsenäisyys.

Voimme määritellä Espanjan tapahtumat esimerkiksi ”poikkeavasta dekodeuksesta”. Vallan viesti (”itsenäisyyttä tavoitteleva baskiterrorismi on yhteinen vihollisemme, joten äänestäkää kaikki puoluetta, joka käy sota terrorismia vastaan”) purettiin epäsymmetrisellä (ja tässä mielessä poikkeavalla) tavalla. Ja enemmistö espanjalaisista purki sen näin: ”Terrorismi on vihollisemme, mutta terrorismin syy on sota, jonka valta on aloittanut enemmistön tahdosta huolimatta, joten rangaiskaamme valtaa siitä, että se pakotti meidät yhteiskunnalle vahingolliseen sotaan. Terrorismi on sama asia kuin sota, Aznar halusi sota, häätäkäämme Aznar ja hänen rosvojoukkonsa.”

Espanjalaisen sadun opetus: vallalla on käytettävissään kymmenen tuhatta kertaa voimakkaampi mediatuli

kuin itsenäisellä kommunikaatiolla. Mutta yhteiskunnalla on käytettävissään lukemattomia kanavia, jotka voidaan aktivoida älykkäästi, jos onnistutaan aktivoimaan yksikin norminvastaisen viestinpurkamisen elementti (myös pienin, pikkuruinen, mikroskooppinen). Näin on mahdollista kääntää vallan jättäjämaisen medialiikeyksikön teho sitä itseään vastaan.

Subvertising

Advertising on vuo ilmauksia, jotka on vapautettu kaikista totuuden vaatimuksista ja jotka juuri siksi kykenevät luomaan vihjauksia, rakentamaan kuvitteellisia maailmoja, kaappaamaan yhteiskunnallisen halun, panemaan sen liikkeelle ja hyödyntämään sitä. *Advertising* saa tunteet puhumaan, kiihottaa emootioita, provosoi tiedostamattomiin samastumisiin ja taivuttaa tavoittelemaan kohdetta, joka on pintatasolla kaupallista lajia mutta syvemmällä tasolla ideologista tai antropologista. Mainoskielen käyttäjä (kuluttaja) ei ole niin naiivi, että hän uskoisi viestin sisällön olevan kirjaimellisesti totta. Hän tietää hyvin, että mainostaja leikittelee ja luo simulaatioita maailmasta houkutellessaan kuluttajan samastumaan mainoksen simulakrumiin ja saadakseen tämän sitten ostamaan tietyn partaveden mieluummin kuin tietyn auton. Banaalien kaupallisten kehotustensa lisäksi mainoskieli pyrkii myymään kaikkia kauppatavaroita suuremman tuotteen, itse sen asiayhteyden, jossa kaikki tuotteet muuttuvat kauppatavaroiksi, eli kapitalismin. Suuri tietotekniikkayritys toi markkinoille kannettavan tietokoneen mainostaen sitä kuvalla, jossa nuorukainen kiiti iloisesti vesisuksilla pitäen tietokonettaan polvellaan. Ja mainoslause huusi innokkaasti: ”Töissä kaikkialla.” Ilmeisesti kehoitettiin hankkimaan tietokone, mutta pohjimmiltaan puollettiin elämäntapaa, jossa joustavat ja kaksikymmentäneljä tuntia vuorokaudessa saatavilla ole-

vat työläiset tarjoavat koko ajan työtään ja aikaansa, eivät koskaan lakkaa osallistumasta arvonmuodostuksen keskeytymättömään kiertoon.

Mutta viime vuosina olemme saaneet nähdä erään oudon sotilaan etenevän yhteiskunnallisen kommunikaation taistelussa. Se ei käytä järkipäisen vastarinnan aseita eikä vastainformaation välineitä vaan taistelee hulluutta vastaa hulluudella, houkuttelua vastaan houkutuksella, valheellisuutta vastaan luovalla väärentämisellä. Tämä sotilas on toki media-aktivisti, mutta myös muuta. Hän on media-aktivisti, joka käyttää aivan erityisiä aseita, kumouksellisen mainonnan aseita. Siksi hänet on nimetty *subvertiseriksi*. Tämä semioottinen sissisotilas on muotoutunut 1900-luvun kuluessa, taiteellisen ja kirjallisen avantgarden kokemuksissa, ja saavuttanut valmiin hahmonsä yleistyneen mainoskommunikaation aikana. Tämä media-aktivisti on sekä taiteilija että skitsoanalyttikko, hänen kielenkäyttönsä aiheuttaa häiriöitä kollektiivisissä psyykkisissä dynamiikoissa, siirtää kollektiivisen huomion *fokusta*, tuo peliin hulluuden elementtejä ja samaan aikaan käyttää terapeutista voimaa kollektiiviseen mieleen.

Subvertising sai teoreettisen muotoilunsa kanadalaisessa aikakauslehdessä *Adbusters*. Se on kiinne kohta kaikille niille, jotka tahtovat käyttää mainonnan kielellisiä tekniikoita kääntääkseen nurin mainonnan kommunikaation toiminnan. Mutta todellisuudessa jo monien vuosikymmenten, jopa kokonaisen vuosisadan ajan kielelliset sabotoijat ovat viskoneet kommunikaation piirissä pommejaan vallan vahvistettuja linnakkeita vasten. Dadaismi, surrealismi, beat-sukupolvi, situationismi ja maodadan transversalismi olivat kaikki kielellisen sabotaasin kokeiluja. *Subvertising* alkaa, kun oivalletaan, että on mahdollista huomaamatta kaapata lausumia tuottavan vallan paikka, matkia vallan tuntomerkkejä ja puhua sen äänensävyllä, ja saada se näin sanomaan asioita, jotka tuhoavat sen auktoriteetin. *Subvertising* perustuu joskus

vallan valheellisuuden viemiselle ääri rajoilleen, niin että sen heikkous, epäuskottavuus ja hulluus saadaan paljastettua.

”Epätodet tiedonannot saavat aikaan todellisia tapahtumia”, sanoi aikakauslehti *Altraverso*, joka 1970-luvulla käynnisti infomullistuskampanjoita. Silloin syntyi kommunikatiivisen sabotaasin ryhmiä. Bolognassa julkaistiin työnantajien patruunoiden protofasistisen lehden *Il Resto del Carlino* julistuksia, jotka huusivat: ”Myös tänä vuonna, kuten aina, tuhansia kuolemaan johtaneita työtapahtumia. Tuhannet bolognalaiset pyyhkivät perseensä *Il Resto del Carlino*lla.” Napolissa levitettiin ympäriinsä manifestia, jossa oli prefektuurin leima ja otsake ja joka kehotti napolilaisia menemään supermarketteihin ja ottamaan tavaroita maksamatta.

Vuonna 1978 alkoi ilmestyä *Il Male*, satiirin ja luovan väärentämisen sanomalehti, joka silloin tällöin matki suurimpien italialaisten lehtien otsikoita levittääkseen mahdollisia uutisia, kuten marsilaisten laskeutuminen tuomiokirkon torille, UEFA:n päätös mitätöidä jalkapallon maailmanmestaruuskisojen tulokset sekä koomikko Ugo Tognazzin pidätys Brigade Rossen suurena päällikkönä.

Vastarintaliikkeet ovat käyttäneet väärentämistä luovasti *detournatakseen* vallan viestejä, ja viime vuosina kommunikaatiokierron sabotaasioperaatiot ovat moninkertaistuneet kiitos internetissä toimivien ryhmien kuten *rtMark* ja *Indymediaan* tai *Adbustersiin* liittyvät ryhmät. Mutta *subvertising* on tähän mennessä ottanut vasta ensi askeleensa, ja on vielä tarpeen luoda luovan väärentämisen eksakti tiede.

1900-luvun taiteellinen avantgarde oli luovan välittömyyden ilmaus. Se oli kielenkäyttöä, joka kykeni kiertämään viruksen lailla jokapäiväisen elämän ja kollektiivisen mielen virtapiireissä. Sitten, 1970-luvulla, taiteellinen avantgarde muuttui sähköisten kommunikaatioteknologioiden yleistymisen ansiosta massatuotteeksi. Tuossa vaiheessa tapahtui räjähdys, joka näkyi luovissa massa-

liikkeissä, sellaisissa kuin bolognalainen maodadaismi, suurkaupunki-intiaanit, lontoolainen punk, no wave, graffiti ja hiphop. Sähköiset mediat moninkertaistivat autonomisen luovuuden kommunikatiivisen voiman, mutta loi myös entistä tiheämmän, entistä monimutkaisemman infosfäärin. Kehitys johti niin pitkälle, että median välittämän informaation määrä kasvoi välittömästi saatavaa informaation määrää suuremmaksi. Esielektroninen ihminen sai vain pienen osan tiedoistaan medialta, hänen elämänsä aikana suurin osa hänen tiedoistaan tuli äidiltä ja isältä, veljiltä tai ystäviltä, ihmisiltä, joita hän kohtasi elämänsä aikana. Videoelektroniset sukupolvet taas saavat medialta suurimman osan niistä tiedoista, jotka jäsentävät heidän tietämystään, persoonallisuuttaan ja tapaansa olla. Tämä muutos infosfäärissä tuottaa muutoksen kognitiossa sekä psyykkisessä ja aistimellisessa reaktiivisuudessa, ja se ilmenee ennen kaikkea tietynlaisena patologiana ja riippuvuutena.

Media-aktivismi voidaan ymmärtää kollektiivisen mielen psykoterapiaprojektiksi, pyrkimykseksi elvyttää aistiherkkyyttä ja aktivoida uudelleen kyky erottaa ärsykkeet simuloidusta, kyky, jonka kasvava mediatisaatio on pikku hiljaa tylsytännyt ja häivyttänyt lähes olemattomiin.

Media-aktivismi on tässä mielessä erittäin monimutkaista toimintaa, joka vaatii eriytyneitä kykyjä. Tähän toimintaan tarvitaan toimittajan ja poliittisen kiihottajan lisäksi myös runoilijaa ja skitsoanalyttikkoa. Runoilija on antenni, joka kykenee ottamaan vastaan ja tunnistamaan signaaleja, joita kollektiivinen mieli ei osaa poimia. Samaan aikaan hän on muuntaja, joka kykenee vääristelemään mediaattisessa infosfäärissä kiertäviä merkkejä ja yhdistelemään niitä ironisesti uudelleen.

Runotaide on sellaisten merkkien tuottamista ja sommittelemista, jotka luovat mielikuvitusmaailman, jonka on mahdollista muuttua yhteiseksi kertomukseksi. Nykyään se on kuitenkin myös infosfäärin kollektiiviseen mieleen heijastamien merkkijärjestelmien tunnistamista.

Ja sen on muututtava häiriöiden tieteeksi ja tekniikaksi, sellaisten merkkien laatimiseksi, joka on tarkoitettu tarkasti kohdistettuun vääristelyyn.

Häiriö taide ironia

Puhuin runoudesta kielenkäyttönä, joka kykenee aktiivimaan uudestaan kyvyn, jonka muutamat mediatisaation vuosikymmenet ovat jo lähes tuhonneet: kyvyn vapauteen, vapaaseen tulkintaan, herkkyyteen tajuta vivah-teita, moniselitteisyyksiä ja loputonta mutkikkuutta.

Kyky erottaa merkitysvivahteita ja tulkita muutoksen moniselitteisyyksiä on puritanisoidussa yhteiskunnassa heikentynyt vakavasti. Puritanismilla tarkoitan sitä, että yhteiskunnallinen kommunikaatio pelkistetään binaariseksi kielenkäytöksi, yleisen vastaavuuden, taloudellisen vaihdon ja digitaalisen kielenkäytöksi sekä sellaisen dogmaattisen moraalien kielenkäytöksi, joka pelkistää inhimillisen käyttäytymisen kaikessa monimuotoisuudessaan yksinkertaisiin vaihtoehtoihin hyvä/paha.

Amerikkalaista mieltä luonnehtii tämäntyyppinen pelkistäminen, minkä osoittavat kielellisen vuorovaikutuksen latistuminen, banalisoituminen ja lopulta automatisoituminen amerikkalaisen kulttuurin hallitsemassa myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Kuten hyvin tiedetään, amerikkalaisessa diskurssissa ei ole ironista rekisteriä. Tämä merkitsee sitä, että tiettyssä mielessä kielenkäyttö on astunut ulos inhimillisestä sfääristä muuttuakseen puhtaasti koneelliseksi.

Mutta mitä ironia tarkoittaa?

Sanottakoon heti että pidän ironiaa lausuman merkityksen pidättämisenä, ikään kuin merkitsijän ja merkityksen välisen suhteen pidättämisenä, ja tästä johtuen myös lausuman ja viittauksen kohteena olevan maailman välillä vallitsevan totunnaisen ja opitun suhteen pidättämisenä. Quintilianus määrittelee ironian siten, että siinä sanotaan

sen vastakohta, mitä tarkoitetaan. Tämä määritelmä on liian jäykkä, mutta voisimme hyvin sanoa, että kaikki ironian määritelmät ovat liian jättyä, sillä tarkasti analysoituna ironia näyttättyy nimenomaan kaikkien ilmausten mielen katoamisena. Ironia on kielellinen toimenpide, jolla ilmaistaan katkos merkittäjän ja merkityn välisessä suhteessa, ja siis merkityksen ylimäärä, toinen mahdollinen merkitys tai ehkä loputon määrä muita mahdollisia merkityksiä.

Kun *eironeia* vain vähän Aristofaneen jälkeen yhdistettiin sellaiseen teeskentelyyn, joka ei ollut harhaanjohtavaa vaan selvästi tunnistettavissa ja joka oli tarkoitettu tunnistettavaksi, ironia törmäsi inhimillisen merkityksen poliittiseen ongelmaan. Ironian ongelma on aivan sama kuin politiikan ongelma: Kuinka voimme tietää mitä muut tarkoittavat ja millä perusteella voimme luottaa puheen vilpittömyyteen ja todenperäisyyteen? Sanaa *eironeia* käytettiin aluksi Platonin sokraattisissa dialogeissa puhuttaessa tarkoituksellisesta kaksoismerkityksellisyydestä. Sanaa käytettiin sekä halventavassa mielessä, tarkoittamaan valehtelua, että positiivisessa mielessä silloin kun viitattiin Sokrateen kykyyn katkeä se, mitä hän itse asiassa tahtoo sanoa.¹

Ironia on siis alun perin kyky valehdella ja kyky paljastaa sanotun kaksinaamaisuus. Voisimme sanoa, että tässä mielessä ironia on valheen paljastamista valehtelemalla. Samaan aikaan voimme kuitenkin sanoa, että ironia on tekniikka, jolla on tarkoitus laajentaa sekä kielenkäytön merkitsemiskykyä että tulkitsemiskykyä.

... ei ollut sattumaa, että Sokrates käytti ironiaa kyseenalaistaakseen vakiintuneen tietämyksen juuri sellaisella historiallisella hetkellä, jolloin laajentumispolitiikka ja toisiin kulttuureihin liitettyksi tuleminen uhkasi pienten yhteisöjen turvallisuutta.²

¹ Claire Colebrook: *Irony*. Routledge, London 2004, s. 1-2.

² Mts. 2.

Kreikkalaisessa ironian käsitteessä pelissä on siis totuuden ja valheen vuorottelu lausuman sisällä, ja sokraattinen ironia, hänen maieuttisen taitonsa tärkein työkalu, viittaa ajatukseen kätkeystä totuudesta (joka on salattu tarkoituksella tai joka on ensi silmäyksellä vaikeasti havaittavissa) jonka filosofi auttaa tuomaan ilmi ja näkemään tarkasti. Tämä kuva ironiasta liittyy kuitenkin platoniseen, idealistiseen, essentialistiseen ajatteluun. Havaitsemme siinä illusion lopullisesta totuudesta, joka voidaan kiteyttää kielen mukanaan tuomien valheiden tuolla puolen.

Ironia voidaan ymmärtää osaksi länsimaisen subjektivismin pitkää historiaa, ajatusta, että kielen, toimien, eron ja kommunikaation takana on perusta tai subjekti, joka pyytää tulla ilmaistuksi.¹

Tätä idealistista ironiakäsitystä vastaan Gilles Deleuze asettaa ”humorismmin, pintapuolisuuden taiteen; ironiaa, syvyyksien tai korkeuksien taidetta vastaan”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että sokraattisessa muodossaan (mutta myös modernissa romanttisessa muodossaan) ironia edellyttää kielellisiin ilmauksiin sisältyvän moniselitteisyyden idealistista ratkaisemista tavallisen kielen käytön näkyvistä kadottaman, unohtaman tai kätkemän syvällisen totuuden hyväksi, ja tämän totuuden ironia paljastaa tulkitsemalla ilmausten moniselitteisyyden. Mutta Deleuze karttaa tätä essentialistista käsitystä kielestä, koska, kuten hän kirjoittaa: ”Olivat tietoisuuden aikaansaamat totalisaatiot millaisia hyvänsä, ne eivät koskaan saavuta kielen tai kielenkäytön virtuaalista kokonaisuutta”.² Toisin sanoen ilmausten totuus on asymptoottinen, sitä ei voi tavoittaa lopullisesti, ja koko se totuus, joka meitä

¹ Mts. 20.

² Gilles Deleuze: *Logique du sens*. Éditions de Minuit, Paris 1969.

kiinnostaa tavoittaa, on sellainen, joka mahdollistaa toimimisen, kommunikoimisen, vaihdon ja luomisen.

Ironia voidaan siis ymmärtää totuuden (salaisen, koska se on kätkeyty tai hukattu) etsimiseksi kielenkäytön eksplisiittisen sisällön kieltämisen avulla ja sellaisen sisällön selventämiseksi, joka kielenkäytössä on moniselitteistä. Mutta sillä voidaan tarkoittaa myös merkin ja merkityksen välisen suhteen lakkauttamista, merkityksen siirtämistä tasolta toiselle tavalla, jota ei voi pysäyttää. Tämä tarkoittaa sitä, ettei lausuma toimi kuin salaisuus, jonka totuuden voimme löytää ikään kuin se olisi kätkeyty kannen alle. Sen sijaan se toimii kuin arvoitus. Se mahdollistaa loputtoman määrän merkitysluisumia, jotka voivat tuottaa osittaisia ja väliaikaisia totuuksia, mutta se ei koskaan salli lopullista Totuuden löytämistä.

Merkitys ei ole muuta kuin yhden kielenkäytön tason siirtämistä toiselle, yhdenlaisen kielenkäytön siirtämistä toiseen kielenkäyttöön, kun taas mieli on yksinkertaisesti tämä konvertoinnin mahdollisuus. Asiaa hieman suurennellen voitaisiin sanoa, että ihmisen metalingvistinen puhe on vain joukko valheita, ja että kommunikaatio on vain sarja väärinkäsityksiä...¹

Ironiaa voidaan pitää risteyskohtana kahdelle erilaiselle tavalle jakaa merkitystä. Ironiseen tekoon ei liity tekstin ja niin sanotun objektiivisen ulkoisen todellisuuden välistä vastakkainasettelua, vaan ainoastaan tekstin ja siihen liittyvien oletusten ja mahdollisten tulkintojen vertailu toisiinsa. Ironia edellyttää että kielenkäyttö on moniäänistä. Jokainen ilmaus on monimerkityksellinen, sillä se sysää erilaisiin mahdollisiin tulkintaketjuihin. Ironia paljastaa, ettei toinen merkitys ole kuin liukumista yhdeltä tulkinnan tasolta toiselle.

¹ A. J. Greimas: *Del Senso*. Bompiani, Milano 1974, s. 13.

Ironia mainoskieli mytopoiesis

Millä tavalla ironia ja media-aktivismi kohtaavat? Sanoimme ironian toimivan niin, että se lykkää tai katkaisee merkityksen. Sen vaikutus on siis hyvin voimakas sellaisissa tilanteissa, joissa viesti on semanttis-ideologisesti vahvan yhtenäinen. Ideologisesti autoritaariset järjestelmät eivät suvaitse ironiaa. Ideologisesti autoritaarisessa ympäristössä, kuten 1920-luvun fasisisessa Italiassa, Neuvostoliitossa tai nykyisissä islamistisissa hallintojärjestelmissä, ei suvaita minkäänlaisen ironian kohdistamista valtaa edustaviin ja sen ideologiaa välittäviin lausumiin. Nämä lausumat sopii itse asiassa tulkita vain yhdellä tavalla, siis sillä, minkä hallinto on oikeuttanut, sillä autoritaarinen ideologinen järjestelmä perustuu väitteelle, jonka mukaan vallan ilmaisema merkitys on kiistämättömästi tosi. Vuonna 1977 Italiassa luovat autonomiliikkeet käyttivät ironiaa laajalti. Ne onnistuivat saattamaan kyseenalaiseksi vallan ideologisen tasapainon, koska noina vuosina poliittinen valta perustui kahden vahvasti dogmaattisen ideologian liitolle, katolilaisen ja kommunistisen.

Ironia ei toimi yhtä tehokkaasti sellaisissa ympäristöissä, joissa infosfäärissä kiertävillä viesteillä ei ole ideologialle ominaista jämää ja dogmaattista luonnetta, vaan ne ovat merkityspelejä, jotka tuottavat valtavaikutuksensa sen ansiosta, että kykenevät kyllästämään kollektiivisen huomion. Ajatelkaamme esimerkiksi mainonnan poliittis-kielellistä järjestelmää. Mainoksen valta ei muodostu sen kyvystä aikaansaada yksimielisyyttä, koska mainos ei edes väitä toimivansa totuuden kielellisessä rekisterissä vaan kyllästämisen kielellisessä rekisterissä, huomiolle ja mielikuvitukselle kuuluvan mentaalisen tilan valtaamisen kielellisessä rekisterissä. Mainosten valtakunta perustuu siis puheen ja totuuden välisen yhteyden katkeamiselle, joka kuuluu kynnisyden alueelle.

Kun Jean Baudrillard teoksessaan *L'échange symbolique et la mort* puhuu muodista, voimme lukea hänen tekstiään kuin hän puhuisi mainoksesta, sillä mainoksen ja muodin diskursseja yhdistää haavekuvamainen ajelehtiminen, joka hajottaa ja vesittää kaikki merkitsijän yhteydet merkittyyneen.

Muoti ei ole merkkien ajelehtimistä eikä kellumista, siinä mielessä kuin valuuttakurssit nykyään kelluvat ... Muoti ilmaisee tilaa, jossa vaihto on jo nopeatahtista ja rajatonta, jossa merkkijärjestelmät ovat juoksevia ja toistuvia, tavalla joka vastaa kelluvien valuuttojen hetkelistä ja liikkuvaa tasapainoa. Kaikki kulttuurit, kaikki merkkijärjestelmät tulevat keskenään vaihdettaviksi ja yhdistettäväiksi, ne muodostavat hetkellisiä tasapainoja, joiden koneisto hajoaa, joiden mieli ei ole missään.¹

Muodin ja mainoksen myötä (ja tahtoisin lisätä, että myös alakulttuurien myötä) astumme järjestelmään, joka voidaan määrittellä merkitsijän ja merkityn välisen suhteen epämääräisyydeksi tai sattumanvaraisuudeksi, järjestelmäksi, jossa merkin, objektin tai sanan semanttista arvoa ei voi määrittää asiayhteyksien ja aikomusten muodostamasta ympäristöstä riippumattomalla tavalla.

Tämän vuoksi kriittinen ajattelu ei voi mitään imaginaariselle. Imaginaarinen näet voidaan dekonstruoida vain mytopoesiksen avulla.

Kuvan historiassa, aikana jolloin kuva oli harvinainen ja arvokas totuuden representaatio, jota tuli juhlistaa tai muistella (ajateltakoon pyhää kuvaa), merkitsijä ja merkitty pyrkivät kiinnittymään toisiinsa, lihallistumaan vastavuoroisesti ja ilman mitään ylijäämää. Mutta kun kuva alkaa liikkua nopeasti valokuvallisten, elokuvallisten tai television uusintamisteknologioiden tahtiin, kun kuva astuu digitaaliseen ulottuvuuteen, representaatio väistyy

¹ Jean Baudrillard : *L'échange symbolique et la mort*. Gallimard, Paris 1976, s.104.

lopullisesti simulaation tieltä. Kriittinen arvostelukyky joutuu tuolloin hämmennyksiin ja tulee turhaksi. Onko ironiasta silloin apua?

Mainonta perustuu ironian tietoiselle käytölle. Mainoskieli syntyy siitä, että se imee itseensä Merkityksen ja sen mainostuksellisen uudelleen merkityksellistämisen välisen eron. On naiivia kuvitella, että mainos tähtäisi täytteluun. Se pyrkii tunkeutumaan, kyllästämään huomion piiriin. Yhtä naiivia on kuvitella, että mainoskuvaa voisi kritisoida, että mainoskuva voitaisiin alistaa sellaisen arvostelun kohteeksi, joka pohtisi sen totuutta tai epätotuutta. Mainosten viestiä, tai ylipäätään imaginaarisen tuotannon virtausta videoelektronisella aikakaudella, ei voi arvostella totuuden ja epätotuuden termein, koska se asettaa maailman, jossa kaikesta viittaavuudesta on lausujan ja vastaanottajan sanattomasta sopimuksesta luovuttu.

Siispä sen, joka tahtoo tarkastella mainosjärjestelmää itsenäisestä ja kriittisestä näkökulmasta, täytyy lähteä liikkeelle jokapäiväisen kokemusmaailmamme simulaation luonteen tunnustamisesta ja kysyä sitten tämän kokemuksen laatua, ei sen kommunikaation totuutta tai epätotuutta, joka tuottaa tätä kokemuksen laatua.

Kuva on äärettömästi läpitunkevampi kuin kirjoitettu tai puhuttu sana. Se saartaa mielen informatiivisella voimalla, joka on paljon vahvempi kuin sanan voima. Kun infosfääriä alkaa aakkosellisuuden sijaan hallita videoelektroninen hahmollisuus, kritiikin malli menettää yhteiskunnan mielessä tehoa ja arvoaan, ja myyttinen malli vahvistuu. Myytti palaa yhteiskunnallisen kommunikaation keskiöön. Tämän vuoksi nykypäivän mediaaktivismi ei käytä kritiikin vaan imaginaarisen purkamisen ja rekombinaation tekniikoita. Adbustersien mediaaktivistit kutsuvat tätä toimintatapaa *culture jammingiksi*. Enrico Ghezzi ja Blobin ideoinut *culture jammers* -ryhmä ymmärsivät erinomaisesti, ettei kuvan ”kritiikki” ole mahdollista (samassa mielessä kuin on mahdollista kritisoida loogisesti johdonmukaista sanallista ilmausta). Ku-

van sfäärissä tarpeen on sen sijaan sellainen rekombinaatio, joka synnyttää vaihtoehtoisia tai yksinkertaisesti toisenlaisia toimintoja. Kuvan tuominen uuteen yhteyteen antaa mahdollisuuden keksiä kätkössä olevia imaginaarisia toimintoja.

Adbusters työskentelee vastaavien uudelleenyhdistelyn tekniikoiden avulla, se lähtee liikkeelle tietynlaisesta mainoskuvan saattamisesta äärimmilleen. Mainos leikittelee kuvan itsensä vahvistavalla voimalla. Adbusters tuo näkyville sen köyhyyden, jonka mainoskuva yhtä aikaa sekä tuottaa että kätkee: surun, yksinäisyyden, tietämättömyyden ja rahvaanomaisuuden, joiden syy ja seuraus, verho ja paljastus, mainos on.

Ironia ja näkyvä imaginaarinen

1900-luvulla ironiset aikomukset johtivat tietoiseen leikittelyyn visuaalisuudessa, leikittelyyn asiayhteyksien päällekkäisyyksillä ja liukumilla, sanojen ja kuvien päällekkäisyyksillä. Ehkä nimenomaan suhteessa sanaan kuva saa mahdollisuuden toimia ironisesti. Erossa sanan ja asian välillä, ja myös kuvan ja asian välillä, avautuu tila *detournementille*. *Detournement* laukeaa sillä hetkellä kun irrotamme merkin tavallisesta merkityksestään ja viittaamme sillä johonkin muuhun tai päinvastaiseen kuin yleensä. Kun Marcel Duchamp otti pisoarin ja asetti sen galleriaan esille nimellä *Fontaine*, hän teki nimenomaan tämän eleen. *Detournementin* tekee mahdolliseksi ero nähdyn, nimeämisen ja asian välillä.

Näkeminen tulee ennen sanoja. Lapsi näkee ja tunnistaa ennen kuin puhuu. Mutta eräässä toisessakin mielessä näkeminen tulee ennen sanoja. Nimenomaan näkeminen vakiinnuttaa paikkamme ympäröivässä maailmassa: selitämme maailman sanoilla, mutta sanat eivät voi pois-

taa sitä tosiasiaa, että olemme maailman ympäröimiä. Suhde näkemämme ja tietämämme välillä ei ole koskaan täysin vakaa.¹

Nämä sanat on kirjoitettu John Bergerin kirjan kanteen, ja niiden vierellä on kuva Henri Magritten maalauksesta: mustalla taustalla on ikkuna, joka on jaettu neljään ruutuun, ja jokaisessa niistä on yksi kuva ja yksi sana. Ensimmäisessä ruudussa, ylhäällä vasemmalla, on kuva hevosen päästä ja sen alle on kirjoitettu *the door*. Toisessa, ylhäällä oikealla, on kuva seinäkellosta ja sen alle on kirjoitettu *the wind*. Kolmannessa, alhaalla vasemmalla, on piirros valkeasta karahvista ja sen alle on kirjoitettu *the bird*. Neljännessä, oikealla alhaalla, näemme matkalaukun ja sen alle on kirjoitettu *the valise*.

Kun Magritte näyttää piipun ja kirjoittaa alle: *Ceci n'est pas une pipe*, hän hämmentää kuvan ja sanan denotatiivista arvoa tavalla, jonka vaikutus on aidosti ironinen. Tämä visuaalisen merkin hämmentäminen yhteydessä, joka poistaa siltä merkityksen tai uudelleenmerkitsee sen, on sen perusta, mitä kutsumme käsitetaiteeksi. Ei ole sattumaa, että käsitetaide yleensä vetoaa visuaalisen ja verbaalisen päällekkäisyyteen, usein erottaen nuo kaksi tasoa toisistaan tai asettaen ne toisiaan vasten, ja aina joka tapauksessa viitaten näön herättämien semanttisten ketjujen epämääräisyyteen.

Arrigo Lora Totino, teoksessaan *Spazio* (1976), tekee kokemuksen tilallisuudesta mahdolliseksi sijoittamalla valkoisella kirjoitettuja sanoja *spazio* mustalle taustalle niin, että ne pienenevät kuvan keskustaa kohti. Bruce Nauman kirjoitti neonilla ”neon sign” (1970).

Käsitetaide oli alusta asti ironista toimintaa näön alueella ja sillä alueella, jolla objektit ja kappaleet asettuvat tilaan: lakkautetaan objektien, kappaleiden ja visuaalisten merkkien merkitys (merkitsevä toimiminen) ja aukais-

¹ John Berger: *Ways of Seeing*. Penguin Books, London 1972.

taan mahdollisuus kuvan epätavalliselle ja ennakoimattomalle käytölle, tulkinnalle ja yhdistelyille, jolloin paljastuu, kuinka radikaalin perustatonta on kaikki merkityksen antaminen sille, mitä näemme.

Käsitteellinen työskentelee maastossa, joka on kuvan ja sanan rajalla, ja usein, aloittaaksemme Magrittesta ja Duchampista – joita voidaan tyyllillisen pidättyvyytensä vuoksi pitää kahtena käsitetaiteen ennakoijana tai aloittajana – saamme nähdä kuvien ja sanojen peittävän tai lähentyvän toisiaan. Tästä lähentymisestä juontuu mahdollisuus sellaiseen ironiaan, joka soluttautuu kuvan alueelle.

Käsitetaiteen alueen naapurina on visuaalisen runouden alue, jolla neoavantgarden kokeelliset runoilijat työskentelivät 1960- ja -70-luvuilla. Visuaalinen runous kyseenalaistaa sanan ja kuvan välisen rajan toiminnalla, joka on olennaisesti ironista. Se näet perustuu sille, että sana siirretään nähtävän käyttö- ja tulkinta-alueelle ja kuva siirretään tekstin käyttö- ja tulkinta-alueelle. Katsokaamme Adriano Spatolan, Emilio Isgròn tai Nanni Balestrinin teoksia ymmärtääksemme kuinka kuvan ja sanan päällekkäisyys toimii asiayhteydestä irrrottavalla ja siksi ironisella tavalla.

Tämä päällekkäisyys, joka taiteilijoiden teoksissa oli selvä merkki ironisesta pyrkimyksestä ja tietoisesta dekontekstualisoinnista, muuttui myöhäismodernissa visuaalisen kommunikaation universumissa vakioksi, kun infosfääri tuli ylikyllästetyksi visuaalisyypisillä ja tekstuaalisyypisillä merkitysvirroilla, jotka punoutuvat yhteen ja asettuivat päällekkäin.

Barbara Kruger päällystää kirjoituskatkelmilla visuaalisia tukirakenteita, jotka muodostavat ympäristön jossa liikutaan. Hänen installaatioissaan arkkitehtoninen tila lausutaan graafisesti sanoilla, joita on kirjoitettu valtavilla kirjaimilla lattialle ja seinille, vaaka- ja pystysuoraan.

Syksyllä 1999 San Fransiscon Museum of Modern Artissa järjestettiin suuri Sol Lewittin töiden näyttely samantyyppisen periaatteen mukaan, jota Barbara Kruger

käyttää. Tässä tapauksessa sanojen sijasta seinillä toistui tuhansia visuaalisia mikro-organismeja (viivoja, spiraaleja, pieniä värillisiä ympyröitä), jotka loivat viraalis-visuaalisen runsauden tunnelman. Barbara Kruger käyttää tilojensa rakennussuunnittelussa sanoja.

Kun digitaalinen valtaa visuaalisen ja informatiivisen sfäärin, suhde kirjoituksen ja visuaalisen ympäristön välillä määrittyy uudestaan. Jenny Holzerin tapauksessa digitaalisen kytkeminen ympäristöihin (yleensä kylmiin, monumentaalisiin, *high tech* -ympäristöihin) vaikuttaa sanan ja kuvan väliseen suhteeseen uudella vieraannuttavalla ja ironisella tavalla. Jenny Holzer käyttää elektronisia näyttöjä, joilla virtaa ja välkkyvät ironisluonteisia lauseita. Niistä syntyy jäätävä elektronisen monumentaalisuuden vaikutelma, koska digitaaliset jalustat täyttävät julkisia tai yksityisiä tiloja absurdin retorisella tavalla. Näyttöjen monumentaalista retoriikkaa kuitenkin yleensä mitätöidään ja lievennetään niissä virtaavilla lauseilla.

Runous skitsoanalyysi media-aktivismi

Lopuksi: jos halutaan sabotoida ja dekonstruoida despootista toimintaa, jota valta panee toimeen kielenkäytön kautta, kollektiivisen mielen kolonisaatiota, joka ilmenee monenlaisissa muodoissa (konsensuksen luominen ideologisen propagandan avulla, huomion kyllästäminen mainoksilla, kuvapommitus...), media-aktivismi on tehtävä jotain, mikä on samankaltaista kuin se, mitä kirjallinen ja filosofinen traditio kutsuvat ”ironiaksi”. Vallan ilmoitusten epätotuuden vastustaminen totuuden avulla on kovin tehotonta. Sen sijaan on onnistuttava herättämään yhteiskunnallinen tiedostamaton, joka on infosfäärin pehmeä vatsa, sen heikko kohta. Mediat pommittavat kollektiivista mieltä ja kolonisoivat huomion tiloja. Tällä tavoin ne valtaavat ja kyllästävät, mutta ne saavat myös aikaan ennakkoimattomia, ennalta määräämättömiä vaikutuksia, jotka

näkyvät yhteiskunnallisen tiedostamattoman alueella. Media-aktiivisuuden poeettisen toiminnan on tehtävä mahdolliseksi vallan viestien purkaminen kummallisilla tavoilla, sen on saatava näkyville se kärsimys ja kauhu, jotka vallan viesti koettaa rationalisoida, poistaa ja puhdistaa. Tässä mielessä media-aktiivisuus voidaan nähdä erityisenä häiriönä info-sfäärin ja psykosfäärin välisessä suhteessa, häiriönä, joka kykenee uudistamaan asioiden ja suhteiden merkityksen ja saamaan aikaan ennakoimattomia tuloksia.

Tässä mielessä media-aktiivisuus liittyy skitsoanalyysin toimintatapaan. Mitä skitsoanalyysi Felix Guattarin mukaan on? Skitsoanalyysi on tulkitsemis- ja terapiakäytäntö, joka ei tähtää kätkeytyn totuuden löytämiseen, vaan pakoviivojen moninkertaistamiseen, tekstistä, eletystä ja maailmasta tehtyjen tulkintojen moninkertaistamiseen. Jokaisen draaman takana, jokaisen eletyn kokemuksen takana ja jokaisen tuskan takana freudilainen psykoanalyttikko uskoo näkevänsä aina samat kaaviot, samat kertomukset ja samat henkilöhahmot, Oidipuksen, isän ja äidin...

Guattari päinvastoin on opettanut, ettei tiedostamaton ole teatteri, tila, jossa esitetään aina sama käsikirjoitus, vaan se on laboratorio, jossa luodaan aina uusia draamoja. Siksi terapeutin tulee seurata skitsoa tämän houreisiin, hänen tulee kulkea tämän kärsimyksen ja hurman käytäviä. Vain näin on mahdollista löytää aukkoja, jotka johtavat ulos pelon, pakkomielleiden ja masennuksen suljetuista tiloista. Media-aktiivistilla on opittavaa runoilijalta ja skitsoanalyttikolta. Hänen tulee oppia, että median rakennelmien takana piilee liukuvia moniselitteisyyksiä, jotka voivat nyrjäyttää sijoiltaan sen merkityksen, jolle valta perustuu. Ja hänen on opittava, että vain moninkertaistamalla tarinoiden määrän hän saattaa löytää pakoviivan, joka vie ulos, joka paljastaa toisenlaisia horisontteja.

Suomentaneet Inkeri Koskinen ja Eetu Viren

FRANCESCO ”BIFO” BERARDI

Bolognan vapaiden radioiden liikkeen (*Radio Alice*) keulakuva Francesco Berardi (s. 1949) on yhdellä kertaa filosofi ja globalisaatioliikkeen aktivisti. Bifo nimellä Berardi on tunnettu aina siitä lähtien kun hän alkoi signeerata koulussa näin abstrakteja maalauksiaan. Bifo osallistui vuoden 1968 liikkeeseen Bolognan kirjallisuuden ja filosofian laitoksen opiskelijana, josta hän valmistui esteetikasta professori Luciano Anceschin johdolla.

Potere Operaio -ryhmässä Bifosta tuli ”anarko-operaisti” ja hän julkaisi ensimmäisen kirjansa *Contro Il lavoro* (Feltrinelli, ”Työtä vastaan”), ennen kuin vuonna 1975 perusti lehden *A/Traverso*, josta tuli ”Bolognan liikkeeksi” kutsutun radikaalin ja luovan liikkeen keskus. Vuonna 1976 Bolognassa Radio Alicesta saatujen kokemusten lisäksi informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden suhteet yhteiskunnallisiin liikkeisiin muodostivat keskeisen näkökulman Bifon ajattelulle ja toiminnalle. Vuonna 1977 hän joutui pakenemaan Bolognasta, jossa poliisi piiritti Radio Alicea. Bifo saapui Pariisiin, jossa hän tutustui Gilles Deleuzeen, Félix Guattariin ja Michel Foucault'hon ja julkaisi Seuilin kautta teoksen *Enfin le ciel est tombé sur la terre* (”Viimeinkin taivas on tippunut maan päälle”).

Palattuaan Italiaan Bifo julkaisi teoksen *La barca dell'amore si è spezzata* (”Rakkauden vene on rikkoutunut”) ja lähti New Yorkiin, jossa toimi *Semiotext(e)*-julkaisun avustajana. Myöhemmin hän matkusti Intiaan, Meksikoon, Nepaliin ja Kiinaan. Palattuaan jälleen Italiaan vuonna 1985 Bifo perusti ystäviensä kanssa *Topian*, ”mentaalisen ekologian” keskuksen. Hän aloitti tutkimuksen telemaattisten verkkojen parissa ja julkaisi *Alfabetessa* artikkelin *Tecnologie comunicative*, jossa hän ennakoி sitä räjähdystä, joka koskee verkkoja merkittävänä

yhteiskunnallisina ja kulttuurisina ilmiöinä. Kaliforniassa suoritettujen opintojen jälkeen, vuonna 1989, Bifo julkaisi Synergonin kautta kirjasen *Cyberpunk*, jota seurasivat *Più cyber che punk* ("Enemmän kyber kuin punk"), *Cancel, Politiche della mutazione* ("Mutaation politiikka") ja *Mutazione e cyberpunk* ("Mutaatio ja cyberpunk") 1993.

Vuonna 1991 Bifo kirjoitti käsikirjoituksen ja näytteli Renato de Marian elokuvassa *Il Trasloco* sekä organisoivat vuonna 1994 yhdessä Bolognan yliopiston konsortion kanssa kansainvälisen tapaamisen *Cibernauti*, jonka töitä on julkaissut Castelvechi (1995). Hän julkaisi tekstit *Come si cura il nazi* ("Kuinka natsi parannetaan"), *Neuromagma, Exit, il nostro contributo all'estinzione della civiltà* ("Meidän kontribuutiomme sivilisaation tuhoon"), *La fabbrica dell'infelicità: new economy e movimento del cognitariato* ("Onnettomuuden tehdas: new economy ja kognitariaatin liike"), *La nefasta utopia di Potere operatio* ("Potere operaion onneton utopia", 1997) ja viimeisimpänä kirjan Félix Guattarin poliittisesta ajattelusta *Felix* (2001) ja myös kirjan *Telestreet - Macchina immaginativa non omologata* ("Telestreet - Yhteensopimaton mielikuvituskone", 2003), joka käsittelee hänen kokemuksiaan Telestreetistä, kommunikaatioverkosta, joka on levinnyt lähes kaikkialle Italiaan, suurten medioiden diktatuuria vastaan. Tämän jälkeen Bifolta on ilmestynyt teokset *Il sapiente, il mercante, il guerriero* ("Soturi, kauppias, viisas", 2004) ja *Skizomedia. Trent'anni di mediattivismo* ("Skitsomedia. Kolmekymmentä vuotta media-aktivismia", DeriveApprodi, 2005).

POLEMOS-SARJA

Polemos-sarjassa on ilmestynyt aiemmin Christian Marrazzin *Pääoma ja kieli*, Maurizio Lazzaraton *Kapitalismin vallankumoukset*, Akseli Virtasen *Biopoliittisen talouden kritiikki*, Mikko Jakosen, Jukka Peltokosken ja Akseli Virtasen toimittama *Uuden työn sanakirja*, Paolo Virnon *Väen kielioppi* sekä Jean Baudrillardin *Terrorismin henki*. Seuraavaksi ilmestyy mm. Philippe Zarifianin *Mitä hyötyä työstä on?*, Bracha L. Ettingerin *Metramorfoosi* ja Sakari Hännisen *Pääoman kieli. Tasapainoteoreettisen taloustieteen kritiikki*.